

T. C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUKLARIN SOSYAL DEĞERLERİ İLE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

SÜMEYYE DİŞCİ

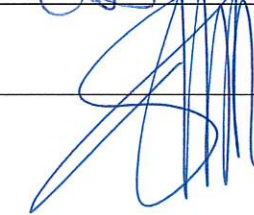
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ DEMİRALİ Y. ERGİN

EDİRNE, 2019

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ BİLİM DALI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye DİŞCİ tarafından hazırlanan **Okul Öncesi Dönemde Çocukların Sosyal Değerleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki** konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6. maddesi uyarınca 17.06.2019 günü saat 09:30 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *~~kabul edilmesine~~..... **OYBİRLİĞİ/ÖYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Demirali Yaşar ERGİN	~~kabul edilmesine~~	
Dr. Öğr. Üyesi Asude MALKOÇ	~~kabul edilmesine~~	
Doç Dr. Zülfiye Gül ERCAN	~~kabul edilmesine~~	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10255531
Yazar Adı / Soyadı	SÜMEYYE YILDIRIM
T.C.Kimlik No	59974342722
Telefon	5057326324
E-Posta	smyydsc@hotmail.com
Tezin Dili	İngilizce
Tezin Özgün Adı	OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUKLARIN SOSYAL DEĞERLERİ İLE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ
Tezin Tercümesi	THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL VALUES AND SOCIAL SKILLS OF CHILDREN IN PRESCHOOL
Konu	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Temel Bilimler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	117
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ DEMİRALİ YAŞAR ERGİN
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

17.06.2019

İmza:.....*SÖm*.....

Tezin Adı: Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Değerleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki

Hazırlayan: Sümeyye DİŞCİ

ÖZET

Okul öncesi eğitim, çocuğun bilişsel gelişimi, sosyal ve duygusal yeterliliği açısından kritik dönemdir.

Okul öncesi dönem çocuklarda değerlere ilişkin bilgilerin temellerinin atıldığı ilk dönemdir. Değerler toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır ve okul öncesi dönemde değerlere ilişkin ilk bilgiler kazanılır. Kaliteli bir okul öncesi eğitim programında akademik becerilerin yanında toplumsal değerlere de yer verilmelidir. Sevgi ve saygı, okul öncesi çocuğunun en temel ihtiyaçları içinde sıralanmaktadır.

Çalışmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal değerleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi saptamaktır. Çalışma, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Tekirdağ ili Çerkezköy ilçesinde öğrenim gören 235 okul öncesi öğrencisi ile yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak, Ömeroğlu ve ark (2015) tarafından hazırlanan ve geçerlik-güvenirlik istatistikleri yayınlanan “Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği-OSBED Öğretmen Formu” kullanılmıştır. 5’li derecelmeli 49 maddeden ve toplamda 4 faktörden oluşan ölçeğin boyutları şunlardır; Başlangıç Becerileri, Akademik Destek Becerileri, Arkadaşlık Becerileri ve Duygularını Yönetme Becerileri. Kullanılan ikinci ölçek ise Dişci&Ergin (2018) tarafından hazırlanan ve geçerlik-güvenirlik istatistikleri yayınlanan “Sevgi-Saygı Değerleri Gözlem Formu” kullanılmıştır. 4’lü derecelmeli 17 maddeden ve toplamda 2 faktörden oluşmuştur. Verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde ve frekans gibi betimsel istatistikler yanında bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerle etkileşimi analiz edilirken ise t testi, varyans analizi, LSD istatistik teknikler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Eğitim, Değerler Eğitimi, Sosyal Değerler, Sosyal Beceri.

Title Of The Thesis: Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Değerleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki

Prepared By: Sümeyye DİŞÇİ

ABSTRACT

Pre-school education is the critical period in terms of children's cognitive development, social and emotional competence.

Pre-school ages are the first period which forms the cognizance about the morals. The morals are the inseparable part of society and pre-school education period provides the first moral information. A qualified pre-school education program should include social morals besides academic skills. Affection and esteem are counted as the basic needs of children.

This study aims at determining the relationship between social morals and social skills. It is carried out with 235 pre-school students who attend school in Çerkezköy, Tekirdağ city in the second semester of 2016-2017 educational year. For data acquisition, it is studied "Pre-school Social Skill Evaluation Scale – OESBED Teacher form" prepared and published the validity and reliability statistics by Ömeroğlu and Ark (2015). There are 5 stages, 49 items and totally 4 factors. Here are the scale's dimensions: Infancy Skills, Academic Support Skills, Friendship Skills and Emotion Management Skills. The second scale is "Affection and Esteem Morals Observation Form" which belongs to Dişçi&Ergin and they published validity-reliability statistics in 2018. It includes 4 stages, 17 items and totally 2 factors. While analyzing the data, it is studied arithmetic mean, standard deviation and descriptive statistics such as percent and frequency. While analyzing the interaction between dependent variable and independent variable, it is studied t test, analysis of variance and LSD statistics techniques.

Key Words: Pre-school Education, Morals Education, Social Morals, Social Skill.

ÖNSÖZ

“Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Değerleri ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki” başlığını taşıyan bu çalışma yedi bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümü oluşturan giriş bölümünde, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturacak bilgiler verilerek problem durumu açıklandıktan sonra, araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve tanımlar açıklanmıştır.

İkinci bölümde, değerler eğitimi kavramı, sınıflandırması, değerler eğitimi-karakter eğitimi ve ahlak eğitimi tanımları, değerler eğitiminin amacı, değerler eğitimi yaklaşımları ele alınmıştır. Bunun yanında değerler eğitiminde ailenin, okulun ve öğretmenin rolü incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, sosyal beceri tanımı, sosyal becerilerin sınıflandırılması, sosyal beceri eğitimi ve değerlendirilmesi, yaşlara göre sosyal beceri gelişimi ile birlikte sosyal beceri gelişimini etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, okul öncesi dönemde değerler eğitimi ve sosyal beceri eğitimi incelenmiştir.

Araştırma yönteminin yer verildiği beşinci bölümde araştırmanın; modeli, evreni, örnekleme, verilerin toplanması, çözümü ve yorumlanması açıklanmıştır.

Altıncı bölümde, araştırmanın bulguları sunulup yorumlanmıştır.

Yedinci ve son bölümde, araştırma bulguları doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ile birlikte literatürdeki benzer araştırmalardan elde edilen sonuçlar karşılaştırılmış ve bu sonuçlara göre geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Araştırmamın her aşamasında bana yol gösteren ve yardımcı olan, beni cesaretlendiren, değerli görüş ve önerileri ile araştırmamı yönlendiren, yöneten ve katkı sağlayan, ilgisini her zaman gösteren çok değerli hocam ve tez

danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Demirali Yaşar ERGİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmam için kullandığım veri toplama araçlarımın uygulanmasında gerekli izinlerin alınmasında yardımcı olan Tekirdağ İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve yardımlarını esirgemeyen çalışma grubu okullarının öğretmen ve yöneticilerine teşekkür ederim.

Yüksek lisansım süresince bana destek olan Veliköy İlkokulu öğretmen ve yöneticilerine teşekkürü borç bilirim.

Başta ilkokul, ortaokul ve lise öğretmenlerim olmak üzere ismini sayamadığım fakat düşünce ve fikirleriyle bana yol gösteren tüm öğretmenlerime en içten teşekkür ederim.

Ayrıca sevgilerini iliklerime kadar hissettiren, her an yanımda olan, yorulduğum zaman yaslandığım, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim canım arkadaşım Cansel VATANSEVER'e, sevgili eşime ve aileme, bu zorlu süreçte yanımda oldukları için sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	2
1.3. Önem	3
1.4. Sayıtlılar	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar.....	4
2. DEĞERLER EĞİTİMİ.....	5
2.1. Değer Kavramı.....	5
2.2. Değerlerin Sınıflandırılması	6
2.2.1. Spranger'in Değer Sınıflandırması	7
2.2.2. Rokeach Değer Sınıflandırması	8
2.2.3. Schwart Değer Sınıflandırması.....	8
2.3. Değer Eğitimi, Karakter Eğitimi ve Ahlak Eğitimi	9
2.3.1. Değerler Eğitimi	10
2.3.2. Karakter Eğitimi	12
2.3.3. Ahlak Eğitimi.....	13
2.4. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi.....	14
2.5. Değer Eğitimi Yaklaşımları	15
2.5.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi (Değer Telkini Yaklaşımı).....	16
2.5.2. Değer Analizi Yaklaşımı	17
2.5.3. Değer Açıklama (Değer Belirginleştirme) Yaklaşımı	18
2.5.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	18
2.5.4.1. Gelenek Öncesi Düzey (3-9 yaş):	19
2.5.4.2. Geleneksel Düzey (9-14 yaş):.....	19
2.5.4.3. Gelenek Sonrası Düzey (15 ve üzeri)	19
2.6. Değer Eğitiminde Ailenin Rolü	20

2.7. Değer Eğitiminde Okulun Rolü	23
2.8. Değer Eğitiminde Öğretmenin Rolü	25
3. SOSYAL BECERİ	29
3.1. Sosyal Beceri ve Tanımı	29
3.2. Sosyal Becerilerin Sınıflandırılması	31
3.3. Sosyal Beceri Eğitimi	34
3.4. Sosyal Beceri Değerlendirilmesi	36
3.5. Sosyal Becerilerin Yaşlara Göre Gelişimi	38
3.5.1. 0-3 Yaşta Sosyal Beceri Gelişimi	38
3.5.2. 4-6 Yaşta Sosyal Beceri Gelişimi	39
3.6. Sosyal Beceri Gelişimini Etkileyen Faktörler	40
4. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE DEĞERLER EĞİTİMİ VE SOSYAL BECERİ EĞİTİMİ	44
4.1. Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitimin Önemi	44
4.2. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi	47
4.3. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri Eğitimi	53
5. YÖNTEM	56
5.1. Araştırmanın Modeli	56
5.2. Evren ve Örneklem	56
5.3. Veriler ve Toplanması	56
5.3.1. Anket	56
5.3.2. Okul Öncesi Sevgi-Saygı Değerleri Kazanımı Gözlem Formu	57
5.3.3. Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği	57
5.3.4. Uygulama	58
5.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	58
6. BULGULAR VE YORUM	59
7. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	78
7.1. Sonuç	78
7.2. Tartışma	79
7.3. Öneriler	83
KAYNAKÇA	85
EK A. ANKET	98
EK B. SEVGİ-SAYGI DEĞERLERİ GÖZLEM FORMU	99
EK C. OKUL ÖNCESİ SOSYAL BECERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ - OSBED ÖĞRETMEN FORMU	100
EK D. ANKET UYGULAMA İZİN ONAYI	103
EK E. UYGULAMA YAPILAN OKULLAR	104

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo1. Spranger'in Değer Sınıflaması	7
Tablo 2. M. Rokeach'ın Değer Sınıflaması.....	8
Tablo 3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	8
Tablo 4. Örneklem Frekans Dağılımı.....	59
Tablo 5. Genel Betimsel İstatistikler ve Normallik Değerleri.....	60
Tablo 6. Sosyal Değerler ile Sosyal Beceriler Korelasyon Katsayıları	60
Tablo 7. Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Becerilerin Karşılaştırılması	61
Tablo 8. Varyansların Homojenliği Testi.....	62
Tablo 9-A. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri.....	62
Tablo 9-B. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri	63
Tablo 10-A. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri.....	63
Tablo 10-A. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri (DEVAM)	64
Tablo 10-B. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri	64
Tablo 10-C. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri	65
Tablo 11-A. Ailenin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri.....	65
Tablo 11-B. Ailenin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri	66
Tablo 11-C. Ailenin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri	67
Tablo 12-A. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri.....	67
Tablo 12-A. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri (DEVAM)	68
Tablo 12-B. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri	68
Tablo 12-B. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri (DEVAM)	69
Tablo 12-C. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri	69
Tablo 12-C. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri (DEVAM)	70
Tablo 13-A. Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri.....	70

Tablo 13-A.	Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri (DEVAM)	71
Tablo 13-B.	Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikler	71
Tablo 13-B.	Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikler (DEVAM)	72
Tablo 13-C.	Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri	73
Tablo 14.	Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Becerilerin Karşılaştırılması.....	74
Tablo 15.	Babanın Çalışma Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Becerilerin Karşılaştırılması.....	75
Tablo 16-A.	Annenin Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Becerilere İçin ANOVA Testleri	75
Tablo 16-B.	Annenin Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri	76
Tablo 17-A.	Babanın Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri	76
Tablo 17-A.	Babanın Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri (DEVAM)	77
Tablo 17-B.	Babanın Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri	77
Tablo 18.	İstatistiksel Sonuçların Manidarlık Özeti.....	78

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Okul öncesi eğitim, çocuğun bilişsel gelişimi, okula hazırlığı ve okul başarısı, dil gelişimi, öğrenme motivasyonu, sosyal ve duygusal yeterliliği açısından kritik dönemdir. Bu açıdan okul öncesi eğitimin amacı çocuğun tüm gelişim alanlarında ilerlemesini sağlayarak sağlıklı bir kişilik geliştirmesine yardımcı olmaktır. Okul öncesi eğitim çocuğun tüm gelişim alanlarını desteklerken çocuğun çevresindeki kişilerle sağlıklı iletişim kurmasını, duygu ve düşüncelerini karşısındakilere rahatlıkla ifade edebilmesini de destekler (Güven ve Bal, 2004).

Okul öncesi dönem çocuklarda değerlere ilişkin bilgilerin temellerinin atıldığı ilk dönemdir. Değerler temelde değişmez özellikler içerir fakat yaşanan çevre, kültürel özellikler, eğitim ve deneyimler gibi pek çok faktöre göre bireysel bazda farklılık gösterebilir. Değerlere ilişkin bilgiler tüm hayat boyunca devam eder. Fakat ilk bilgiler erken dönemde kazanılmaya başlanır ve kişiliğin oluştuğu dönemlere yani son adölesan döneme kadar devam eder. Bu süreden sonra da değerlere ilişkin değişimler elbette mümkündür fakat temel değerler oluşmuştur (Balat Uyanık ve Dağal Balaban, 2011, s.9).

Aklın ve kalbin birlikte uyum içinde olması şeklinde tanımlayabileceğimiz ahlak eğitimi evde başlar ve okulda devam eder. Yaşamın ilk yılında başlayan ilk derste verilen sevgi ve güvene dayalı bağlılık ilişkisi, çocuğun yetişkinliği boyunca ona rehber olacak olan ahlaki çerçevede önemli bir başlangıçtır. Kişilik ya da diğer değerler pek çok farklı kaynaktan beslenerek gelişmektedir ve özellikle küçük çocuklarda iyi davranışlara ilişkin deneyimlerin oldukça çeşitli olması önemlidir. Yurtdışında yayınlanan bilimsel çalışmalar incelendiğinde değerler eğitimi kavramının moral-ahlaki-kişilik ya da karakter eğitimi olarak da ele alındığı görülmektedir (Balat, 2005).

1.2. Amaç

Araştırmanın genel amacı; okul öncesi dönemde sosyal değerlerin çocukların sosyal değer kazanımına ve sosyal becerilerine etkisini ortaya koymaktır.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde, şu sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır.

- a. Sevgi-saygı sosyal değerleri ile sosyal beceriler arasında ilişki var mıdır?
- b. Sevgi-saygı sosyal değerleri çocukların;
 - Cinsiyetine,
 - Doğum sırasına,
 - Sosyo-ekonomik düzeye,
 - Ailenin çocuk sayısına,
 - Anne-baba eğitim durumuna,
 - Anne-baba çalışma durumuna ve
 - Anne-baba mesleğine göre farklılık göstermekte midir?
- c. Sosyal becerileri çocukların;
 - Cinsiyetine,
 - Doğum sırasına,
 - Sosyo-ekonomik düzeye,
 - Ailenin çocuk sayısına,
 - Anne-baba eğitim durumuna,
 - Anne-baba çalışma durumuna ve
 - Anne-baba mesleğine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Önem

Bu araştırmanın;

1. Okul öncesi eğitiminin ne kadar önemli olduğunun anlaşılmasına,
2. Okul öncesi dönemde, çocuklarda değerler eğitiminin temellerinin atıldığı ve bu değerlerin çocuğun tüm yaşamını etkileyeceği hakkında bilgilendirmeye,
3. Erken yaşlardaki sosyal beceri gelişiminin öneminin öğretmenler tarafından anlaşılmasına ve sosyal değerlerin sosyal beceriler ile ilişkisinin ortaya konulmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Sayıtlar

1. Öğretmenlerin anket, ölçek ve gözlem formuna yaptıkları değerlendirmeler onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır.
4. Öğretmen, yaşantısında ölçülmeye çalışılan özelliklerin farkındalığına varmıştır.
5. Öğretmen sınıfındaki tüm öğrencilerini bakımından ölçülmeye çalışılan özellikler bakımından yeterince gözlemlemiştir.
6. Öğretmenin hatırladıkları ile gözlemlediği özellikler arasında veri kaybı yoktur.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 2016-2017 öğretim yılı ile,
- Tekirdağ ili Çerkezköy İlçesi ile,
- Resmi okullar ile
- Okul öncesi eğitim kademesi ile
- Sosyal değerlerden “sevgi” ve “saygı” ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okul öncesi eğitim; 0-72 ay arasındaki çocukların bilişsel, dil, psikomotor, sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi ve özbakım becerilerinin kazandırılmasını esas alan eğitim sürecidir.

Değerler eğitimi; öğrencilerin sorumluluklarını taşıyabilecekleri, makul seçim yapabilmelerine imkân sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesidir.

Sosyal değerler; toplumun fertlerini birbirine yaklaştıran, bir arada tutan, toplumun devamını sağlayan temel yargılar, değerlerdir.

Sosyal beceri; sosyal ilişkileri başlatan, devamını sağlayan, sosyal ilişkilerde yaşanan sorunların çözümünde kolaylık sağlayan sözel ve da sözel olmayan davranışlardır.

2. DEĞERLER EĞİTİMİ

2.1. Değer Kavramı

Türk Dil Kurumu (2016) değeri bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; üstün, yararlı nitelikleri olan kimse ve bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak tanımlamaktadır.

Felsefenin en eski konularından biri olan “değer” (value) kavramının önemi sosyal bilimlerde 1920’lerde Thomas ve Znaniecki tarafından açıklanmaktadır (Clawson and Vilson, 1978; Akt.Kılınç, 2015). Değer kavramı Latince “kıymetli olmak” ya da “güçlü olmak” anlamına gelen “valare” kökünden türetilmiştir. Değer kavramı farklı disiplinler tarafından ele alınmış ve birbirinden farklı tanımlar yapılmıştır (Aydın, 2011).

Dilmaç ve Ulusoy (2014)’ya göre değerler bir bakıma bireylerin öteki insanların, toplumsal olguların ve şeylerin değerlerini ölçmede kullandıkları ölçütlerdir. Birey, grup ya da toplum tarafından paylaşılır, ciddiye alınır, coşkularla birlikte bulunur ve öteki nesnelerden soyutlanabilirler. Neyin iyi neyin kötü, neyin güzel neyin çirkin, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair kararlarımızı değerlerin kılavuzluğunda veririz.

Türkiye ’de değerler ile ilgili ilk çalışmaları yapan Güngör (1998) ise değerleri bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak tanımlayarak aralarında bazı farklara işaret etse de değeri inanca eş tutar (Kaymakcan ve Meydan, 2014: 24).

Hökelekli, (2013)’ye göre değerler; davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır. Eylem ve davranışlarımızın yerindeliğini, etkililiğini, güzelliğini, ahlakiliğini belirlemeye hizmet eden ilke ve standartlardır. Bir davranışın veya amaç ve hedefin diğerinden daha üstün olduğuna, kabul ettiğimiz değerlerle karar veririz. Seçimlerimize ilişkin olarak bizi sürekli tedirgin

eden sorumluluğun bir kısmının omzumuzdan kalkması için, güvенеbileceğimiz, bel bağlayabileceğimiz yol göstericilere ihtiyaç duyarız. Bireylerin sahip oldukları değerler, politik ya da dinî ideolojilerinin tercihinde kriter rolü oynar. Bu bakımdan değerler bireylerin tüm düşünce yapısının oluşmasında etkilidir. Birey, değerlerinin etkisiyle oluşturduğu düşünce yapısı aracılığıyla dünyayı anlamaya, sosyal çevresindeki olayları anlamlandırmaya çalışır. Grupların seçtikleri değerler, kimliklerini betimleme; kendilerini, etkinliklerini ve hedeflerini değerlendirme ve özellikle diğer grupların asıl hedeflerini ve etkileşim yargılarını değerlendirme için ölçütler oluştururlar.

Değerler, bireylerin yaşamına yön veren, kural görevi gören, önem dereceleri farklı olan, arzulanan amaçlardır. Bu anlamda değerler, sadakat, yardımseverlik, hakkaniyet, güvenilirlik, dürüstlük, sorumluluk, bütünlük, yeterlik, tutarlık ve açıklık gibi istenen davranışları ifade eden genel standart ve prensiplerdir (Schwartz ve Sagie, 2000'den akt.Baysal, 2013, s.3)

Değerler, bireylerin ideal davranış tarzları ya da yaşam amaçları hakkındaki inançları olup, davranışa farklı tarzlarda rehberlik eden çok yönlü standartlardır ve bir şeyin arzu edilebilir (iyi) ya da edilemez (kötü) olduğu hakkındaki inançtır (Sağnak, 2004: 72–95).

Değerler, insanları ortak hedefleri için çalışmaya yönlendirir ve bir araya getirir.

2.2. Değerlerin Sınıflandırılması

İnsan yaşamında davranışları yönlendiren pek çok değer türü bulunmaktadır. Bu değerler; sağlık (biyolojik), estetik (güzel-çirkin), ahlaki değerler (iyi-kötü), dini değerler (sevap-günah), mantıksal değerler(doğru-yanlış), hazcı değerler (haz ve acı) ve faydacı değerler (faydalı-zararlı) olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca şekil olarak olumlu-olumsuz, mutlak-görelî ve öznel-nesnel olmak üzere değişik şekillerde de incelenmiştir (Aydın ve Akyol-Güler, 2014).

Değerler, araştırmacılar tarafından türlerine göre hiyerarşik olarak gruplandırılarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda sınıflandırmalar arasında en çok kabul gören üç sınıflandırma üzerinde durulacaktır.

2.2.1. Spranger'in Değer Sınıflandırması

Spranger (1928) altı temel değer grubu oluşturmuştur. Bunlar, Estetik, Teorik (Bilimsel), Ekonomik, Siyasi, Sosyal ve Dini değer gruplarıdır. Bu değer sınıflamaları daha sonraki yıllarda Allport ve arkadaşları tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür. Bu altı değer gruplarının açıklamaları aşağıda verilmiştir (Ünal, 1981:20, Güngör, 1993:90. Akt; Akbaş, 2004).

Tablo1. Spranger'in Değer Sınıflaması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemszenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempatiktir. Bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dünyevi hazları feda eder.

2.2.2. Rokeach Değer Sınıflandırması

Rokeach (1973) ise yürüttüğü çalışmalar sonucunda değerleri amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırmıştır. Amaç değerler yaşamın temel amaçlarını (örneğin; rahat bir yaşam, mutluluk, eşitlik vb.), araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılacak davranış tarzlarını (örneğin; hırslı, neşeli, bağımsız vb.) kapsar (Bilgin, 1995:84. Akt: Akbaş, 2004).

Rokeach'un sınıflamasında her iki değer grubunda da 18'er tane bulunmaktadır (Rokeach, 1973:28).

Tablo 2. M. Rokeach'ın Değer Sınıflaması

Gaye (Amaç) Değerler	Aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir hayat, iç huzur, mutluluk, kendine saygı, gerek dostluk, özgürlük, rahat bir hayat, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk.
Vasıta (Araç) Değerler	Bağımsız olma, affedici, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol edebilen, nazik, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk bilinci olan, temiz, yardımsever, oluşturmacı, yaratıcı.

2.2.3. Schwartz Değer Sınıflandırması

Schwartz değerleri güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik gibi on farklı grupta incelemiştir. Bu on farklı grupta 56 değer bulunmaktadır. (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000)

Tablo 3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER
Güç: Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü korumak, insanlar tarafından benimsenmek

Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Hazcılık: Bireysel zevk ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim: Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı
Evrenselcilik: Anlayışlılık, hoşgörü, tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
Gelenekseverlik: Kültür ya da dinsel töre ve fıkirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın kendine verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat
Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kıbarlık, itaatkârlık, anne, babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik: Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin huzur ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak
İyilikseverlik: Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımseverlik, dürüstlük, affedici olma, sadık olmak, sorumluluk sahibi olma, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi ve anlamlı bir hayat, alçakgönüllülük

2.3. Değer Eğitimi, Karakter Eğitimi ve Ahlak Eğitimi

Alan yazın taramasında sıkça adı geçen değerler eğitimi, karakter eğitimi, ahlâk eğitimi kavramları birbirine yakın anlamlar taşımaktadır. Aşağıda bu üç kavram ele alınacaktır.

2.3.1. Değerler Eğitimi

Eğitim, insan davranışlarında kalıcı değişiklik oluşturma sürecidir. İnsanoğlu soyunu devam ettirirken çocuklarına eğitim yoluyla bildiklerini aktarabilen dünyadaki tek canlıdır. İnsanın bir sonraki kuşağa aktardığı mirasın tümüne kültür adı verilmektedir. İnsan kültür aktaran tek canlı olarak, deneyimlerini, bilgileri, düşüncelerini, inançlarını, zevkleri, acılarını vb. çeşitli yollarla diğer insanlara aktarır. Bu temel özelliği nedeniyle ilk insandan günümüze kadar insanoğlu kültürünü ve uygarlığını bazen ileri bazen de geri götürerek hep bir sonraki kuşağa aktarmıştır ve aktaracaktır. Bu aktarma etkinliğinde en önemli payı eğitim ve öğretim almaktadır (Çüçen 2001).

Değerler eğitimi, kişinin kendini tanımasını, benliği ile uyum içinde olmasını, davranışlarında ve hareketlerinde tutarlı olmasını sağlayan özelliklerin kendi ile uyum içinde olmasını düşünüş ve eylemlerinde tutarlı olmasını sağlayan özelliklerin kazandırılması için bilinçli ve planlı bir şekilde öğrenme ortamlarının oluşturulmasıdır. Değerler eğitimi, öğrencilerin içsel motivasyonlarını geliştirmelerine, doğru ile yanlış ayırt etmeye yönelik yorum yapmalarına ve bunu davranışa dönüştürmelerine olanak sağlar.

Değerler eğitimi, bireylerin dürüst, hoşgörülü, sorumluluk sahibi, öz denetimli, merhametli, çalışkan, adaletli olmalarını; kararlarını ve seçimlerini daha iyi kontrol etmelerini ve daha az olumsuz davranış içine girmelerini sağlar. Değerler eğitimi bireylerin; karakterlerinin iyi olmasına, ahlaki değerlere sahip olmasına ve sorumluluk kazanmasına faydalı olur. Değerler eğitimi kişilerin sosyal problemleri düzeltmesine de yardımcı olur.

Değer eğitimi, bireyin problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşünme yeteneklerine seslenmektedir. Veugeliers (2000) de (Akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2014) değer eğitiminin bu yönüne dikkat etmektedir: “Değer eğitimi, eğitimdeki değer transferini güçlendirme yollarını arar. Bu transfer ise okuldaki müfredat ve ahlâki atmosferle ilgilidir. Eleştirel düşünme, fikirlerin/düşüncelerin analizi ve karşılaştırılması aracılığıyla değerler ve değer gelişimi hakkındaki düşünceyi geliştirmeyi amaçlar.”

Değerler eğitiminin geçmişinin 1920'li yıllarda Amerika'da karakter eğitimi adı altında yapılan çalışmalara dayandığı görülür. 1930'lu yıllarda değere verilen önemin düştüğü, 1960'lı yılların sonunda gösterilen ilginin canlandığı görülmüş, değerler eğitimi önem kazanmıştır. Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar 70'li yıllarda yayınlanmıştır. Yayın ve çalışmalarda Rokeach, Simon, How, Raths, Harmin, Krischenbaum, Kohlberg gibi isimler ön plana çıkmıştır. 1990'lı yıllarda değerlere verilen önemde tekrar gerileme olmuş sosyal anlamda çöküşü işaret eden gelişmeler değerler ve ahlak eğitimi tekrar gündeme getirmiştir. Günümüzde ise "geliştirilmiş karakter eğitimi" adıyla değerleri ve ahlaki gelişimi de kapsayan bir eğitim anlayışı uygulanmaya çalışılmaktadır (Leming, 1997; Kirschenbaum, 2000. Akt; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Değer eğitiminin hedefine ulaşabilmesi için;

- Bireysel değer sistemleri aydınlanmasında öğrencilere yardım için birçok strateji ve materyallerin geliştirilmesi,
- Yeni fikir ve materyallerin oldukça etkili kullanmaları için onlara birçok tecrübeli eğitimcinin ilgi göstermesi,
- Değer kavramının kurulması için çeşitli teorilerin geliştirilmesi,
- Çeşitli konularda değerlerle ilgili biyografilerin derlenmesi,
- Değer eğitiminde bir diğerine nasıl daha iyi hizmet yapıldığını öğrenmek için birçok insanla birlikteliğin sağlanması,
- Değer eğitimiyle ilgili araştırma hakkında birçok insana bilgi vermek (Northwiev Public Schools Grand Rapids, MI, 1990:2, Akt; Öztürk, 2011).
- Eğitimcinin üstlenmiş olduğu rolü gereğince yerine getirebilmesi önerilmektedir (Gold becker, 1996:34, Akt; Öztürk, 2011).

Bu doğrultuda ifade edilenler dikkate alındığında verilen değer eğitimi başarıya mutlaka ulaşacaktır.

2.3.2. Karakter Eğitimi

Karakter eğitimi, ırk, cinsiyet, yaş, politik veya dini tüm değişkenleri kapsayan bilinen ve uygulanabilirliği olan tüm değerleri içinde barındırır (Losephon, 2014; Akt: Sapsağlam, 2016). Karakter eğitimi okul toplumundaki öğrenciler ile yetişkinlerin saygı, adaleti vatandaşlık, kendine ve diğer kişilere karşı sorumluluk gibi değerleri öğrenme sürecidir (United States Department of Education, 2007; Akt: Sapsağlam, 2016).

Anne Lockwood (1997) karakter eğitimini, okul tarafından başlatılan başka topluluklarla ve kurumlarla işbirliği içinde planlanmış, doğrudan ve sistemli bir şekilde istenilen davranışın ortaya çıkması için hazırlanmış program olarak tanımlar. İnsanların aile, arkadaş, komşu, toplum ve ulus olarak birlikte yaşamalarına yardımcı olacak düşünce, eylem ve alışkanlıklarını öğretir. Karakter eğitimi okul içindeki öğrenci ve yetişkinlerin saygı, adalet, vatandaşlık, kendisi ve diğerleri için sorumluluk gibi çekirdek etik değerleri anlama, önemseme ve onlara göre davranmalarını sağlayan öğrenme sürecidir. Toplumun oluşmasına hizmet edecek güvenli, sağlıklı, birbirinden haberdar toplulukların işareti olarak, değerler üzerine tutum ve davranışlar oluşturulur. Özet olarak karakter eğitimi kapsamlı bir reform aracılığıyla başarılabilecek çok yönlü bir yaklaşımdır (Berkowitz ve Bier, 2005; Akt. Samur-Öztürk, 2001).

Karakter eğitimi davranışa odaklanmıştır. Bireyin karakteri davranışlarıyla, özellikle de alışkanlıklara dönüşen tutarlı davranışlarıyla belli olur. Bu davranışların olumlu özelliklere sahip olması karakterin iyi, olumsuz özelliklere sahip olması da kötü olmasına yorulur.

Kanad (1951) karakteri ahlaki olan ve olmayan şeklinde ikiye ayırmıştır. Ahlaki olan karakter, olumlu değerlerden oluşur, toplumun ve zamanın ahlaki ilkelerine uygun ilkeler benimser. Ahlaki olmayan karakter ise olumsuz değerlerden oluşur, bireyin istikrarını ve dengesini, toplumun da düzenini bozan ilkeler benimser. Kanad'a (1951) göre karakteri tanımlayan temel unsur istikrardır. Birey iyide de kötude de istikrarlı olduğunda, bunu davranışlarına yansıttığında kişinin karakteri ortaya çıkar. Karakter değerlerden oluşur. Karakter eğitiminde olumlu ve toplum tarafından, yaşanılan çevre tarafından

benimsenen ve en genel anlamda dünyada her tür insanla sağlıklı bir ilişki kurmayı ve refah içinde yaşamayı sağlayan değerlerin kazandırılması ve davranışlarda yansıtılması hedeflenmektedir(Kanad, 1951; Akt. Boztaş, 2013). Bu değerleri bir arada toplayan Kelly (2003) alçakgönüllü, dürüst, kibar, sadık, sabırlı, saygılı, sorumluluk sahibi ve samimi kişilerin karakterli insan olarak nitelendirildiğini ifade etmiştir. Dikkat edilirse değerler kişiyi tanımlayan sıfatlar olarak ifade edilmiştir, çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi bir değer karakterle bağlantısının kurulması, o değeri yansıtan davranışı ya da davranışları istikrarlı bir şekilde yansıtmasına bağlıdır (Kelly, 2003; Akt. Boztaş, 2013).

2.3.3. Ahlak Eğitimi

Türkçe’de ahlak sözcüğü, Arapça “hulk” kökünden gelmektedir (Develioğlu, 1978:21). Grekçe “ethos”, Latince “mos”(moral) sözcükleri ile birlikte aynı anlamı karşılamaktadır (Tanyol, 1960:8). Ahlak: Bir toplum içinde kişilerin uygulamak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallarıdır (TDK,2016). Doğru ve yanlış hakkındaki değerler, normlar ve toplumsal kurallardır (Özeri,1994).

Ahlak; iyi ve kötü-doğru ve yanlış davranışlar bütünüdür ve insanların uymakla yükümlü oldukları davranışlar ve kurallardır. Bu tanımdan hareketle iyi ve doğru olanın ve olmayanın sorgulanması gerekir. İyi ve kötü davranış kişiden kişiye değişir. Ahlakla ilgili konular üzerinde yapılan genel bir araştırmanın, iyi ve kötünün ne olduğu konusunda herkesin ortak fikirde olduğu bir temel olmadığına işaret edilmiştir.

Ahlak eğitimi tanımı tarihin her döneminde görülmüştür. Alan yazında çoğu zaman değerler eğitimi yerine ahlak eğitimi ifadesi kullanılmıştır. Kirschenbaum’a (1995) göre ahlak eğitimi genç insanlara iyi ahlaklı olmakla ilgili bilgi, inanç, tutum ve davranış becerisi kazandırmayı amaçlamıştır. Bu eğitimin amacı insanların ahlaki değerlerini bilmesini ve bu değerleriyle tutarlı davranışlar ortaya koymasını sağlamaktır. Ahlak eğitimi bireysel değerlerin ötesine geçmeyi savunur. Bireyler bir arada yaşadıkları zaman bu eğitimin ihtiyacını hissederler. Tek başlarına yaşadıkları bir dünyada bireysel değerleri

önemliyen, başka insanlarla iletişime geçtikleri anda bireysel değerleri geride tutup birlikte olmanın gereği olan değerleri ön plana çıkarmaları gerekir. Ancak bu durumda sağlıklı bir yaşam sürülebilir. Herkesin kendi değerlerini öne çıkardığı, bencilliğin hüküm sürdüğü toplumlarda sıkıntılar baş göstermektedir. Ahlak temelde iyiye ulaşmayı, kötülükten kaçınmayı amaçlar. Bu amaçla oluşan hikâyeler, efsaneler, biyografiler ve tarihi olaylarla nesilden nesle aktarılır (Kirschenbaum, 1995; Akt. Boztaş, 2013).

Sonuç olarak değerler, karakter ve ahlâk eğitimi kavramlarını açıklarken de görüldüğü gibi bu üç kavramın birbirlerinden bağımsız değil, iç içe olduklarını söyleyebiliriz.

2.4. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi

Karakterli çocuklar yetiştirmek sadece ailelerin, eğitimcilerin değil toplumun da bir amacıdır. Eğitim bireylere sadece bilgi ve beceri kazandırmakla kalmaz, bunun yanında toplumun yaşamasını ve kalkınmasını devam ettirecek, hızla değişen dünyaya uyum sağlayabilecek, çevresinde istenen değişiklikleri yapabilecek bireyler yetiştirir. Bu yüzden okulların görevi bireylere sadece bilgi ve beceri kazandırmak değil, onlara karakterlerinin eğitimi açısından da temel insani değerleri özümsetmektir.

Değerler eğitimin amacı, bireyin kendisini tanıma, anlama ve tamamlama gibi pratiksel süreçlerden geçerek yeterliklerini en üst düzeye ulaştırarak “iyi hayat yaşamasını” sağlamaktır. Böyle bir eğitim ancak öğrencinin sürece aktif olarak katıldığı bir program anlayışıyla ve böyle bir eğitimin tekniğini çok iyi bilen eğitimciler eliyle mümkün olabilir (Kale, 2007). Değerler eğitimi ile kişilerde insani ve ahlaki başta olmak üzere; kültürel, toplumsal ve evrensel boyutlarda duyarlılıkların oluşturulmasını sağlamak gerekir.

Değerler eğitimi, çocukların kendilerine ve topluma yararlı olacak temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmalarını amaçlamaktadır. Değerler eğitimi sorumluluk, sevgi ve karakter eğitimi desteklerken girişimciliği, temel insani değerleri kazandırmayı, kendisi ve

çevresiyle barışık bireyler yetiştirmeyi, etkili bir okul kültürü oluşturmayı ve toplumsal düzeni korumayı da kapsamaktadır (Aydın ve Akyol-Gürler, 2014).

Değerler eğitimi öğrencilerin akademik başarılarını olumlu etkilemektedir. Bu durumu gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Eğitim genel olarak belirlenen amaçlar doğrultusunda bireyi yetiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Eğitimin en önemli amacı, kişisel ve sosyal uyum için gerekli becerilerin kişiye kazandırılmasıdır. Eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler bireyin karakterini farklılaştırır (Yel ve Aladağ, 2009).

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, değerler eğitiminin amacı, bireysel ve toplumsal huzurun sağlanmasını ve bu huzurun devamının getirmesini sağlamaktır. Çünkü değerlerden mahrum kalan bireylerin ve toplumların hangi ölçütlere göre davranacaklarını kestirmek mümkün değildir. Değerler eğitimi, bireylere doğru ile yanlış göstererek, tercihlerini bu doğrultuda yapmalarına yardımcı olur. Bu anlamda, bireye dolayısıyla topluma yapması / yapmaması gerekenler konusunda bir çerçeve çizmektedir.

2.5. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Değerler bireyin çabaları ve çevrenin etkisiyle hayat boyu devam eden bir süreçte kazanılır. Ailede başlar ve okul ile devam eder. Değerler eğitiminde “Nasıl öğretmeliyim?” sorusu, hemen her öğretmenin sürekli zihnini kurcalayan bir soru olmuştur. Değer eğitiminde hangi yaklaşımların ve yöntemlerin uygulanacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Değerlerin öğrenilmesi ile diğer davranışların öğrenilmesi arasında fazla bir fark yoktur. Diğer öğrenmeler için geçerli ilkeler burada da geçerlidir. Fakat değerlerin bilişsel alandaki öğrenmeleri göre biraz daha karmaşıktır. Değerlerin öğrenilmesinde modele bakarak öğrenme ve başkasıyla özdeşleşerek öğrenmeler daha fazladır (Aydın ve Akyol-Gürler, 2014). Okullarda değerlerin nasıl öğretileceği ile ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların bir kısmı değerlerin doğrudan öğretimine, bir kısmı da akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vererek değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci yoluyla kazanımına yöneliktir (Doğanay, 2011).

Doğanay (2006); değerler eğitimine yönelik yaklaşımları dört başlıkta ele almıştır;

- Değerlerin Doğrudan Öğretimi (Telkin)
- Değerleri Açıklama-Belirginleştirme
- Değer Analizi
- İkilem Tartışması

Naylor ve Diem (1987) ise değerler eğitiminde dört yaklaşım bulunduğunu belirtir. Bunlar:

- Değer Telkini
- Değer Açıklama
- Değer Analizi
- Ahlaki Muhakeme (Akt: Sapsağlam, 2016)

2.5.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi (Değer Telkini Yaklaşımı)

Değerlerin doğrudan öğretiminin temelinde, yetişkinlerin çocuklara ahlaki değerleri doğrudan öğretme, onların davranışlarını şekillendirme, iyi alışkanlıklar kazandırma ve onlara yardım etme inancı yatmaktadır. Bu yaklaşımda problem çözme, işbirlikli öğrenme, deneyim tabanlı projeler, tematik öğrenme ve uygulama ile tartışma yöntem ve teknikleri kullanılmaktadır (Halstead ve Taylor, 2000; Akt:Sapsağlam, 2015).

Telkin yaklaşımında, öğrenciye sunulacak materyallerin yapılandırılması ve aşama aşama öğrenciye sunulmasında öğretmen etkin rol üstlenmektedir. Değerlerin doğrudan öğretiminde, okuma metinleri, şiirler, fabllar, masallar, çocuklara ahlaki mesajlar veren kısa hikâyeler kullanılabilir. Bu yaklaşımda öğrenci kazanımları ve bu kazanımlara ulaştıracak etkinlikler için zaman bellidir. Öğrencinin performansı izlenir ve öğrenciye anında dönüt verilerek öğrenci yönlendirilir. Öte yandan bu yaklaşımda öğrenci katılımı önemlidir (Dilmaç, 2007).

Bu yöntemde, öğrencilere öğretilmesi istenilen değerlerle tutarlı bir davranış göstermesi için, amacın belirlenmesi, ölçütün belirlenmesi, uygulanacak yöntemi seçme, seçilen yöntemin uygulanması, seçilen yöntemin değerlendirilmesi ve gerektiğinde de tekrar etme şeklinde beş basamak işlem uygulanır (Doğanay, 2006).

2.5.2. Değer Analizi Yaklaşımı

Ziebert (2007) tarafından “değer iletişimi” olarak da adlandırılan bu yaklaşımda “etkileşim”, değerler ve normların kazanılmasında belirleyici faktördür. Öğrenciler bu yaklaşımda kendilerine sunulan değerleri kabul etmezler. Bu değerler hakkında bir görüş geliştirirler ve onları yorumlamaya çalışırlar. Kurdukları iletişim ortamında tartışma ve muhakeme yaparak, kuralların geçerliliğini savunarak tartışmayı öğrenirler. Böylece değerleri yalnızca kendi bakış açılarından ifade etmeyi değil, aynı zamanda başkasının yerine geçmeyi ve olayları karşısındaki kişinin bakış açısından görmeyi de öğrenmektedirler (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012). Bu özelliklerinin yanı sıra örneğin, çocuğun özel hayatının ve ailesinin gizliliğinin ihlal edilebileceği gibi durumlar nedeniyle de eleştirilmektedir. Ayrıca değer konularının araştırılması için ilköğretim düzeyine uygun olmadığı, dolayısıyla bu değer yaklaşımının daha çok üniversite düzeyinde kullanılabileceği yönünde eleştiriler de yapılmaktadır (Whitney, 1986: 79. Akt: Yiğittir ve Kaymakçı, 2012).

Welton ve Mallen (1999) tarafından değer analizi yaklaşımında kullanılan süreçler 8 aşama olarak belirlenmiştir. Bu aşamalar şunlardır:

- Değer sorununu belirleme,
- Karşılaşılan değer sorununu açıklığa kavuşturma,
- Sorun hakkında bilgi ve kanıtlar toplama,
- Bilgi ve kanıtların uygunluğunu denetleme ve doğruluğunu değerlendirme,
- Olası çözüm yollarını belirleme,
- Çözüm yollarının her birinin olası sonuçlarını belirleme ve değerlendirme,

- Seçenekler arasından birini seçme,
- Seçilen öneri doğrultusunda davranışta bulunma (Welton ve Mallen, 1999. Akt: Doğanay, 2011).

2.5.3. Değer Açıklama (Değer Belirginleştirme) Yaklaşımı

Değerlerin açıklanması yaklaşımı, bireylerin yaşantılarından yola çıkarak değerlerini fark etmelerini, bu değerleri seçmelerini ve açığa çıkarmalarını amaçlar. Telkin etme yaklaşımı ile tamamen zıt olan bu yaklaşımda, sorular karşısında öğretmen, öğrencinin cevabını bekler ve öğrencinin kendi değerlendirmesini ölçüt kabul eder(Balcı, 2008).

Değer eğitiminde yeni yaklaşımlardan olan, “Değer Açıklamak” öğrencinin değerle ilgili tercihlerini, anlamlı bulduğu değerleri söylemesini ve değere bağlanan davranışlarını kapsar (Girgin, 2012).

2.5.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Bu yaklaşımın kurucusu Lawrence Kohlberg'dir. Kohlberg, öğrencilerin ahlaki akıl yürütme becerilerine odaklanmıştır ve öğrencilere doğrudan değer aşılamaktan ziyade eleştirel düşünmenin ve muhakeme yaparak değerleri kazandırmanın önemli olduğunu savunmuştur (Sapsağlam, 2015).

İnsanların kendi yaşamlarına göre seçtikleri ve rehber edindikleri ilkeler bütünü veya kurallar toplamı olarak belirtilen ahlâk ve değerler konusu, ister belli dinî inanışları yansıtsın, ister gelenekler, hayat anlayışı ya da toplu yaşamının zorunlu bir neticesi olarak görülsün, insanların hayatında önemli bir işlev görür (Gündüz, 2010,158).

Ahlak gelişimi konusunda ilk modellerden birini Piaget geliştirmiştir. Daha sonraları Piaget'in görüşlerinden esinlenen Kohlberg ise, Piaget'in kuramını revize ederek kendi adıyla anılan bir kuram geliştirmiştir. Bu iki kuramcı dışında da bazı kuracılar alternatif görüşler de ileri sürülmüştür (Yeşilyaprak, 2005, 129).

Kohlberg ve Ahlak Gelişimi: Kohlberg kuramında ahlak gelişimini üç düzey ve altı ahlaki aşama ile incelemiştir. Çocuklardaki ahlak gelişiminin

düzeyini belirlemek için de çeşitli öykülerden yararlanmıştır. Kohlberg'in ahlaki gelişim basamakları aşağıdaki gibidir:

2.5.4.1. Gelenek Öncesi Düzey (3-9 yaş):

1. Aşama: İtaat ve Ceza Eğilimi: Kurallar, başkaları tarafından konur. Çocuklar otoriteyi olduğu gibi kabul eder. Cezadan kaçtığı için otoriteye uyar. Olay sonucu ortaya çıkan fiziksel zararın büyüklüğüne göre karar verir (Atay, 2011, 90).

2. Aşama: Saf Çıkarıcı Eğilim: Kendi istekleri kadar olmasa da karşısındakinin isteklerinin de farkına varmaya başlar. “Her şey karşılıklıdır.” İnanıcı hakimdir. Adalet anlayışında somut eşitlik önemlidir. “ Ben sana mavi kalemimi veririm, sen de bana sarı kalemimi vereceksin” gibi (Atay, 2011, 90).

2.5.4.2. Geleneksel Düzey (9-14 yaş):

3. Aşama: Kişiler Arası Uyum (İyi Çocuk Eğilimi): Kendi akran grubuyla iş birliği halindedir. Ait olduğu grubun kurallarına uygun davranır. İyi çocuk olma eğilimi içerisindedir (Atay, 2011,91).

4. Aşama: Kanun ve Düzen Eğilimi: Ahlaki değer yargıları geliştirilirken, sadece akran gruplarının birbirine iyi niyet göstergesi yetmez aynı zamanda toplumun düzeni için gerekli oluşturulmuş olan kanunlara bağlılık gösterir. Kanunların toplumun düzeni için gerekli olduğuna inanır ve kurallara uygun olarak hareket eder (Diken, 2010, 199).

2.5.4.3. Gelenek Sonrası Düzey (15 ve üzeri)

5. Aşama: Sosyal Sözleşme Eğilimi: Kurallar ve yasalar toplumun yararı için vardır ve yine bunun için kurallara uymak gerekir (Yeşilyaprak, 2005, 133). Demokratik anlayışlarda, kanunların değiştirilebilir ilkesini benimser. Tüm insanların eşitliği ve özgürlüğü gibi soyut değerler önem kazanır (Atay, 2011, 92).

6. Aşama: Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi: Bireyin ahlak anlayışı, yasaların üzerindedir (Yeşilyaprak, 2005, 133).Kohlberg'e göre, insanların büyük çoğunluğu, geleneksel ahlak düzeyinde kalırlar. En yüksek düzey olan

geleneksel ahlak düzeyine ulaşabilen insanlar azınlıktadır. Kant'a göre ise, en yüksek ahlaki olgunluğa ulaşabilmek için eylemleri, evrensel ilkelere göre yargılayabilmek gerekir (Şengün ve Kaya, 2007, 53).

2.6. Değer Eğitiminde Ailenin Rolü

Aile; çocuğun ilk bilgilerini aldığı, kişiliğinin şekillenmesinde önemli rolü olan aynı zamanda değerler eğitiminin başladığı toplumsal bir kurumdur. Bu eğitim kişilik gelişiminin, değer oluşumu ve toplumsallaşmanın temellerinin atıldığı kritik dönemlerde meydana gelir. Okulöncesi dönem yaşamın ilk yıllarını kapsayan, birçok temel bilgi, beceri ve değerlerin edinildiği aynı zamanda kişiliğin temellerinin atıldığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde aile içinde sevgi, disiplin vb. sosyal-duygusal gereksinimlerini karşılanan çocuk kendisini ve ailesini etkileyen tüm koşullarla baş edebilecek güçlü bir kişilik yapısına sahip olabilir (Akman, 2013). Aile bireyleri arasındaki iletişimin niteliği, çocuğun duygusal gelişiminin yanı sıra onları örnek alarak benimsemesi açısından da çok önemlidir. Çocuğun bireysel değer yargıları, anne ve babanın koyduğu kurallar ve göstermiş olduğu davranış örnekleri ile şekillenmeye başlar. Çocuk kendi bilişsel ve duygusal yapısını kendi başına yönetme becerisi kazanana kadar aile değerlerine bağlı olarak yaşamını sürdürür.

Değerlere ilişkin eğitim bebeğin doğduğu andan itibaren ilk bulunduğu çevre olan ailede başlar. Annenin sevgi dolu ve sıcak teması bebekte güven duygusu oluşturur ve güvenli bir bağlılık ilişkisinin de başlangıcıdır. Aile içindeki bireyler özellikle anne baba çocuğun ilk olarak model aldığı ve taklitlerle doğru davranışları öğrenmeye çalıştığı kişilerdir. Aile içindeki diğer çocuklar veya kuzenler ve yakın çevre olarak tanımladığımız dayı, amca, teyze, hala ve büyük anne ve büyük babalarla birlikte değerlere ilişkin deneyimler artarak gelişecektir. Okul öncesi ve zorunlu eğitimin başladığı dönemlerde de model alınan ve taklit edilen örnekler genişleyerek çoğalacaktır. Çocuklar değerleri sosyalleşme dediğimiz kavramın içinde sosyalleşerek öğrenmeye ve içselleştirmeye devam edecektir (Balat ve Dağal, 2011) .

Ailede değerler eğitiminin temel amacı; çocukları kendisi ile barışık, topluma katkı sağlayan bireyler olarak yetiştirmek ve karşılaştıkları durumlarda iyi ile kötü, doğru ile yanlış arasında seçimler yaparak hareket etmelerini sağlamaktır. Çocuklara değerlerin öğretilmesinde aile bireylerinin etkileri ve öğretici modelleri bilinçli ve sistemli olabileceği gibi rastgele bir biçimde de olabilir. Ancak planlı olarak yapılmayan etkinliklerin sonucu tahmin edilemez. Bu etkinliklerin olumlu sonuçlar oluşturması için belli değerler üzerinde tutarlılık ve süreklilik göstermesi gerekir. Bu nedenle değerler eğitiminin planlı ve düzenli bir biçimde yürütülmelidir.

Değerler eğitime ilişkin temel süreçlerin istendik biçimde gerçekleştirilmesi ve çocukların donanımlı kişilik gelişimi için ailelerin nitelikli bir ortama sahip olmaları çok önemlidir. Bütün değerlerin temelinde yer alan sevgi değeri öncelikle ailede karşılanır ve ilk sevgi bağı anne ile oluşur. Anne ve babanın bir değerın öğretilişiyile ilgili tutumu, model alınması sonucu taklit ve özdeşleşme yoluyla çocuk tarafından benimsenir. Bu nedenle anne baba davranışları çocuğun eğitim sürecinin önemli bir parçasıdır. Anne ve babanın çocuğun gelişim süreçlerini destekleyen, demokratik, dengeli bir tutuma sahip olmaları ve kendi aralarında tutarsızlık yaşamamaları çocuğun temel değerleri kazanmasında ideal bir aile ortamıdır (Erbil Kaya, 2015).

Çocukların doğru, iyi, güzel davranışları görmesi ve yaşaması için fırsatlar oluşturulması gereklidir. Aileler değer eğitiminde aşağıdaki ilkelere dikkat etmelidir (Aydın, 2011).

- Aile bireyleri birlikte hareket etmelidirler.
- Kitle iletişim araçlarının zararlarından korunmalıdır.
- Ahlaki davranışlar hakkında bilgi verilip açıklama yapılmalıdır.
- Çocuk kandırılmamalı, verilen söz tutulmalıdır.
- Sevgi ve şefkatle davranılmalıdır.
- Hoşgörü ve yumuşak davranılmalıdır.

- Çocuk, aşağılanmaktan, olumsuz sıfat ve tanımlamalardan uzak tutulmalıdır.
- Çocuğa, iyi bir benlik kazandırılmalıdır.
- Çocuğa kendine güven duygusu kazandırılmalıdır.
- Çocuğun iyi, doğru, güzel davranışları teşvik edilmelidir.
- Çocuğun yaşına uygun olmayan kurallar koyulmamalıdır.
- Çocuğun duyguları anlaşılmalı çalışılmalıdır.
- Çocuğun duygularını ifade etmesine imkan verilmelidir.
- Çocuğa duygularını kontrol etmesi öğretilmelidir.
- Çocuğun sorunları ciddiye alınmalıdır.
- Çocuğun örnek alabileceği kahraman ve idealler gösterilmelidir.
- Çocukların korkuları küçümsenmemelidir.
- Hikaye ve masallardan yararlanılmalıdır.
- Çocuk, başkalarıyla kıyaslanmamalıdır.
- Çocuğun bazı şeyleri kendisinin deneyerek öğrenmesine fırsat vererek girişimciliği desteklenmelidir.
- Yılmadan sabırla eğitime devam edilmelidir.
- Çocuğun bireysel gelişimi, ilgi ve yetenekleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Özetle; aile bireyleri değerler eğitimi sürecinde birlikte hareket etmeli, çocuklara gündelik yaşantıları kullanarak örnekler oluşturmalı, açıklamalar yapmalı, savunduğu değerlerin çocuk tarafından çaba harcamalıdır. Ayrıca değerler eğitiminde aile içi paylaşımların yanı sıra aile dışındaki sosyal ortam ile etkileşimlerin önemli olduğu da unutulmamalıdır (Erbil Kaya, 2015).

2.7. Değer Eğitiminde Okulun Rolü

Kaymakcan ve Meydan (2014)'a göre okul, toplum içinde çoğu zaman rastlantısal olarak gerçekleşebilen ve bu nedenle de doğrultusu kestirilemeyen eğitim olgusunun planlı bir şekilde yürütülmesi için oluşturulmuş bir kurumdur. Bu kurum insanlık tarihinde her zamankinden daha fazla günümüzde çocuğun hayatında yer etmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaşması ile birlikte okul çağı artık çocuğun karakter gelişiminin en yoğun olduğu 0-6 yaşa kadar inmiştir. Çocuk okula başladığında o güne kadar hayatındaki tek sosyalleşme kurumu olan aile çevresinin dışına çıkıp yeni sosyalleşme ortamları ile etkileşime geçmiş olur.

Okul öncesi eğitiminin de giderek zorunlu hale gelmeye başladığını göz önüne alırsak, okulun etki alanının daha fazla genişlemesine bağlı olarak değerler eğitimi daha sistemli ve etkili bir şekilde okul şartlarında yürütülmektedir. Eğitim kurumlarının hedefleri; öğrenim çağındaki her bireyin olumlu ahlâkî ve insanî nitelikler kazanması, uygun tercihlerde bulunup doğru kararlar vermesi ve iyi davranışlar ortaya koymasına yardımcı olacak değerler ve becerilerle donanımlı olarak yetiştirilmesidir.

Çocuklar genellikle toplumsal değerlerle ilk olarak okul öncesi eğitim kurumlarında karşılaşır ve bu değerleri öğrendikçe içselleştirirler. Bu nedenle okulöncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlar, öğretmen, okulun yönetim biçimi ve diğer öğelerin çocukların değerleri kazanmalarında çok önemli oldukları söylenebilir.

Okulda sağlıklı karakter gelişimi için okulun içi düzen ve disiplini çok önemlidir. Eğer okul içindeki disiplin sürekli dışarıdan gelen yönlendirmelere dayalı ise böyle bir okulda öğrencilerin değerleri içselleştirmeleri ve öz denetime sahip olmaları zordur.

Ülkemizde çeşitli kanun ve yönetmeliklerde, Türk Millî Eğitiminin özel ve genel amaçları arasında, okulların görevleri ve misyonları gibi konuların içerisinde dolaylı olarak değinilen değerler eğitimi son dönemlerde gerekliliği

üzerinde durulan bir kavram olarak eğitim sistemimizde yer almaya başlamıştır (Taymur, 2015).

Değerlerin bireysel ve toplumsal açıdan haiz oldukları önemin son yıllarda daha yoğun biçimde hissedilmiş olmasının bir sonucu olarak Milli Eğitim bakanlığı 2003 yılından itibaren öğretim programlarında değerlere açıktan ve daha sistemli bir şekilde yer vermeye başlamış, değerleri programların temel öğelerinden birisi olarak konumlandırmıştır. 18. Millî Eğitim Şûrası'nda da değerler eğitimi alanında okul bazında ve daha genel çerçevede neler yapılabileceği ele alınmış, sonuç bildirisinde değerler eğitiminin okulların görevlerinden olduğu vurgulanarak bu konuda öğretmenlerin yeterliliklerinin geliştirilmesi ve materyal geliştirme çabalarının artırılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur (Kaymakcan ve Meydan, 2014: 215-216).

18. Millî Eğitim Şûrası'nda "Spor, Sanat, Beceri Ve Değerler Eğitimi" başlığı altında değerler eğitimi konusunda şu kararlar alınmıştır (MEB, 2014):

1. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, çocuklarımızın ve gençlerimizin sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik ülke çapında alan araştırması yapılmalı ve bu araştırma her 4 yılda bir güncellenmelidir.
2. Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.
3. Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.
4. Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.
5. Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

6. Tüm eğitim-öğretim kademelerinde değerler eğitime yönelik, STK'larla iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmelidir.
7. Değerler eğitime, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim- öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
8. Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
9. Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli; bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
10. Öğrencilerin akademik başarıları yanında değerlerin oluşumunda önemli yeri olan duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik de yatırım yapılmalıdır.
11. Değerler eğitimi konusunda önemli işlev gören “din kültürü ve ahlak bilgisi” dersi çoğulcu bir anlayışla tüm öğretim kurumlarında daha etkin olarak okutulmalıdır.

18. Millî Eğitim Şurası tavsiye kararlarına bakıldığında ülkemizde sistemli ve daha kapsamlı bir değerler eğitime ihtiyaç duyulduğu ve bu yönde çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Bu kararların uygulamaya konulması ülkemizde değerler eğitimi alanında önemli bir ilerleme sağlayacağı gibi gelecek yıllarda değerler eğitimi alanında önemli gelişmelere de imkân sağlayacaktır.

2.8. Değer Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Değerler eğitiminde öğretmene önemli görevler düşmektedir. Öğretmenin model olması, çeşitli yaklaşımlarla değerleri sunması, öğrencileri teşvik etmesi ve bu konuda onları cesaretlendirmesi, çeşitli etkinliklerle değerleri

ortaya çıkarması vb. durumlar öğretmenin değerler eğitiminde etkililiğini arttırmaktadır. Öğretmen, resmi programda yer alan etkinliklerle birlikte örtük program yoluyla da değerleri kazandırmaktadır. Öğretmenin iletişim biçimi, olaylar karşında tutum ve davranışları, kullandığı yöntem ve teknikler, öğretimde kullandığı veya kullanmadığı pekiştireçler değer kazandırmada etkili olmaktadır (Özdaş, 2013).

Değerlerin teorik değil, uygulamalarla gösterilmesi gerekir. Öğretmen eğer etik tavırlara ve davranışlara sahip değilse değerleri ne kadar anlatırsa anlatsın öğrencilere faydalı olamayacaktır. Öğretmenin değerler eğitiminde, somut ve uygulamalı örneklerle model olması ve öğrencinin daha fazla sorumluluk almasıyla başarının sağlanabilecektir. Yapılan araştırmalar, değerler eğitiminde öğretmenin yukarıda anlatılanlara benzer roller üstlendiklerini göstermektedir. Kirschenbaum (1995: 47), öğretmenlerin değer eğitimi sürecinde kapsamlı olarak değerleri öğretmeye çalıştıkları, telkinde bulundukları, kendilerini öğretici, kolaylaştırıcı durumda gördükleri, öğrencilere model oldukları ve öğrencilerin becerilerini geliştirdiklerini belirtmektedir (Akt: Özdaş, 2013).

Değerler eğitiminde ahlaki gelişim ve eleştirel düşünme akımları, öğretmenin değerlerde tarafsız olması durumunu destekler. Öğretmenin öğrencileri için önemli bulduğu değerlere odaklanması yeterli değildir, öğretmen bu değerleri öğretmen öğrenci arasındaki değer düzeyinde, etkileşim içinde ifade eder (Veugelers, 2000; Akt: Demirhan-İşcan, 2007).

Öğretmenlerin temel görevi; ulusal ve evrensel değerleri benimseyen ve sorunlara çözüm üreten, milli eğitimin ve alanı ile ilgili ders programlarının amaçlarını davranışa dönüştüren, her bireyin gereksinimlerini dikkate alarak öğrenmeyi öğrenebilen bireyleri yetiştirmektir (MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2006). Okul öncesi öğretmenleri de bu bilinç çerçevesinde çocukların; değerlerin ne olduğunu bilmeleri, önemini anlamaları, bunları uygulamayı istemeleri ve uygulamaları için onlara yardımcı olmalıdırlar. Böylece çocuklarda zamanla uygun davranışları geliştirmek mümkün olabilir (Balat ve Dağal, 2011). Aynı zamanda öğretmenler, kendi yaşamlarında yer

verdikleri değerler, tutumlar ve davranışlarla çocuklara model olmalı ve değerlerin gözlem yoluyla kazanımı için gerekli ortamı oluşturmalıdır. Okul öncesi eğitim programında gerekli görülen değerleri, çeşitli etkinlikler ve yöntemlerle çocuklara kazandırmalıdır. Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içinde birbirinden farklı birçok rolü bulunmaktadır. Bunlardan özellikle lider-uygulayıcı, model olma ve rehberlik etme rolleri değerlerin öğretimi için gerekli olanların başında gelmektedir.

Öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında dikkat etmesi gereken noktalar ile sınıflarında kullanabilecekleri stratejiler şöyle sıralanabilir:

- a. Öğretmenler, öğrencilerin özsaygı ve onurlarını kırıcı, hakaret, kayırma gibi davranışlardan uzak durmalı, onlara eşit bir biçimde sevgi ve saygı göstermelidir. Ayrıca, öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerini yükseltmeye yönelik teknikler kullanma, onların bir ve tek olduğuna saygı duyma ve onlarla tek tek ilgilenme gibi stratejiler öğretmenlere yardımcı olabilir. Öğretmenlerin dikkat etmesi gereken bir diğer nokta ise öğrencilerin davranışları hakkında geri bildirim verme ve her zaman örnek olmaktır.
- b. Öğretmen sınıfta çocuklar arasında değerlerin önemsendiği, herkesin birbirine saygı duyduğu ve çocukların birbirinden öğrendiği bir sınıf topluluğu oluşturmalıdır. Bunun için öğrencilerin birbirlerini tanımalarına yardımcı olmalı, grup bilincini geliştirmeye yönelik grup etkinliklerine ağırlık vermelidir. Ayrıca çocukların birbirlerini sevmeleri, korumaları ve saygı duymalarını sağlayacak etkinlikler yapmalıdır (Balat ve Dağal, 2011).
- c. Öğretmen çocukların birbirleriyle daha iyi kaynaşmaları için işbirliğine dayalı etkinlikler yapmalıdır. Bunun için işbirliğine dayalı öğrenmenin temel süreçleri (yüz yüze destekleyici etkileşim, bireysel sorumluluk, kişilerarası ve küçük grup becerileri, grup süreçlerinin desteklenmesi vb.) kullanılabilir.
- d. Öğretmen çocukların gelişim özelliklerine uygun bir biçimde düzenlenmiş, doğru yöntemlerin uygulandığı ve çocukların katılımını önemseyen demokratik bir sınıf ortamı oluşturulmalıdır

- e. Öğretmen çocukların öyküler okuma, rol yapacakları ortamlar ve yaratma ve ikilem tartışması gibi yollarla ahlaki akıl yürütme düzeylerini yükseltici etkinlikler yapabilir. Öğretmen sınıfında bu tür problemleri tartışmaları için çocuklara ortam hazırlayabilir. Örneğin; çocuklara şöyle bir örnek olay/öykü anlatılabilir: “Çok iyi iki arkadaş olan Handan ve Caner anaokulunda aynı sınıftadırlar. Anneleri de arkadaş olan Handan ve Caner aynı sitede yaşadıkları içi okul dışında da birlikte oyun oynayabilmektedirler. Caner bir gün sitenin bahçesinde kum havuzunda oyun oynarlarken Handan’ın elinde okulda kullandıkları küreği görür. Handan bu küreği çok beğendiği için bir gün önce okuldan ayrılırken çantasına koyarak evine getirmiştir. Ertesi gün anaokulunda çocuklar kum havuzunda oynamak için bahçeye çıkacakları sırada öğretmen aynı küreği aramaya başlar. Sınıfa, depoya ve olabilecek her yere bakar ama küreği bulamaz. Çocuklara küreği herhangi bir yerde görüp görmediklerini sorar. Sizce bu durumda Caner küreği Handan’ın aldığını ve eve götürdüğünü söylemeli midir söylememeli midir? Neden?” öğretmen örnek olayı anlattıktan sonra çocuklarla birlikte bu durumda ne yapmak gerektiğini nedenleri ile tartışabilir. Böyle bir tartışma çocukların ahlaki gelişim düzeyleri hakkında öğretmene fikir verebileceği gibi akıl yürütme güçlerini de destekleyerek bir üst basamağa çıkmaları konusunda ortam yaratacaktır (Erbil Kaya, 2015).

3. SOSYAL BECERİ

3.1. Sosyal Beceri ve Tanımı

Sosyal beceriler insanların birbirleri ile iletişim kurmalarındaki en önemli araçlardan birisidir. Sosyal bir varlık olan insanların bu özelliklerini devam ettirmelerinde önemli bir araçtır. Bununla birlikte insanlar bu becerileri sayesinde bir arada yaşamaktadırlar. Toplumsal düzenin işleyişinde, sosyal beceriler önemli bir rol oynamaktadır (Uzun, 2013).

Çocuk, dünyaya geldiğinde ve ilk çocukluk yıllarında ben merkezli bir düşünce ve yaşam biçimine sahiptir ve büyümeye başlamasıyla birlikte de daha sosyal bir varlık haline gelmektedir. İlk başlarda yalnızca anne ve babasıyla ilişki içerisindeyken daha sonraları diğer insanların varlığını fark eder ve yeni sosyal ortamlara girer. Bu yeni ortamlar ve yeni kişiler onun sosyal ve duygusal gelişimini destekleyecek ve yeni beceriler de özellikle çocuğun sosyal beceriler kazanmasını sağlayacaktır.

Sosyal beceriler, kişiler arası iletişimin en önemli parçasıdır. Birey, yönergelerle uyarak, izin isteyerek, paylaşarak, sırasını bekleyerek, özür dileyerek, selamlaşarak, yardım ederek sosyal beceriler kazanır. Bu durum onun diğer bireylerle sağlıklı bir iletişim kurmasını sağlar ve çevresine daha kolay uyum sağlamasına yardımcı olur.

Gerek toplumsal, gerekse bireysel yaşam için oldukça önemli olan sosyal beceriler 1900'lü yılların başlarından beri araştırılmaktadır. Bu becerilerle ilgili ilk bilimsel inceleme William James'in Psikolojinin Prensipleri (1891) adlı eserine dayanır. Sosyal beceri kavramının öncüsü sayılabilecek diğer bir kavram Thorndike'nin zekâ analizleri sonucunda ortaya attığı sosyal zekâ kavramıdır. Thorndike zekâyı genel zekânın yanı sıra sözel, sayısal ve sosyal olmak üzere üç tür olarak ele alınabileceğini iddia etmiştir. Thorndike'nin

düşüncelerinin açtığı yol ile birlikte bu konuda birçok araştırmalar yapılmıştır (Bacanlı, 1999).

Bacanlı, sosyal beceriyi, başkalarıyla başarılı etkileşimde bulunulmasına olanak sağlayan davranışlardır. Bu davranışları göstererek kişi, kişiler arası durumlarda çevrelerinden pekiştirme elde eder veya hali hazırdaki pekiştirmeleri sürdürür. Sosyal beceriler, davranış şeklinde ortaya çıkarlar; kişiler arası bir nitelik arz ederler; çevredeki kişiler tarafından beğenilen davranışlardır; iletişim ve etkileşimi sürdürmeye yöneliktir; tekrarlanabilir ve belirlenebilirler (Bacanlı, 2000).

Dökmen (1995)'e göre sosyal becerilerin; kişilik, zeka, dil, algı, değer, tutum, becerinin kullanıldığı ortam gibi çeşitli değişkenlerden etkileniyor olması tanımlanmasının oldukça güç hale getirmektedir. Sosyal beceriler geniş bir yapı olan sosyal yeterlilik kavramının bir parçasıdır. Sosyal becerilerin farklı disiplin alanlarında çalışan kişilerin ilgili alanları içinde olması ve her disiplin alanının karma bakış açısındaki farklılıklar nedeniyle sosyal beceri ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır (Dökmen, 1995).

Gresham ve Elliot (1990)'a göre sosyal beceri tanımı "Kişinin diğerleriyle daha güçlü bir iletişim kurması ve sosyal olarak kabul görmeyen tepkilerden kaçınmasına olanak veren sosyal olarak kabul görmeyen tepkilerden kaçınmasına olanak veren sosyal olarak kabul edilen öğrenilmiş davranışlardır (Akt: Seven, 2008).

Hargie (1986:12), sosyal becerilerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Sosyal beceriler amaç yönelimlidir. Birey istenilen sonuca varmak için kullanır.
- Sosyal beceriler karşılıklıdır. Ortak bir amaca yönelik olarak bireylerin her davranışı birbiriyle ilişkilidir.
- Sosyal beceriler duruma göre uygunluk gösterir. Sosyal becerilerini gösteren birey, içinde bulunduğu sosyal durumlardaki ihtiyaçlarına göre kendisini uydurabilir.

- Bireyin davranışları bir bütünün parçaları olarak değerlendirilebilir. Sosyal beceri tepkileri hiyerarşik bir düzen içindedir.
- Sosyal beceriler öğrenilen davranışları içerir. Gösterilen davranış formları genel olarak bireyin öğrendiği davranışlarıdır.
- Sosyal beceriler birey tarafından kontrol edilen davranışlardır (Akt: Seven, 2006).

3.2. Sosyal Becerilerin Sınıflandırılması

Sosyal beceriler aynı olmakla beraber, sınıflandırmada çeşitlilik göstermektedir. Sınıflandırmadaki ortak nokta becerilerin bireysel ve toplumsal yönlerine vurgu yapılmasıdır. Bireyin benlik saygısının, öz kontrolünün, duygusal uyumun önemli olması bireysel açıdan; diğer insanlarla etkileşime girildiği andan itibaren etkileşimin tüm süreçlerini kapsayan sınıflandırmalarda toplumsal açıdan önemlidir. Sınıflandırmada dikkat çeken başka bir nokta da sosyal gelişimin yanında bilişsel ve duygusal gelişim de sosyal becerilerle doğrudan ilişkilidir (Gülay ve Akman, 2009).

Cartledge ve Milburn (1995, s.165-166) sosyal becerinin sınıflaması ile ilgili olarak şu özetlemelerde bulunmuşlardır (Akt: Gülaçtı, 2009);

Goldstein ve arkadaşlarının yaptığı sınıflama;

- **Başlangıç sosyal beceriler:** Dinleme, konuşma başlatma, konuşma, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmak, başka kişileri tanıtmak, kompliman yapma.
- **İleri sosyal beceriler:** Yardım isteme, katılma, yönerge verme, yönergeye uyma, özür dileme, başkalarını ikna etme.
- **Duygularla basa çıkma becerileri:** Duygularını bilme, duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, başkalarının öfkesiyle basa çıkma, sevgiyi ifade etme, korkuyla basa çıkma, kendini ödüllendirme.

- **Saldırganlığa alternatifler becerisi:** İzin isteme, bir şeyleri paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kendini kontrollü kullanma, haklarını savunma, takılmaya karşılık verme, çatışmaktan kaçınma, dövüşmekten uzak durma.
- **Stresle basa çıkma becerileri:** Şikâyet etme, şikâyete cevap verme, oyun sonrası sportmenlik, sıkılgnlıkla basa çıkma, terk edilmekle basa çıkma, bir arkadaşı savunma, ikna edilmeye karşılık verme, başarısızlığa tepki verme, zıt konuşmaya hazır olma, zor konuşmaya hazır olma, grup baskısıyla basa çıkma.
- **Planlama becerileri:** Bir şey yapmaya karar verme, sorunun nedenine karar verme, bir hedef belirleme, yeteneklerine karar verme, bilgi toplama, problemleri önemine göre düzenleme, bir karar verme, bir konu üzerinde yoğunlaşma.

Rinn ve Markle tarafından yapılan sınıflama;

- **Kendini anlatma becerileri:** Duygu (üzüntü ve mutluluk) anlatımı, kanı anlatımı, kompliman kabul etme, kendisi hakkında olumlu düşünceler ifade etme.
- **Çevresini genişletme becerileri:** İyi bir dost hakkında olumlu düşünceler ifade etme, başkasının düşüncesine içten katılım ifade etme, başkalarını övme.
- **Atılganlık becerileri:** Basit ricalarda bulunma, başkasının kanısına katılma, akıldışı ricaları reddetme.
- **İletişim becerileri:** Konuşma, kişilerarası problem çözmedir.

Avcıoğlu (2007) sosyal becerileri dokuz alt boyutta incelemektedir. Bu boyutlar aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

- **Kişiler Arası Beceriler (KB):** Bireyler arası karşılıklı etkileşimin sürdürülmesinde önemli olan becerilerden oluşmaktadır.
- **Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KDKEDUSB):** Bireylerin sosyal etkileşim

içerisinde hem kendilerinin hem de başkalarının kızgınlık davranışlarını kontrol etmelerine ve değişikliklere kolayca uyum sağlamalarına yardım eden becerilerden oluşmaktadır.

- **Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB):** Bireylerin sosyal etkileşim içerisinde akranları tarafından karşılaşılabilecekleri çeşitli baskılarla başa çıkmalarına yardım eden becerilerden oluşmaktadır.
- **Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB):** Bireylerin sosyal davranışları üzerinde kendilerini kontrol etmelerine yardım eden becerilerden oluşmaktadır.
- **Sözel Açıklama Becerileri (SAB):** Bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerilerden oluşmaktadır.
- **Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB):** Bireylerin karşılaşılabilecekleri çeşitli sonuçları kabul etmelerine yardım eden becerilerden oluşmaktadır.
- **Dinleme Becerileri (DB):** Bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerilerden oluşmaktadır.
- **Amaç Oluşturma Becerileri (AOB):** Bireylerin başkalarından bağımsız olarak bir amaç oluşturmalarını ve bu amaçları gerçekleştirmelerini sağlayan becerilerden oluşmaktadır.
- **Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB):** Bireylerin üstlendikleri görevleri yerine getirmelerine yardım eden becerilerden oluşmaktadır.

Akkök (1996) ise sosyal becerileri altı grupta toplamaktadır. Bunlar;

- **İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri:** dinleme, konuşmayı başlatma, sürdürme, teşekkür etme, kendini takdim etme, iltifat etme, yardım isteme, özür dileme, yönerge verme, ikna etme.

- **Grupla bir işi yürütme becerileri:** başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma, sorumluluk alma, şikâyeti iletme.
- **Duygulara yönelik beceriler:** kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile baş etme, olumlu duygularını ifade etme, korku ile baş etme.
- **Saldırgan davranışlarla baş etmeye yönelik beceriler:** izin isteme, paylaşma, diğerlerine yardım etme, kızgınlığa uygun ifade etme ya da denetleme.
- **Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri:** başarısız olunan durumla baş etme, grup baskısıyla baş etme, yalnız bırakılma ile baş etme.
- **Problem çözme ve plan yapma becerileri:** çevreden bilgi toplama, amaç oluşturma, işe yoğunlaşma.

3.3. Sosyal Beceri Eğitimi

Sosyal beceri gelişimini etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler; ebeveyn etkileşimleri, akran etkileşimleri, sınıfın sosyal ortamı, çocukların bireysel özellikleri, okul aile işbirliği olarak sıralanmaktadır (MEB, 2014, s. 22). Bu faktörleri ortadan kaldırmak ve çocuğun ihtiyacı olan desteği vermek amacıyla sosyal beceri eğitimlerinin sunulması önerilmektedir.

Sosyal beceri eğitiminin amacı, bireylerin davranışsal yeterliliğini doğrudan arttırmaktır. Bununla birlikte sosyal beceri eğitim programı genellikle izole edilmiş, reddedilmiş veya arkadaşları arasında popüler olmayan çocuklara yönelik yapılmaktadır. Çocuklara sosyal becerileri öğretme, akademik kavramları öğretmeyle aynı birçok metodu içerir. Hem akademik hem de sosyal beceri öğretmenleri, doğru davranışı model alır, taklit tepkiyi ortaya çıkarır, düzeltme geribildirim ve yeni beceriyi deneme fırsatını sağlar (Uzun, 2013).

Sosyal becerileri yetersiz olan çocuklar yaşamları boyunca akademik, duygusal davranışsal ve mesleki yaşamlarında birçok problem ile

karşılaşmaktadırlar. Bu problemleri ortadan kaldırmak için çocukların sosyal beceri düzeylerinin artırılması ve yaşadığı toplumla bütünleşmeleri gerekmektedir. Sosyal beceri eğitimlerinin ortaya çıkması özellikle okul döneminde çocukların akranları ile olumlu ilişkiler kurma ihtiyacı duymalarından kaynaklanmıştır. Akran ilişkilerinde çocukların sosyal becerindeki eksikliklerine ilişkin gözlemler de sosyal becerileri öğretmek ve eğitim programlarının hazırlanması ihtiyacını doğurmuştur.

Ediger'a (1999) göre, öğretmen ve yöneticiler, desteklenecek sosyal becerileri seçmeden önce öğrencilerin içinde bulunduğu sosyal çevre hakkında bir takım bilgileri toplamalıdır. Öğretmenlerin sosyal becerileri öğretmek için uygun öğretme etkinliklerini, farklı öğrenme stillerini bilmeye, becerilerin anlamlarını bilmeye, bu becerilerin hangi konularla destelenebileceğini bilmeye ve öğrencilerin bireysel farklarını bilmeye ihtiyaçları vardır ve eğitim öğretim müfredatlarında yer alacak sosyal beceriler şu unsurları içine almalıdır:

- Uygun olanı hissetme (ortak duygu ve değerlere bağlılık) değer, inanç ve ihtiyaçları ve tüm sosyo-kültürel özelliklerini bilme.
- Farklı toplumların olduğunu bilme: Yaşanan bölgenin coğrafi özellikleri, tarihi, yönetim sistemi, ekonomisi.
- İnsanların ana ihtiyaçlarını anlama: yemek, giyinmek, korunma ve güvenlik gibi.
- Empati kurabilme.
- Her türlü şiddete üzülmeye
- Diğer insanlara nefret, kin gibi duygular beslememe.
- Savaşların boşa olduğunu bilme (Akt: Ekinci-Vural, 2006).

Sosyal beceri eğitiminde kullanılan teknikler şu şekilde sıralanmaktadır;

Temel sosyal beceri alıştırmaları; beden duruşu, yüz ifadesi, jest ve mimikler, göz iletişimi, dokunma, konuşma gibi davranışların iyi bir şekilde düzenlenmesine ve koordine edilmesine bağlıdır.

Modelden öğrenme; bireylerin bir başkasını gözleyerek ve bu kişileri taklit ederek davranışları kazandığı öğrenme sürecidir.

Önemli olayların analizi; sosyal beceri eğitimi yöntemlerinin en temel olanlarından biridir. Sosyal olayların bütününün ve parçalarını mümkün olduğunca gerçekçi bir şekilde analiz edilmesi sürecidir.

Sosyal problem çözme; sosyal yeterliliğin önemli bir ögesidir. Problem çözme becerisi, beş temel ögeye sahiptir.

- Problemin belirlenmesi,
- Alternatif çözüm yollarının üretilmesi,
- En iyi çözüm ya da çözümlerin seçilmesi,
- Belirlenen çözümü uygulamak için bir planın geliştirilmesi,
- Uygulanan planın yeniden gözden geçirilmesi (Uzun, 2013).

3.4. Sosyal Beceri Değerlendirilmesi

Sosyal becerilerin oldukça karışık olması, bu becerilerin değerlendirilebilmesi için birden çok tekniğin uygulanmasını gerektirmektedir. Farklı kaynaklardan toplanan bilgiler sosyal becerilerin değerlendirilmesinde önem taşımaktadır.

Bireyler her zaman sahip oldukları becerilerin farkında değildirler. Bu nedenle bu becerilerin ölçümünde bireylerin kendi sosyal becerilerini ortaya koyabilme özelliklerini geliştiren faktörlerin dikkate alınması gerekir. Bu durum sosyal becerilerin ölçümünü güçleştiren bir faktör olmasına rağmen adı geçen becerilerin ölçülmesi için türlü teknikler ve ölçekler geliştirilmiştir. Çocukların sosyal becerilerinin değerlendirilmesinde pek çok geçerli ve güvenilir metot vardır (Yüksel,2004).

Bacanlı (1999), sosyal beceriler değerlendirmek için kullanılan teknikleri davranışsal görüşme, kendini rapor ölçümleri, davranışsal gözlem ve diğer teknikler olarak dört bölümde incelemiştir.

Davranışsal görüşme: Bireyin geçmişi hakkında görüşme yoluyla bilgi edinilmesidir.

Kendini rapor ölçümleri: Bireyin kendini rapor ettiği yöntemlere denir.

Davranışsal gözlem: Bu yöntem uzman, öğretmen, ana baba gibi bireyi farklı ortam ve durumlarda gözleyebilen kişilerin birey ile ilgili rapor ve görüşlerini ifade eder.

Diğer teknikler: Etkileşim kayıtları ve sosyometri gibi teknikleri kapsar.

Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntem ve teknikleri Avcıoğlu (2004) ise, görüşme, kendi kendini değerlendirme, gözlem, davranış derecelendirme ölçekleri, sosyometri olmak üzere beş kategoride incelemiştir.

Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde formal ve informal tekniklerden yararlanılmaktadır. Formal değerlendirmelerde standart ölçme araçları kullanılırken, informal değerlendirmelerde, davranış gözlemleri, davranış derecelendirme ölçekleri, sosyometri ve kendini değerlendirme teknikleri kullanılmaktadır.

Gözlem: Uzman, öğretmen, ana baba, akran gibi gözlem yapabilecek kişilerin, değerlendirecekleri kişinin çeşitli ortam ve durumlardaki rapor ve yargılarını ifade etmesidir. Çocuğun davranışlarını ele almada en açık fakat en zor olan yöntemdir. Çocuk farklı ortamlarda farklı davranışlarda bulunduğundan o ortam içinde doğal olarak bulunan kişilerden alınacak bilgilerle desteklenmesi gereklidir. Gözlemlerin güvenilirliğini artırmak için bazı önlemler alınmaktadır. Bu nedenle, hangi somut davranışın değerlendirileceğinin önceden belirlenmesi için yapılandırılmış gözlemlerde, belli zaman aralıklarıyla birden fazla gözlemci aynı anda gözlem yapar ve verilerin tutarlılıkları karşılaştırılır (Avcıoğlu, 2005: 18, Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2003: 173; Çifçi ve Sucuoğlu, 2004: 24).

Davranış Derecelendirme Ölçekleri: Derecelendirme ölçekleri kişiler arasındaki nitelik farklarını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu ölçekler, bireylerin doğal ya da sistematik olarak düzenlenmiş koşullarda gözleme olanağı edindiği izlenimleri, gözlem sonuçlarını sayısal olarak belirtmeye yarar. Kişiyi en iyi tanıyan anne, baba, kardeş, akran, öğretmen gibi kişiler tarafından

önceden hazırlanmış olan derecelendirme ölçeklerinin doldurulmasıyla, bireyin sosyal becerileri belirlenebilmektedir(Avcioğlu, 2005: 19; Çifci ve Sucuoğlu, 2004: 27; Özgüven,1998: 237; Uz Bas, 2003: 84).

Sosyometri: Belirli bir sosyal ortamdaki grup dinamiklerini ve sosyal konumu belirlemek için kullanılan bir yöntemdir. Sosyometri yöntemi ile bir grubu oluşturan bireylerin sosyal durumu, birbirleriyle olan ilişki biçimleri, grup içinde bulunan alt gruplar, liderler, kısaca grubun gerçek yapısı ve bütünlüğü hakkında oldukça objektif ve güvenilir bilgiler elde edilmektedir. Sosyometri dolaylı bir yolla bir gruptaki bireylerin tutum ve eğilimlerini, grup içi örgütlenme biçimini ortaya çıkartır. Sosyometrik örüntü bize kimin kiminle arkadaş olmak istediğini, kimin kimden uzak durmak istediğini bildirir (Avcioğlu, 2005: 19; Özgüven, 1998: 269; Dökmen, 1995:37; Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2003:172).

Kendini Değerlendirme Teknikleri: Bireyin kendisini rapor ettiği bir değerlendirme tekniğidir. Sosyal becerileri ölçmek için geliştirilen farklı ölçekler bu grubun içinde yer almaktadır. Uygulanması, cevaplandırılması ve değerlendirilmesi kolay olması nedeniyle yaygın olarak kullanılmaktadır. Burada birey kendi sosyal becerilerini değerlendirdiği için bireyin dışında yer alan kişilerden (anne, yaşıt, öğretmen gibi) dolaylı yollardan bilgi toplanmasına gerek kalmamaktadır (Avcioğlu, 2005: 18; Çifci ve Sucuoğlu, 2004: 26).

3.5. Sosyal Becerilerin Yaşlara Göre Gelişimi

3.5.1. 0-3 Yaşta Sosyal Beceri Gelişimi

Bebeğin annesiyle ilk iletişimi ile başlayan sosyal etkileşim ihtiyacı hayat boyu devam etmektedir. Bu beceriler yaşamın ilk yıllarında öncelikle anneye kurulan iletişim ile öğrenilmekte ve bebek büyümeye başladıkça çevreyle olan etkileşimi başlamaktadır. Yaşamın ilk yılında sınırlı da olsa sosyal davranışlar gözlemlenmektedir. Bu dönemde empati kurma, sıra bekleme, sosyal gülümseme, diğer insanlara sesli ve davranışsal tepkiler vererek iletişimi başlatma becerileri gelişmeye başlamaktadır.

Bebeğin refleks gülümseme dışında tepki olarak gülümsemesi sosyal gülümsemedir. Bu gülümseme, sosyal gelişim ve becerinin başlangıcı kabul

edilir (Yavuzer, 2007). Bir yaşında itibaren çocuğun ilk bağımsızlık deneyimleri başlamaktadır. Bu dönemde benmerkezci bir yapısının baskın olduğu bilinmekte ancak 24. aya doğru ise paylaşmanın artabildiği görülmektedir.

Çocuk iki yaşında paylaşmayı artık davranış haline getirmeye başlamıştır. Bu dönem ailenin yaşam biçimi çocuğun beceri kazanmasına ortam hazırlaması nedeniyle belirleyicidir. Çocuk üç yaşında benmerkezcilikten biraz uzaklaşır ve daha ılımlı davranan çocuk birtakım becerilerini anne-babalarını desteğiyle sergileyebilir. Bu yaşlardan itibaren akran gruplarında yer alan diğer çocukların duygularını anlamaya yani empati kurmaya başlar.

Özetle, bebeğin sosyal becerilerini kazanmaya başladığı bu dönem, anne ya da bakıcı ile kurduğu bağ çok önemli bir öneme sahiptir. Çünkü bu dönemde atılan temeller çocuğun tüm yaşamını etkilemektedir. Çocuğun örnek aldığı rol modelin ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

3.5.2. 4-6 Yaşta Sosyal Beceri Gelişimi

Dört yaşından itibaren çocuk akran grubunda yer alan çocuklarla uzun süreli oyunlar kurabilir, bu dönemde çocuk kendi yaş grubundaki çocuklardan etkilenebilmekte ve nezaket ifadeleri kullanabilmektedir. Yine bu dönem, çocukların kendi yaş grubundakileri değerlendirebildikleri aynı zamanda sosyal becerilerinin ilişkilerini şekillendirmeye başladığı bir dönemdir (Gülay ve Akman, 2009).

Bu dönem sosyalleşme yönüyle önem taşıyan çocukların kural tanımazlıkları ve imkânları sınırları zorlamaları aynı zamanda saldırgan davranışları nedeniyle “çete çağı” olarak isimlendirilmektedir (Yavuzer, 2009).

Çocuk 5 yaş döneminde artık arkadaşları ile birlikte oynamayı tercih etmekte ve hayvanlara, bitkilere ve kendinden küçük çocuklara karşı koruyucu bir tavır takınmaktadır. Beş yaşında çevresinin genişlemesi ile birlikte işbirliği yapma, paylaşma ve kurallara uyma davranışları gösterebilmektedir.

Altı yaşında çocuk için arkadaşların ve öğretmenin önemi artar. Bundan dolayı çocuk artık iletişim ve etkileşimin bir ihtiyaç olduğunu hisseder. Bu dönemde işbirliği empati, kurallara uyma gibi beceriler gelişmiştir. Bu dönem

kritik bir dönemdir ve bu dönemde çocuğun oyun grupları genişler. Bununla birlikte sosyallik davranışlarında gelişim gösteren çocuğun işbirliği, kurallara uyma, dostluk kurma gibi davranışlar sergilediği görülebilir. “Büyük çocuk” olarak kabul edilmekten ve büyüklerin konuşmalarına katılmaktan zevk duyar (Durualp ve Aral, 2011).

Bu yaş döneminde okulun da devreye girmesiyle sebebiyle sosyal beceriler açısından kritik dönemdir. Bu dönemden sonra çocuk artık arkadaşlarıyla iletişim kurmak istemekte ve zenginleşen çevre ile sosyal becerileri kazanmaya ve kazanılan beceriler ile ilişki kurmaya başlamaktadır.

3.6. Sosyal Beceri Gelişimini Etkileyen Faktörler

Sosyal beceriler çevresel ve kalıtsal etmenler tarafından şekillenir. Aile, sosyal çevre, akran grubu, okul, öğretmen, kitle iletişim araçları, mizaç, kültür sosyal beceriler etkileyen başlıca değişkenlerdir.

Aile: Çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişiminde ve yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlamasında, anne-baba-çocuk ilişkisinin önemi her geçen gün daha çok anlaşılmaktadır.

Okul öncesi eğitim çağında bulunan çocuklar iyi bir gözlemcidirler. Anne-babalarının kendileriyle, birbirleriyle ve başkaları ile ilişkilerini gözlerler. Çocuklar insan ilişkilerinde önemli rol oynayan işbirliği ve sosyal ilişkilere ilişkin davranışları, anne-babaları ile etkileşimleri ve gözlemleri sonucunda kazanırlar. Anne-babası ile sağlıklı bir iletişim ve etkileşim içinde olan çocuklar, karşılaştıkları sorunlar karşısında duygularını, düşüncelerini sürtüşmeye ve kavgaya girmeden daha rahat ifade ederler (Çağdaş, 2008).

Çocuğun sosyal ilişkilerini gelişmesinde anne ile diyalogunun önemli bir rolü vardır. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun kişiliğinin olumlu olmasını sağlar ve başkaları ile sağlıklı ilişkiler kurması için temel oluşturur.

Çocuğun sosyal yönden gelişmesi için anne-babanın iyi bir model olmasının yanı sıra, çocuklarına karşı yönelttikleri sağlıklı tutum ve

yaklaşımlarının da önemli olduğu bilinmektedir. Ancak bazı anne-babaların çocuklarına karşı tutumu her zaman sağlıklı olmayabilir. Pek çok anne-baba, çocuğuna karşı nasıl bir tutum içinde olması gerektiğini ve nasıl bir disiplin uygulaması gerektiği konusunda net bir sonuca sahip değildirler. İdeal bir anne-baba tutumunu belirlemek zor olmakla birlikte, başarılı anne-babalar çocuğa karşı esnek ve hoşgörülü bir yaklaşım içinde olan ebeveynlerdir (Orçan, 2008).

Sosyal Çevre: Çocuğun toplumsal kuralları öğrendiği ve ona bu kalıpları aktaran anne-babası dışındaki iletişime girdiği kişiler, sosyal çevresini oluşturan insanlardır. Bu insanların kişisel özellikleri, davranışları, tavırları, çocuğa yakınlığı (ki bu yakın ilişki çocuğun daha sonra diğerleriyle düzenli ilişki kurmasını sağlayabilir) çocuğun etkileşime girdiği kişi sayısı, sosyalleşme sürecine ve sosyal davranışları öğrenmesine etki eden faktörlerdendir(Elkin,1995: 39).

Çocuğun sosyal çevresini oluşturan bu kişilerin çocuk üzerindeki etkisi birbirinden farklıdır. Çocuğun karşılaştığı ve etkileşime girdiği, onun için önemli olan kişiler onun dünyasını genellikle kendi istedikleri bir biçimde yönlendirir. Bu yönelim büyük ölçüde toplumda egemen olan değerlerle uygun bir şekilde meydana gelir.

Sosyal çevre içerisinde çocuğun yer aldığı sosyal konumu da onun sosyal gelişiminde oldukça önemlidir. Sosyal konuma göre beş tür çocuk ortaya çıkmaktadır; Popüler çocuklar, reddedilen çocuklar, dışlanan çocuklar, ortalama çocuklar ve tartışmalı çocuklar. Popüler çocuklar, akranlarının büyük bir kısmı tarafından sevilen, küçük bir kısmı tarafından seilmeyen çocuklardır. Reddedilen çocuklar, çok az çocuk tarafından sevilen, genellikle seilmeyen çocuklardır. Dışlanan çocuklar, akranları tarafından az sevilen, yalnız ve az arkadaşı olan çocuklardır. Ortalama çocuklar, akran seçimlerinden sevilme ve seilmeme açısından ortalama puanlar almış çocuklardır. Tartışmalı çocuklar, hem saldırganlığa hem de sosyalliği yüksek düzeyde olan çocuklardır (Gülay ve Akman,2009: 77).

Akran İlişkileri: Çocuğun ailesi dışındaki yaşantısı onun sosyal beceri gelişiminde önemli bir faktördür. Akranların sosyal becerilerin gelişimine en

önemli etkisi, olumlu akran modellerinin çocuğun sosyal davranışları öğrenmesinde birçok fırsatlar oluşturmaktadır (Gülay ve Akman, 2009: 75).

Akran grupları, çocukların güven duygularını geliştirir, çekingenliği azaltır, sosyal uyumu kolaylaştırır. Arkadaşları olan çocuklar olmayanlara göre, sosyal açıdan daha yeterlidir. Çocuklar, olgunluk ve yetenek düzeyleri kendilerine benzer olan yaşlılarıyla arkadaş olmayı tercih ederler (Hartup, 2000; Akt. Erten, 2012).

Akran grupları çocuğa diğer insanlarla iletişim kurma yollarını ve nasıl iyi geçineceğini öğretir. Kültürünü, cinsel rollerini, kuralları, bireysel durumda ve grup durumunda sorumlulukların neler olduğunu, ahlaki, sosyal sınıf rolünü akran grupları öğretir.

Cinsiyet: Sosyal gelişimde olduğu kadar sosyal becerilerde de cinsiyet önemli bir faktördür. Yapılan araştırmalara göre erkek çocukların kız çocuklarına göre fiziksel etkinlik düzeylerinin daha yüksek olduğu, kız çocuklarının sözel etkinlikleri daha fazla olduğu bulunmuştur. Kişiler arası ve kendini kontrol etme becerileri kızların erkeklere göre daha iyi düzeyde iken, saldırgan ve rahatsız edici sosyal becerileri daha az olduğu belirlenmiştir (Tüy, 1999).

Erkek çocukların fiziksel aktivite düzeyleri kız çocuklara göre daha fazladır. Bununla birlikte kız çocukların ise sözel etkinlikleri daha fazla sergiledikleri gözlemlenmiştir. Kızların kişilerarası ve kendini ifade becerileri erkeklere göre daha üst düzeyde iken saldırgan ve çevreyi rahatsız edici sosyal davranışları daha azdır. Bu davranışlar erkeklerde daha çok görülür.

Sosyal beceri gelişimi üzerindeki cinsiyet farklılıklarının genetik kökenli mi, yoksa sosyal çevrenin cinsiyetlere yüklediği farklı rollerden mi kaynaklandığı tartışılmaktadır. Ancak bugüne kadar bu konuda tam anlamıyla açıklama yapılamamıştır.

Yaş: Çocukların yaşları ile beraber bilişsel, ahlaki ve sosyal gelişimlerinde ilerleme görülürken sosyal davranışları da gelişmektedir. Çocukların yaşları büyüdükçe diğer bireylerle karşılaşmakta ve ister istemez

etkileşim kurmaktadır. Bu durum sosyal gelişim için kaçınılmaz olup devamlı bir kuralıdır (Avcioğlu, 2007).

Sonuç olarak; okul öncesi dönem çocuğunun sosyal becerisini aile, sosyal çevre, akran ilişkileri, cinsiyet, yaş gibi etkenlerin yanında kardeşler, kültür, sosyal konum, oyun, çocuğun engel durumu, eğitim kurumlar vb faktörler de etkilemektedir.

4. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE DEĞERLER EĞİTİMİ VE SOSYAL BECERİ EĞİTİMİ

4.1. Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitimin Önemi

0-6 yaş dönemi çocukların eğitimini kapsayan “okul öncesi eğitimi” kavramı farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Okul öncesi eğitim, isteğe bağlı olup, ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar (Doğan, 2008:235). Zorunlu öğrenim çağına kadar çocukların zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerini sistemli bir ortam içinde daha iyi sağlayan, yeteneklerinin gelişmesine yardım eden, temel eğitimin bütünlüğü içinde yer alan eğitim devresine okul öncesi eğitim denir (Arı ve diğerleri, 2006: 7). Bir diğer tanıma göre ise, okul öncesi eğitim; çocukların bireysel özelliklerine uygun, sağlıklı ve zengin uyarıcı çevre olanakları sağlayan, onların bedensel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini destekleyen ve ilköğretime hazırlayan bir eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır (Artut ve Tarım, 2004:1).

Okul öncesi eğitim, 0-72 ay çocukların; tüm gelişimlerini, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren, duygularının gelişimini ve algılama gücünü arttırarak akıl yürütme sürecinde ona yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren, kendini ifade etmesini ve özdenetimlerini kazanmasını sağlayan, sistemli bir eğitim sürecidir (Yılmaz, 2003).

Okul öncesi eğitim, çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında önemli rol oynayan bedensel, psikomotor, sosyal, duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, kişiliğin şekillendiği, ailelerde ve kurumlarda verilen eğitim sürecidir (Aral ve diğerleri, 2002).

XIV. Milli Eğitim Şurası’nda (1993) okul öncesi eğitimin tanım ve kapsamı şu şekilde belirtilmektedir: “Okul öncesi eğitimi; 0-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun zengin uyarıcı ve

evre imkanları sağlayan, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini destekleyen, kendilerini toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitimin bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim sürecidir”.

Okul ncesi eğitim;

- Çocuğun doğumu itibari ile 6 yaşına kadar olan zaman dilimi içinde,
- Çocuğun tüm gelişim alanlarını (bilişsel, dil, duygusal-sosyal-fiziksel, psikomotor, kişisel) desteklemeye yönelik,
- Gelişimsel zelliklerine ve bireysel farklılıklarına uygun,
- Mevcut potansiyelini ortaya çıkarmasını, geliştirmesini ve kendini ifade etmesini amaçlayan,
- İlk­ęretimin gerektirdiği zihinsel ve duygusal- sosyal yeterliliklere ulaşımasını diğer bir deyişle ilköğretime hazırlığını sağlayan,
- Çocuğun bulunduğu toplumun kültürel değerlerini tanımasını, benimsemesini ve topluma uyumunu gzetek,
- Tüm bunlar için uygun ve uyarıcı bir evre olanağı sunan,
- Bir okul öncesi eğitim kurumunda, ailede ya da alternatif programlarda verilen sistemli ve planlı bir eğitim süreci olarak tanımlanabilir (Biber,2010; Turaşı,2009).

Okul ncesi dönem, insan hayatının temelini oluşturan en önemli dönemdir. Bu dönem yalnızca yetişkinliğe hazırlık olarak değil, kendi başına da ele alınabilecek bir dönemlidir. Okul ncesi çocuğunun yaşıamında temel ihtiyaçlar çocuğun önceliklerini de belirler. Hayatın ilk aylarında bu ihtiyaçlar içinde en önemlileri beslenme, temizlik ve uyku gibi çocuğun temel yaşıamsal ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaçların anında ve gereği gibi karşılanması anne ile arasındaki güven ve güvensizlik duygusunun temelini oluşımasını sağlar. Ayrıca ocuğun arkadaşlarıyla ve çevresindeki yetişkinlerle kurduğu ilişkiler onun gelişiminde son derece etkilidir. Okul ncesi eğitim çocuğun sosyalleşıme sürecinde çok önemli bir basamaktır. Okul ncesi eğitimin çocuğun yaşına,

bireysel özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun şekilde verilmesi gerekmektedir. Çocuğa erken yaşta verilmeye başlanacak olan okul öncesi eğitimin çocuğa, ailesine ve topluma birçok fayda sağlayacaktır. Bundan hareketle her çocuk mümkün olan en erken yaşta okul öncesi eğitimi almalıdır.

Yılmaz (2003), okul öncesi eğitimin önemini şöyle açıklamaktadır; “toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısını oluşturan özellikler eğitim yoluyla kazandırılır. Nitelikli, sağlıklı ve istenilen davranışlara sahip bireylerin yetiştirilmesi için eğitime küçük yaşlarda başlanmasının gerekliliği bir gerçektir. Araştırmalar okul öncesi eğitim alan çocuğun ileriki yıllarda okul yaşamındaki başarısının yaşlılarından farklı olduğunu ortaya koymuştur. Çocuğun öğrenmesinin en yoğun olduğu, temel alışkanlıkların kazanıldığı ve zihinsel yeteneklerinin hızla gelişip biçimlendiği dönem 0-72 ay arasındır”.

Çocuğa erken yaşlarda sağlanacak deneyimlerle elde edilecek temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar, çocuğun daha sonraki öğrenim yaşamının yanı sıra sosyal ve duygusal yaşamını da biçimlendirecek güçtedir. Tesadüflere bırakılamayacak kadar ciddi, bilimsel ve sistematik bir organizasyon ile yönlendirilmesi gereken okul öncesi eğitimi hizmeti, tüm eğitim sisteminin en can alıcı basamağıdır (Arı, 2003).

Zembat (2001), okul öncesi eğitiminin önemini şöyle özetlemiştir:

- Okul öncesi dönem, çocuğun gelişiminin farklı yönleriyle birbiriyle ilişkisinin en fazla olduğu dönemdir. Bu açıdan çocuğun ileriki hayatını etkileyen önemli bir süreçtir.
- Okul öncesi dönemde çocuğun öğrenmeleri, sonraki yaşlardaki öğrenmelerinin temelini oluşturur.
- Ailenin çocuğun eğitiminde yer almasını ve eğitimin sürekliliğini sağlar.
- Çocuğun kazandığı davranışların büyük bir kısmı yetişkinlikte onun olumlu bir kişilik geliştirmesini, kendi kendine yetmesini ve doğru kararlar vermesini sağlar. Bu dönem kişilik yapısını, tutum, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını oluşturması açısından önemlidir.

4.2. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi

Değerler toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır ve okul öncesi dönemde değerlere ilişkin ilk bilgiler kazanılır. Kaliteli bir okul öncesi eğitim programında akademik becerilerin yanında toplumsal değerlere de yer verilmelidir. Aileler ve okul öncesi eğitimcileri çocuklar için değerleri öğrenebilecekleri ilk modeller olacaktır. Bu nedenle hem eğitimcilerin hem de ailelerin değerleri benimsemiş ve iyi uygulayabilen yetişkinler olmaları gerekir (Balat-Uyanık ve Dağal-Balaban, 2011).

Okul öncesi çocuğunun temel ihtiyaçları şu şekilde sıralanmaktadır: iyi bakım, beslenme, sevgi ve şefkat, güven, hareket, yetişkin desteği, yaratıcılığı destekleyici ve estetik duygusunu geliştirici ortam, kendini tanıma, kanıtlama ve özgürlük, diğer çocuklarla birlikte olma ve oyundur (Oktay, 2000).

Okul öncesi yıllar diğer yaşam dönemleriyle kıyaslandığında gelişimin farklı yönlerinin birbiriyle ilişkisinin yoğun olduğu bir zamandır. Değer eğitimi çocuklarda sosyal-duygusal gelişimin de bir parçasıdır. Eğitimcilerin ve ailelerin bu nedenle sosyal-duygusal gelişimlerini desteklemeleri oldukça önemlidir. Bazı çocuklarda çabuk üzülme, genellikle gergin olma, bencillik, çabuk ağlama ve sabırsız ve patlamaya hazır olma şeklindeki belirtilerin, duygusal bakımdan olgunlaşmamanın göstergesi olabileceği belirtilmektedir. Bu durumda çocuğun duygusal olgunluk için cesaretlendirilmesi gerekir (Balat-Uyanık ve Dağal-Balaban, 2011).

İyi bir değerler eğitimi akademik başarıyı da etkiler. Eğer bir çocuğun okula başladığında sorumluluk, kendini kontrol ve azim gibi kişilik özelliklerinde sorun varsa okul başarısında da çeşitli sorunların ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Şefkat, cesaret ve sadakat gibi değerler ise çocuğun okul başarısı için doğrudan gerekli değildir fakat çocuğun diğer çocuklarla ilişkisinde önemlidir (Balat-Uyanık ve Dağal-Balaban, 2011).

Marianne Neifert'e göre, çocuklarda değerler farklı zamanlarda gelişir, aşağıda verilen yaşlar sadece genel bir rehberdir.

- 11-18 aylar; Diğer kişilere nazik olma, hayvanlara zarar vermeme, aile bireylerini ısırma
- 18 ay-2 yaş; “lütfen”; “teşekkür ederim” deme, kendi duygularını tanımlama, diğer kişilerle empati gösterme, paylaşma
- 3-4 yaş; takım çalışmasını ve kurallara uygun davranmayı öğrenme
- 4-6 yaş; makul olmayı anlama, ahlaki konuşmalarla meşgul olma, yalan söylemenin yanlışlığını bilme
- 6-8 yaş; kişinin kendi davranışlarından sorumlu olduğunu bilir (Akt: Slater, 2003).

Okul öncesi dönemde değer eğitimi ile ilgili araştırmalar incelendiğinde değerlere ilişkin çeşitli başlıklara rastlamak mümkündür. Alpöge (2011) yaptığı araştırmasında değer eğitimi ile ilgili ele aldığı başlıklar; doğru seçim yapabilme, dürüstlük, sevgi, saygı, cesaret, iyilik, sorumluluk, adalet, arkadaşlık, barışçılık (huzur) olarak sıralamaktadır. Uyanık Balat ve Balaban Dağal’ın (2009) yaptığı çalışmada değer eğitimi ile ilgili başlıklar; saygı, sorumluluk, mutluluk, işbirliği, sabır ve dürüstlük olarak ele alınmaktadır. Berkowitz ve Bier (2005) psikologlarla birlikte yaptıkları kapsamlı çalışmada sekiz gelişimsel karakter değişkeni tespit ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunlar; sosyal oryantasyon, kendini kontrol etme, irade, kendine saygı, empati, vicdan, ahlaki muhakeme ve özgecilik (başkalarını düşünme). Burada çocuğun gelişimi de göz önünde bulundurularak verilmesi gereken karakterler üzerinde durulmuştur (Akt: Yuvacı, 2013). 2000 yılında New York’ta uygulanmaya başlanan “Yaşayan Değerler” isimli bir eğitim programında 3-7 yaş için alınan değer başlıkları; barış, saygı, sevgi, sorumluluk, mutluluk, hoşgörü, işbirliği, dürüstlük, alçakgönüllülük ve sadelik olarak belirlenmiştir (Yuvacı, 2013).

Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2010 yılında yayınladığı ilk ders genelgesinde tavsiye ettiği değer başlıkları; yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, iyilik, temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, duyalı olma, adil olma, paylaşımcı olma olarak belirlenmiştir (MEB, 2010).

Bu doğrultuda okul öncesi dönem çocuklarında desteklenebilecek değerler; sevgi, hoşgörü, saygı, sorumluluk, işbirliği-yardımlaşma, nezaket, sabır ve dürüstlük olarak sıralanabilir.

Sevgi: Sevgi insanı bir şeye ya da bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016).

- Sevgi değerinin çocuklar tarafından kazanılması ve içselleştirilmesi için ebeveynler ve öğretmenler tarafından;
- Konuşmalarda sevgi sözcükleri kullanımı,
- Sevgi içeren masalların anlatımı,
- Sevgi değerine yönelik konuşma ve sohbet,
- Çocuklara karşı ilgili ve hoşgörülü davranma,
- Sevgi gösterimini içeren oyun etkinlikleri,
- Bitki ve canlı bakımı yapma gibi etkinlikler gerçekleştirilebilir (Sapsağlam, 2016).

Hoşgörü: Hoşgörü ise her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016).

Hoşgörü değeri için çocuktan beklenebilecek bazı davranışlar şunlardır;

- Kendisine karşı hoşgörülü olma,
- Hata yapabileceğini söyleme,
- Hatalarını kabul etme,
- Hatalarına çözüm yolları arama,
- Hatalı olduğu durumlarda sonuçları kabul etme,
- Başkalarına karşı hoşgörülü olma,
- Diğer insanların farkı özelliklerini açıklama ve kabullenme,
- Başkalarının duygularını (mutlu, üzgün, sinirli vb.) anlama (Sapsağlam, 2016).

Saygı: Saygı değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir leye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram (TDK, 2016).

Çocuklara öğretilmesi gereken ve hayatları boyunca gerekli olan en temel değerdir. Çocukların saygılı davranışlar geliştirmeleri öncelikle etrafta bulunan yetişkinlerin kendilerine saygı duymaları ve bu saygıyı çevrelerine de yansıtmaları gerekmektedir. İyi ahlaklı kişiler, bireysel farklılıkları ve başkalarının inançlarını kimseye zarar vermediği sürece önyargısız kabul ederler. Çocuklara saygı duyulduğunda, düşüncelerine önem verildiğinde, istekleri dinlendiğinde ve iletişim çabaları yanıtızsız kalmadığı zaman kişilikleri olumlu yönde gelişir (Balat-Uyanık ve Dağal-Balaban, 2009).

Sorumluluk: Sorumluluk kişinin kendi davranışlarını ya da kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet anlamına gelmektedir (TDK,2016).

Okul öncesi dönem çocuklarının sorumluluk değerini kazanmalarına yönelik ev ve okul merkezli etkinlikler düzenlenebilir. Sorumluluk değerine yönelik hazırlanacak okul öncesi etkinlikleri yoluyla çocukların;

- Sorumluluk almak için istekli davranması,
- Kendisine verilen sorumlulukları yerine getirmesi,
- Çevresindeki canlıların beslenmesine ve bakımında yardım etmesi,
- Çevresindeki canlıları koruması,
- Sahip olduğu eşyaları koruması,
- Çevresini temiz tutması,
- Günlük yaşam kurallarına uyması,
- Ev, okul ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesi sağlanabilir (Sapsağlam, 2016).

İşbirliği-Yardımlaşma: TDK (2016) işbirliğini amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşriki mesai olarak tanımlamaktadır.

İşbirliği karşılıklı saygı ilkesine dayanmakta ve temelini cesaret, saygı, yardımseverlik, paylaşma oluşturmaktadır. Bireyler sahip oldukları değerleri başkaları tarafından daha çok desteklendiğinde işbirliği yapabilirler. Dolayısıyla işbirliği herkesin değerini tanımayı ve pozitif davranışlara yönelmeyi gerektirir (Tillman, 2012). Çocukların işbirliği yapmanın görevlerimizi yalnız yapmaktan çok daha kolay olduğunu anlamalarına yardımcı olmak, işbirliği yapabilmelerini geliştirmek için son derece önemlidir (Uyanık-Balat ve Balaban-Dağal, 2009).

Nezaket: Nezaket başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016).

Nezaket değeri için çocuktan beklenilebilecek bazı davranışlar şunlardır;

- Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanma,
- Evde, okulda ve diğer ortamlarda uyulması gereken nezaket kuralları olduğunu söyleme,
- Çeşitli ortamlardaki nezaket kurallarına uyma,
- Başkalarına yönelik eleştiri yaparken veya düşüncelerini açıklarken nazik olma,
- Diğer insanlarla iletişim kurarken nazik olma (Sapsağlam, 2016).

Sabır: Sabır acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016).

Bir şeyin tamamlanması ya da sonuçlanması için bekleme gücü olarak da ifade edilebilen sabır, her şeyin sürekli bir değişim halinde olduğu hayat boyunca nimetler, rahatlıklar, sıkıntılar, zorluklar ve darlıklarda isyan etmeden seyretme yaşamın zorluklarına, zamanın musibetlerine, insanların eziyetlerine ve düşmanlarına dayanma gücüdür. Karşılaşılan her zorluk, acı, üzüntü, güçlük ve musibete karşı direnç gösterme, gevşememe, doğru zamanı kollayarak mücadeleye devam etme becerisidir. İradenin zaferidir sabır (Karatekin, 2013).

Pek çok yetişkinde de olduğu gibi okul öncesi dönemde çocuklar istediklerinin derhal yerine getirilmesini isterler. Bu durum sabretmeyi engeller.

Bireyler arzu ve isteklerini erteleyebilmektedir. Küçük yaşlardan itibaren çocuklar da isteklerinin anında karşılanamayacağını bazı ihtiyaçlarının beklemesi gerektiğini bilmesi, sabırlı davranması öğrenilmesi gereken bir beceridir. Sabırlı davranma yaşamımızda amaçlarımıza ulaşmak için de kazanılması gereken bir değerdir (Kılınç, 2015).

Dürüstlük: Dürüstlük doğruluk olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016). Dürüstlük değerinin kazanılmasında anne ve babanın çocuğa verdiği sözleri yerine getirmesi ve çocukta güven duygusu oluşturmaları çok önemlidir.

Dürüstlük değeri için çocuktan beklenebilecek bazı davranışlar şunlardır;

- Verilen sözü yerine getirmenin neden gerekli olduğunu açıklama,
- Verdiği sözü yerine getirmediğinde nedenlerini söyleme,
- Herhangi bir olumsuz durumda doğruyu söyleme,
- Dürüst davranmadığı durumlarda ortaya çıkabilecek sonuçları açıklama ve bu sonuçları kabul etme (Sapsağlam, 2016).

Unesco tarafından Erken Çocuklukta Değerler Eğitimi Çerçeve Programında çocukların değerler hakkında eğitim alması ve değerleri keşfetmeleri için çocuklara zaman ve etkinlik olanağı sunulması gerektiği belirtilmektedir. Aynı raporda değerlere yönelik bir müfredatta (eğitim programı) olması gerekenler şu şekilde ifade edilmektedir;

- Evrensel bir değerler perspektifi kazandırma (insan onuruna ve kişiliğine saygı),
- Tanımlar, tartışmalar, gösteriler ve hikayeler yoluyla farklı değerleri öğrenme,
- Yaratıcı oyun etkinlikleri ve sözlü anlatım yoluyla farklı değerleri anlama,
- Eğlenceli aktiviteler, şarkılar, dans ve hareket etkinlikleri yoluyla değer etkinliklerinden zevk alma,
- Barış, sevgi ve saygı gibi değerler hakkında düşünme etkinlikleri yoluyla duygularını ve kendini güçlendirme,

- Değer temelli psiko-sosyal becerileri öğrenme ve bu becerileri akranları ve yetişkinler arasında kullanma (Unesco, 2002).

Değerler eğitiminin önemli bir parçasını sosyal değerler eğitimi oluşturmaktadır. Sosyal değerler eğitimi ile çocuklar kendisini, başkalarını, doğa ve hayvanları sevmeyi, hoşgörülü olmayı, kendisine, başkalarına ve yaşadığı çevreye saygılı olmayı, sorumluluk alabilmeyi ve aldığı sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirmeyi, yardımsever olmayı ve işbirliği içinde çalışabilmeyi, nezaket kurallarına uymayı öğrenirler. Çocukların elde ettikleri bu kazanımlar ise yaşamın her alanında bireysel ve toplumsal başarının artması, ilerde kendilerine ve topluma faydalı bireyler olmaları, insan ilişkilerindeki etkililiğin sağlanması, hak ve özgürlüklerin korunması, doğal kaynakların verimli kullanılması, barış dolu bir dünya gibi pozitif sonuçları getirecektir (Atabey, 2014).

Okul öncesi dönemde uygulanacak olan sosyal değerler eğitim programının çocukların hem sosyal değer kazanımlarına hem de sosyal becerilerine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca çıkacak olan sonuçlardan da eğitimcilerin bu konuya daha çok önem vermelerinin önemi ortaya konulmuş olunacaktır.

4.3. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri Eğitimi

Eğitimin önemli amaçlarından biri, bireylerin içinde bulundukları topluma uyum sağlamasına yardım etmektir. Bireyin içinde bulunduğu topluma istenilen bir biçimde uyum sağlaması diğer bir deyişle, toplumun etkin bir üyesi olabilmesi için sosyal gelişimini sağlıklı bir biçimde tamamlaması gerekir. Bireyin içinde yaşadığı toplumun kendisinden beklediği ve yapmasını istediği davranışları gösterecek biçimde yetişmesi onun sosyal gelişimi ile ilgilidir. Çünkü çocuğun ilk yıllardaki sosyal gelişimi onun daha sonraki sosyal davranışlarının temelini oluşturur (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Kişiler arası ilişkileri başlatmayı ve sürdürmeyi sağlayan sosyal becerilerin; yaşamımız için gereken pek çok beceri gibi hayatın ilk yıllarında kazanılması büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi yılları, kişiliğin oluşumu ve

şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması ve geliştirilmesinde ileri yıllara olan etkisi nedeniyle, yaşamın en kritik dönemlerindendir. Çocuğa erken yaşlarda sağlanacak deneyimlerle elde edilecek temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar, çocuğun daha sonraki öğrenim yaşamının yanı sıra, sosyal ve duygusal yaşamını da bilinçlendirecek güçtedir. Bu nedenle kazanılan yaşam deneyimlerinin, çevre ve eğitim olanaklarının, erken yaşlarda çocuğun sosyal becerilerinin gelişimini destekleyecek nitelikte olması çok önemlidir (Alisinanoğlu ve Özbey, 2011).

Çocuklar sosyal becerileri ebeveyn ya da bakım veren kişilerle iletişim kurarak öğrenmeye başlarlar. İlerleyen dönemlerde bu sosyal gruba kardeşler, akranlar ve diğer yetişkinler katılır ve sosyal beceriler böylece gelişir. Sosyal becerisi gelişmiş olan çocuklar katıldıkları etkinliklerden daha çok zevk alıp, kendi kararlarını kendileri verirken, sosyal becerisi yeterince gelişmemiş olan çocuklar akranları tarafından dışlanıp, pek çok uyum ve davranış problemi yaşayabilirler (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2002). Çocukların sosyal becerileri ve sosyal beceri yetersizlikleri hakkında eğitimciler ve araştırmacılar tarafından yürütülen çalışmalarda, yeterli sosyal becerilere sahip olan çocukların yaşamları boyunca sosyal ilişkilerinin risk altında olacağı, yetersiz sosyal becerilere sahip olan çocukların yaşamları boyunca kişiler arası ilişkilerinde, duygusal alanlarda, okul yaşamlarında ve mesleki başarılarında çeşitli problemlerle karşılaşabilecekleri vurgulanmalıdır (Akt; Ömeroğlu ve ark., 2014).

Okul öncesi dönem çocuğu, ailesi dışındaki toplumla ilk olarak anaokulunda karşılaşır. Katıldığı bu çevrede çocuk, diğer çocuklarla ve öğretmenlerle ilişkilerinde kullanmak üzere, o zamana kadar ev ortamında fazla gereksinim duymadığı bazı yeni sosyal beceriler edinmek durumundadır. Bir çocuğun okul ortamındaki sosyal ilişkilerini geliştirmek üzere, gereki sosyal becerilerin saptanıp, eğitimle daha iyi düzeye getirilmesi ve pekiştirilmesi gerekir (Önder, 2005).

Erken dönemlerde sosyal beceri gelişiminin önemine inanan araştırmacılar, bu dönemde edinilmesi gereken becerileri farklı başlıklar altında toplamışlardır.

Curtis, okul öncesi dönemde geliştirilmesi gereken sosyal becerileri üç grup altında incelemiştir. Bunlar:

Dostluk kurma becerileri: Çocukların sosyal olarak kabul edilen ve kabul edilmeyen davranışları birbirinden ayırt etmesini, kabul edilen davranışları göstermesini ve bir gruba ait olmadaki kuralları benimsemesini kapsar. Çocukların birbirini anlamalarını sağlamak için, gruptaki çocukların hoşlandıkları ve hoşlanmadıklarını birbirine açıklamaları önemlidir.

İşbirliği yapma ve gruptaki çatışmaları çözme becerileri: Grup içinde kabul edilme yollarını, başkaları ile dostluk kurmayı öğrenen çocuk, grup içindeki diğer kişilerin davranışlarını etkileme becerisini kazanabilir. Bu durum, çocukların kendilerinin ve başkalarının yaşamlarını anlamaya yardım eder. Grup içindeki diğer çocukları etkileyebilmek için, çocuk başkalarını dinleme, görüşlerini sorma, karar verme sürecine diğerlerini katma gibi sosyal davranışları kazanır. Sosyal bakımdan yeterli olan çocuklar hem liderlik etmeyi hem de lideri izlemeyi bilir. Çocukların diğerlerini etkileme çabaları ve benmerkezcilik arkadaşları arasında çatışmalara neden olabilir.

Empatik beceriler: Empati duyma, özen gösterme, ilgilenme ve sevmeye sosyal becerilerin gelişimine katkıda bulunan özelliklerdir. Bu kavramların soyut olmasından dolayı çocuklar tarafından alışılması güç olabilir. Ancak çocuklar bu kavramları, çevresinde diğer insanlara karşı cömert, hoşgörülü, şefkatli davranan yetişkinlerden kolaylıkla öğrenirler. Bu nedenle çocuklar çevresinde model olabilecek insanlara, sevgi ve şefkat gösteren, hoşgörülü, empati yapabilen öğretmen ve yetişkinler ile birbirlerine karşı bu davranışları gösterebilecek öğrenme fırsatlarına ihtiyaç duyarlar (Akt. Senemoğlu, 1994)

Okulöncesi dönemde sosyal becerileri öğrenen ve uygulayabilen çocukların sosyal ilişkileri başta olmak üzere duygusal ve hatta bilişsel becerilerinde ilerlemeler sağlanabileceği görülmektedir. Bu dönemde kurulan sağlıklı sosyal ilişkiler çocukların, ileriki yıllarda da bu ilişkilerini devam ettirecek, topluma uyum sağlayan, kendini rahatlıkla ifade edebilen, mutlu bireyler olacağı öngörülmektedir (Gülay ve Akman, 2009).

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Modeli

“Okul Öncesi Dönemde Çocukların Sosyal Değerleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki” nin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma; ilişkisel tarama modelindedir. Sosyal değerlerden sevgi ve saygının çocukların sosyal becerileriyle ilişkisi, sosyal becerilerin ve sosyal değerlerin ailenin hangi özelliklerine göre farklılaştığı sorgulanmaya çalışılmıştır.

5.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim-öğretim yılında, Tekirdağ ili merkez ilçelerinde bağımsız anaokulları ve ilköğretime bağlı anasınıflarında eğitim görmekte olan 3-6 yaş grubu çocuklar ve aileleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, Tekirdağ ili, Çerkezköy İlçesinde random olarak seçilen okullardaki (EK E) öğrenciler ve aileleri (235) oluşturmaktadır.

5.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen 1 anket, 1 tutum ölçeği ve 1 tam yapılandırılmış gözlem formu kullanılmıştır. Tüm veri toplama araçları örnekleme giren öğrenciler hakkında öğretmenleri tarafından doldurulmuştur.

5.3.1. Anket

Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen; çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı çocuğun doğum sırası, sosyoekonomik düzey, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba çalışma durumu, anne-baba mesleği gibi bilgileri istendiği sorulardan oluşmaktadır. (EK A)

5.3.2. Okul Öncesi Sevgi-Saygı Değerleri Kazanımı Gözlem Formu

Ergin, Dişci (2018) tarafından Milli Eğitim Bakanlığınca değerlere ilişkin olarak belirlenen kazanımlar aynen alınarak tam yapılandırılmış ve 4'lü derecelmeli 17 madde içeren gözlem formu oluşturulmuştur. Ölçeğin geçerlik güvenirlik testi 2016-2017 eğitim-öğretim yılında, Tekirdağ ili merkez ilçelerinde bağımsız anaokulları ve ilköğretime bağlı anasınıflarında eğitim görmekte olan 3-6 yaş grubu 214 çocuklardan oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre kullanılan bu formun geçerli ve güvenilir olduğu saptanmıştır. Öğrencilerde sevgi ve saygı sosyal değerlerinin saptanmasında bu gözlem formu kullanılmıştır (EK B).

5.3.3. Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği

Atabey (2015) tarafından geliştirilen Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED), 36-72 aylık çocukların sosyal becerilerine ilişkin yeterliliklerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçekten elde edilen puanlar, çocukların sosyal becerilerine ilişkin performansları konusunda durum belirlemeye yönelik veriler ortaya koymaktadır.

OSBED, 36-72 aylık çocukların öğretmenleri ve anne-babalarına yönelik olmak üzere iki ayrı form şeklinde düzenlenmiştir. Her iki formda genel/demografik bilgiler dışında 36-72 aylık çocukların gelişim düzeylerine yönelik 49 sosyal beceri maddesi bulunmaktadır. Ölçek her bir çocuk için yetişkin (öğretmen yada anne baba) tarafından doldurulmakta ve çocuğun sosyal beceri performansı alt boyutlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Daha sonra çocuğun bireysel sosyal beceri ihtiyaçlarına uygun destek sağlanırken gelişmeler yine OSBED ile izlenmektedir.OSBED'in özellikleri şu şekilde açıklanabilir:

- OSBED; 36-72 aylık çocukların öğretmenleri ve anne-babalarına yönelik iki formdan oluşmaktadır.
- OSBED, 36-72 aylar arasında bulunan çocuğun öğretmeni ya da anne babası tarafından doldurulmaktadır.

- Aynı çocuk için öğretmen ve ebeveynleri tarafından doldurulan ölçek sonuçları bir arada değerlendirilebilmektedir.
- OSBED'in her iki formunda farklı olan demografik bilgiler dışında, 36-72 aylık çocukların sosyal becerilerini içeren gözlenebilir davranışları içeren 49 maddenin yer aldığı dört alt boyut bulunmaktadır.
- OSBED'de yer alan 49 madde alt boyutlar çerçevesinde sıralanmakla birlikte 36-72 ay çocukların sahip olması gereken başlangıç yani temel beceriler ilk boyutta yer almıştır.
- OSBED, Türkiye genelinde 36-72 ay arasındaki 3095 çocuk üzerinde standardize edilmiştir.
- OSBED, 36-72 aylar arasındaki çocukların anne-babaları ve bu yaştaki çocuklarla ilgili tüm alan uzmanları tarafından kullanılabilir.
- OSBED'in değerlendirilmesi, OSBED uygulama yönergesine göre yapılmaktadır.

36-72 ay çocukları için geliştirilen OSBED, başlangıç, akademik destek, arkadaşlık ve duygularını yönetme becerileri olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. (EK C)

5.3.4. Uygulama

Veri toplama araçları araştırmacı tarafından idareciler ile işbirliği yapılarak okulda okul öncesi öğretmenlerine uygulanmıştır. Uygulama için yetkili makamlardan alınan izin belgesi EK D'de, uygulama yapılan okulların listesi EK E'de sunulmuştur.

5.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Analizler 0.05 manidarlık düzeyinde sınanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bilgiler SPSS paket programı yardımı ile çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde ve frekans gibi betimsel istatistikler yanında gruplar arası ve ölçümler arası karşılaştırmalarda ve bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerle etkileşimi analiz edilirken ise t testi, varyans analizi, LSD istatistik teknikleri kullanılmıştır.

6. BULGULAR VE YORUM

Öğrencilerin %50.6'sı kız; %52.3'ünün doğum sırası ilk; %63.4'ünün sosyo-ekonomik düzeyi orta; %48.9'unun çocuk sayısı iki; %34.0'ının anne eğitim durumu ilkököl; %29.4'ünün baba eğitim durumu yüksek okul; %61.7'sinin annesi çalışmıyor; %96.6'sının babası çalışıyor; %62.1'inin annesi ev hanımı; %55.3'ünün babası özel sektörde görevlidir (Tablo 4).

Tablo 4. Örneklem Frekans Dağılımı

		f	%
Çocuğun cinsiyeti?	Kız	119	50,6
	Erkek	116	49,4
Çocuğun doğum sırası?	ilk	123	52,3
	ortanca	49	20,9
	son	63	26,8
	düşük	38	16,2
Sosyo-ekonomik düzey?	orta	149	63,4
	yüksek	48	20,4
	1	51	21,7
Ailenin kaç çocuğu var?	2	115	48,9
	3 ve üzeri	69	29,4
	okuryazar değil	12	5,1
Annenin eğitim durumu nedir?	ilkököl	80	34,0
	ortaokul	44	18,7
	lise	60	25,5
	üniversite	39	16,6
	ilkököl	46	19,6
Babanın eğitim durumu nedir?	ortaokul	56	23,8
	lise	64	27,2
	üniversite	69	29,4
Annenin çalışma durumu nedir?	evet	90	38,3
	hayır	145	61,7
Babanın çalışma durumu nedir?	evet	227	96,6
	hayır	8	3,4
	ev hanımı	146	62,1
Annenin mesleği nedir?	özel sektörde görevli	51	21,7
	kamuda görevli	20	8,5
	diğer	18	7,7
	özel sektörde görevli	130	55,3
Babanın mesleği nedir?	kamuda görevli	36	15,3
	diğer	69	29,4
Toplam		235	100,0

Sosyal Değerlerin ve Sosyal Becerilerinin değerlendirilmesinde kullanılan ölçek ve alt boyutlarının normal dağılım gösterip göstermediğini anlamak için çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) analizi yapılmış her iki

ölçüte göre de tüm alt boyutlardaki verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Bu sonuçlara dayanarak grupların karşılaştırılmasında parametrik teknikler tercih edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Genel Betimsel İstatistikler ve Normallik Değerleri

	N	Arit. Ort.	Std. Sapma	Skewness	Kurtosis
Sevgi	235	3,022	0,693	-0,463	-0,036
Saygı	235	3,094	0,677	-0,634	0,335
Başlangıç Becerileri	235	4,033	0,826	-0,989	0,922
Akademik Destek Becerileri	235	3,948	0,839	-1,018	1,176
Arkadaşlık Becerileri	235	3,992	0,843	-1,018	0,987
Duyguları Yönetme Becerileri	235	3,763	0,871	-0,580	0,105

Öğretmenlere göre öğrencilerin sevgi-saygı değerleri ile başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri ve duygularını yönetme becerileri pozitif ilişki göstermektedir. Sevgi saygı değerleri arttıkça sosyal beceriler artmaktadır.

Öğretmenlerin değerlendirmelerine göre, öğrencilerin sahip oldukları Sevgi Değeri ile Başlangıç Becerileri ($r=0,713$ $p<0.1$); Akademik Destek Becerileri ($r=0,704$ $p<0.1$); Arkadaşlık Becerileri ($r=0,689$ $p<0.1$); Duyguları Yönetme Becerileri ($r=0,623$ $p<0.1$) ve Sosyal Beceri Toplamı arasında ($r=0,725$ $p<0.1$) pozitif ilişki göstermektedir.

Tablo 6. Sosyal Değerler ile Sosyal Beceriler Korelasyon Katsayıları

		Sevgi	Saygı
Başlangıç Becerileri	Pearson r	,713**	,698**
	p	,000	,000
	n	235	235
Akademik Destek Becerileri	Pearson r	,704**	,702**
	p	,000	,000
	n	235	235
Arkadaşlık Becerileri	Pearson r	,689**	,697**
	p	,000	,000
	n	235	235
Duyguları Yönetme Becerileri	Pearson r	,623**	,616**
	p	,000	,000
	n	235	235
Sosyal Beceri Toplamı	Pearson r	,725**	,721**
	p	,000	,000
	n	235	235

Öğretmenlerin değerlendirmelerine göre, öğrencilerin sahip oldukları Saygı Değeri ile Başlangıç Becerileri ($r=0,698$ $p<0.1$); Akademik Destek Becerileri ($r=0,702$ $p<0.1$); Arkadaşlık Becerileri ($r=0,697$ $p<0.1$); Duyguları Yönetme Becerileri ($r=0,616$ $p<0.1$) ve Sosyal Beceri Toplamında ($r=0,721$

$p < 0.1$) pozitif ilişki göstermektedir. Okul öncesi öğrencilerinde sevgi-saygı değerleri ile sosyal becerileri gerçekleştirme düzeyleri pozitif ilişki göstermektedir (Tablo 6).

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

Kız öğrencilerin sosyal değerleri ve sosyal becerileri;

Sevgi Değeri ($\bar{x} = 3.211$)

Saygı Değeri ($\bar{x} = 3.242$)

Başlangıç Becerileri ($\bar{x} = 4.173$)

Akademik Destek Becerileri ($\bar{x} = 4.113$)

Arkadaşlık Becerileri ($\bar{x} = 4.171$)

Duyguları Yönetme Becerileri ($\bar{x} = 3.935$) boyutlarında ve

Sosyal Beceri Toplamında ($\bar{x} = 4.098$)

erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Tüm değişkenlerde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu gözlenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Becerilerin Karşılaştırılması

Çocuğun cinsiyeti?		N	Arit. Ort.	Std. Sapma	t	sd	p
Sevgi	Kız	119	3,211	0,602	4,411	233	0,000
	Erkek	116	2,828	0,728			
Saygı	Kız	119	3,242	0,598	3,463	233	0,001
	Erkek	116	2,943	0,720			
Başlangıç Becerileri	Kız	119	4,173	0,724	2,681	233	0,008
	Erkek	116	3,888	0,900			
Akademik Destek Becerileri	Kız	119	4,113	0,727	3,107	233	0,002
	Erkek	116	3,779	0,912			
Arkadaşlık Becerileri	Kız	119	4,171	0,701	3,365	233	0,001
	Erkek	116	3,809	0,935			
Duyguları Yönetme Becerileri	Kız	119	3,935	0,776	3,127	233	0,002
	Erkek	116	3,586	0,929			
Sosyal Beceri Toplamı	Kız	119	4,098	0,680	3,268	233	0,001
	Erkek	116	3,766	0,868			

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerileri öğretmenlerin değerlendirmeleriyle ilgili verilerin homojenlik gösterip

göstermediklerini saptamak üzere Levene istatistiği hesaplanmıştır. Levene istatistiksel değerlerine göre toplam ve alt boyutların tamamında homojenlik gösterdiği belirlenmiş ve buna dayalı olarak ANOVA kullanılmasının uygun olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 8).

Tablo 8. Varyansların Homojenliği Testi

	Levene Statistic	sd1	sd2	p
Sevgi	0,415	2	232	0,661
Saygı	0,211	2	232	0,810
Başlangıç Becerileri	0,824	2	232	0,440
Akademik Destek Becerileri	1,707	2	232	0,184
Arkadaşlık Becerileri	1,266	2	232	0,284
Duyguları Yönetme Becerileri	0,144	2	232	0,866
Sosyal Beceri Toplamı	1,040	2	232	0,355

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri, çocuğun doğum sırasına göre hiçbir boyutta farklılık göstermemektedir (Tablo 9-A).

Tablo 9-A. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sevgi	Gruplar arası	2,294	2	1,147	2,420	0,091
	Gruplar içi	109,953	232	0,474		
	Toplam	112,246	234			
Saygı	Gruplar arası	0,891	2	0,445	0,973	0,380
	Gruplar içi	106,273	232	0,458		
	Toplam	107,164	234			
Başlangıç Becerileri	Gruplar arası	1,520	2	0,760	1,115	0,330
	Gruplar içi	158,234	232	0,682		
	Toplam	159,754	234			
Akademik Destek Becerileri	Gruplar arası	0,622	2	0,311	0,440	0,645
	Gruplar içi	163,949	232	0,707		
	Toplam	164,570	234			
Arkadaşlık Becerileri	Gruplar arası	0,387	2	0,194	0,271	0,763
	Gruplar içi	165,833	232	0,715		
	Toplam	166,220	234			
Duyguları Yönetme Becerileri	Gruplar arası	1,783	2	0,891	1,178	0,310
	Gruplar içi	175,586	232	0,757		
	Toplam	177,369	234			
Sosyal Beceri Toplamı	Gruplar arası	0,762	2	0,381	0,602	0,549
	Gruplar içi	146,854	232	0,633		
	Toplam	147,616	234			

Çocuğun doğum sırası değişkenine göre öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 9-B’de verilmiştir.

Tablo 9-B. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Sevgi	İlk	123	3,089	0,728
	Ortanca	49	3,061	0,561
	Son	63	2,860	0,699
	Toplam	235	3,022	0,693
Saygı	İlk	123	3,144	0,707
	Ortanca	49	3,092	0,568
	Son	63	2,998	0,693
	Toplam	235	3,094	0,677
Başlangıç Becerileri	İlk	123	4,026	0,870
	Ortanca	49	4,172	0,721
	Son	63	3,938	0,811
	Toplam	235	4,033	0,826
Akademik Destek Becerileri	İlk	123	3,957	0,856
	Ortanca	49	4,020	0,702
	Son	63	3,873	0,906
	Toplam	235	3,948	0,839
Arkadaşlık Becerileri	İlk	123	3,967	0,866
	Ortanca	49	4,071	0,738
	Son	63	3,980	0,882
	Toplam	235	3,992	0,843
Duyguları Yönetme Becerileri	İlk	123	3,690	0,922
	Ortanca	49	3,913	0,785
	Son	63	3,787	0,826
	Toplam	235	3,763	0,871
Sosyal Beceri Toplamı	İlk	123	3,910	0,821
	Ortanca	49	4,044	0,690
	Son	63	3,895	0,821
	Toplam	235	3,934	0,794

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri, Sevgi boyutunda ($F=4.305$, $sd=2;232$, $p=0.015$) ve Saygı boyutunda ($F=3.320$, $sd=2;232$, $p=0.038$) çocuğun sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılık göstermekte, sosyal beceri toplamında ve diğer tüm alt boyutlarda çocuğun sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılık göstermemektedir (Tablo 10-A).

Tablo 10-A. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sevgi	Gruplar arası	4,016	2	2,008	4,305	0,015
	Gruplar içi	108,230	232	0,467		
	Toplam	112,246	234			
Saygı	Gruplar arası	2,982	2	1,491	3,320	0,038
	Gruplar içi	104,182	232	0,449		
	Toplam	107,164	234			

Tablo 10-A. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri (DEVAM)

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Başlangıç Becerileri	Gruplar arası	1,845	2	0,923	1,355	0,260
	Gruplar içi	157,909	232	0,681		
	Toplam	159,754	234			
Akademik Destek Becerileri	Gruplar arası	2,264	2	1,132	1,618	0,200
	Gruplar içi	162,306	232	0,700		
	Toplam	164,570	234			
Arkadaşlık Becerileri	Gruplar arası	2,552	2	1,276	1,809	0,166
	Gruplar içi	163,668	232	0,705		
	Toplam	166,220	234			
Duyguları Yönetme Becerileri	Gruplar arası	1,339	2	0,670	0,883	0,415
	Gruplar içi	176,030	232	0,759		
	Toplam	177,369	234			
Sosyal Beceri Toplamı	Gruplar arası	1,842	2	0,921	1,465	0,233
	Gruplar içi	145,775	232	0,628		
	Toplam	147,616	234			

Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 10-B’de verilmiştir.

Tablo 10-B. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Sevgi	Düşük	38	2,754	0,677
	Orta	149	3,038	0,678
	Yüksek	48	3,184	0,705
	Toplam	235	3,022	0,693
Saygı	Düşük	38	2,859	0,687
	Orta	149	3,111	0,672
	Yüksek	48	3,226	0,651
	Toplam	235	3,094	0,677
Başlangıç Becerileri	Düşük	38	3,831	0,961
	Orta	149	4,074	0,818
	Yüksek	48	4,065	0,724
	Toplam	235	4,033	0,826
Akademik Destek Becerileri	Düşük	38	3,728	1,000
	Orta	149	3,979	0,834
	Yüksek	48	4,024	0,691
	Toplam	235	3,948	0,839
Arkadaşlık Becerileri	Düşük	38	3,767	0,980
	Orta	149	4,015	0,841
	Yüksek	48	4,099	0,706
	Toplam	235	3,992	0,843
Duyguları Yönetme Becerileri	Düşük	38	3,633	0,923
	Orta	149	3,757	0,882
	Yüksek	48	3,883	0,790
	Toplam	235	3,763	0,871
Sosyal Beceri Toplamı	Düşük	38	3,740	0,920
	Orta	149	3,957	0,794
	Yüksek	48	4,018	0,673
	Toplam	235	3,934	0,794

Öğretmenlerin değerlendirmelerine göre, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ($\bar{x}=2,754$) olan öğrencilerin sevgi değeri sosyo-ekonomik düzeyi orta ($\bar{x}=3,038$) ve yüksek ($\bar{x}=3,184$) olanlara göre daha düşük düzeydedir.

Tablo 10-C. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri

			Ortalamalar Farkı (I-J)	Std. Hata	p
Sevgi	düşük	Orta	-0,283	0,124	0,023
		Yüksek	-0,429	0,148	0,004
	orta	Düşük	0,283	0,124	0,023
		Yüksek	-0,146	0,113	0,199
	yüksek	Düşük	0,429	0,148	0,004
		Orta	0,146	0,113	0,199
Saygı	düşük	Orta	-0,252	0,122	0,039
		Yüksek	-0,367	0,146	0,012
	orta	Düşük	0,252	0,122	0,039
		Yüksek	-0,115	0,111	0,304
	yüksek	Düşük	0,367	0,146	0,012
		Orta	0,115	0,111	0,304

Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ($\bar{x}=2,859$) olan öğrencilerin saygı değeri sosyo-ekonomik düzeyi orta ($\bar{x}=3,111$) ve yüksek ($\bar{x}=3,226$) olanlara göre daha düşük düzeydedir. (Tablo 10-C)

Tablo 11-A. Ailenin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sevgi	Gruplar arası	5,832	2	2,916	6,357	0,002
	Gruplar içi	106,415	232	0,459		
	Toplam	112,246	234			
Saygı	Gruplar arası	3,920	2	1,960	4,404	0,013
	Gruplar içi	103,244	232	0,445		
	Toplam	107,164	234			
Başlangıç Becerileri	Gruplar arası	4,799	2	2,400	3,593	0,029
	Gruplar içi	154,955	232	0,668		
	Toplam	159,754	234			
Akademik Destek Becerileri	Gruplar arası	2,607	2	1,303	1,867	0,157
	Gruplar içi	161,963	232	0,698		
	Toplam	164,570	234			
Arkadaşlık Becerileri	Gruplar arası	3,157	2	1,578	2,246	0,108
	Gruplar içi	163,063	232	0,703		
	Toplam	166,220	234			
Duyguları Yönetme Becerileri	Gruplar arası	2,256	2	1,128	1,494	0,227
	Gruplar içi	175,113	232	0,755		
	Toplam	177,369	234			
Sosyal Beceri Toplamı	Gruplar arası	2,830	2	1,415	2,267	0,106
	Gruplar içi	144,786	232	0,624		
	Toplam	147,616	234			

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri Sevgi boyutunda ($F=6.357$, $sd=2;232$, $p=0.002$); Saygı boyutunda ($F=4.404$, $sd=2;232$, $p=0.013$) ve Başlangıç Becerileri boyutunda ($F=3.593$, $sd=2;232$, $p=0.029$) ailenin sahip olduğu çocuk sayısına göre farklılık göstermekte, toplamda ve diğer tüm alt boyutlarda ailenin sahip olduğu çocuk sayısına göre farklılık göstermemektedir (Tablo 11-A).

Ailenin çocuk sayısı değişkenine göre öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 11-B'de verilmiştir.

Tablo 11-B. Ailenin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Sevgi	1	51	2,935	0,727
	2	115	3,178	0,654
	3 ve üzeri	69	2,826	0,678
	Toplam	235	3,022	0,693
Saygı	1	51	2,997	0,737
	2	115	3,225	0,647
	3 ve üzeri	69	2,948	0,646
	Toplam	235	3,094	0,677
Başlangıç Becerileri	1	51	3,842	0,943
	2	115	4,175	0,739
	3 ve üzeri	69	3,937	0,842
	Toplam	235	4,033	0,826
Akademik Destek Becerileri	1	51	3,861	0,883
	2	115	4,055	0,801
	3 ve üzeri	69	3,833	0,855
	Toplam	235	3,948	0,839
Arkadaşlık Becerileri	1	51	3,823	0,955
	2	115	4,104	0,770
	3 ve üzeri	69	3,931	0,857
	Toplam	235	3,992	0,843
Duyguları Yönetme Becerileri	1	51	3,580	1,030
	2	115	3,829	0,774
	3 ve üzeri	69	3,787	0,890
	Toplam	235	3,763	0,871
Sosyal Beceri Toplamı	1	51	3,777	0,895
	2	115	4,041	0,715
	3 ve üzeri	69	3,872	0,827
	Toplam	235	3,934	0,794

Öğretmenlerin değerlendirmelerine göre, 1 çocuğa sahip olan ailelerin ($\bar{x}=2,935$) öğrencilerin sevgi değeri; 2 çocuğa sahip ailelerin ($\bar{x}=3,178$) öğrencilerine göre daha düşüktür. 2 çocuğa sahip ailelerin ($\bar{x}=3,178$) saygı değeri; 3 ve üzeri çocuğa sahip ailelerin ($\bar{x}=2,826$) öğrencilerine göre daha yüksektir.

1 çocuğa sahip olan ailelerin ($\bar{x}=2,997$) öğrencilerin saygı değeri; 2 çocuğa sahip ailelerin ($\bar{x}=3,225$) öğrencilerine göre daha düşüktür. 2 çocuğa sahip ailelerin ($\bar{x}=3,225$) saygı değeri; 3 ve üzeri çocuğa sahip ailelerin ($\bar{x}=2,948$) öğrencilerine göre daha yüksektir.

1 çocuğa sahip olan ailelerin ($\bar{x}=3,842$) öğrencilerin başlangıç becerileri; 2 çocuğa sahip ailelerin ($\bar{x}=4,175$) göre daha düşüktür (Tablo 11-C).

Tablo 11-C. Ailenin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri

			Ortalamalar Farkı (I-J)	Std. Hata	p
Sevgi	1	2	-0,243	0,114	0,034
		3 ve üzeri	0,108	0,125	0,387
	2	1	0,243	0,114	0,034
		3 ve üzeri	0,352	0,103	0,001
	3 ve üzeri	1	-0,108	0,125	0,387
		2	-0,352	0,103	0,001
Saygı	1	2	-0,227	0,112	0,044
		3 ve üzeri	0,050	0,123	0,686
	2	1	0,227	0,112	0,044
		3 ve üzeri	0,277	0,102	0,007
	3 ve üzeri	1	-0,050	0,123	0,686
		2	-0,277	0,102	0,007
Başlangıç Becerileri	1	2	-0,333	0,137	0,016
		3 ve üzeri	-0,095	0,151	0,529
	2	1	0,333	0,137	0,016
		3 ve üzeri	0,237	0,124	0,058
	3 ve üzeri	1	0,095	0,151	0,529
		2	-0,237	0,124	0,058

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri Sevgi boyutunda ($F=3.508$, $sd_1=4;230$, $p=0.008$); Saygı boyutunda ($F=3.180$, $sd_1=4;230$, $p=0.014$) annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermekte, sosyal beceri toplamında ve diğer tüm alt boyutlarda annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermemektedir (Tablo 12-A)

Tablo 12-A. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sevgi	Gruplar arası	6,455	4	1,614	3,508	0,008
	Gruplar içi	105,791	230	0,460		
	Toplam	112,246	234			
Saygı	Gruplar arası	5,616	4	1,404	3,180	0,014
	Gruplar içi	101,547	230	0,442		
	Toplam	107,164	234			

Tablo 12-A. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri (DEVAM)

Başlangıç Becerileri	Gruplar arası	2,833	4	0,708	1,038	0,388
	Gruplar içi	156,921	230	0,682		
	Toplam	159,754	234			
Akademik Destek Becerileri	Gruplar arası	5,549	4	1,387	2,006	0,094
	Gruplar içi	159,021	230	0,691		
	Toplam	164,570	234			
Arkadaşlık Becerileri	Gruplar arası	3,954	4	0,989	1,401	0,234
	Gruplar içi	162,266	230	0,706		
	Toplam	166,220	234			
Duyguları Yönetme Becerileri	Gruplar arası	5,516	4	1,379	1,846	0,121
	Gruplar içi	171,853	230	0,747		
	Toplam	177,369	234			
Sosyal Beceri Toplamı	Gruplar arası	3,741	4	0,935	1,495	0,204
	Gruplar içi	143,875	230	0,626		
	Toplam	147,616	234			

Annenin eğitim durumu değişkenine göre öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 12-B’de verilmiştir.

Tablo 12-B. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Sevgi	okuryazar değil	12	2,694	0,755
	ilkokulu	80	2,886	0,670
	ortaokul	44	3,004	0,713
	lise	60	3,092	0,664
	üniversite	39	3,316	0,653
	Toplam	235	3,022	0,693
Saygı	okuryazar değil	12	2,780	0,692
	ilkokulu	80	2,951	0,674
	ortaokul	44	3,168	0,691
	lise	60	3,130	0,654
	üniversite	39	3,346	0,621
	Toplam	235	3,094	0,677
Başlangıç Becerileri	okuryazar değil	12	3,979	1,108
	ilkokulu	80	3,904	0,852
	ortaokul	44	4,068	0,737
	lise	60	4,069	0,827
	üniversite	39	4,218	0,768
	Toplam	235	4,033	0,826
Akademik Destek Becerileri	okuryazar değil	12	4,063	0,980
	ilkokulu	80	3,748	0,888
	ortaokul	44	3,951	0,793
	lise	60	4,070	0,785
	üniversite	39	4,130	0,774
	Toplam	235	3,948	0,839

Tablo 12-B. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri (DEVAM)

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Arkadaşlık Becerileri	okuryazar değil	12	4,045	1,021
	ilkokulu	80	3,841	0,862
	ortaokul	44	3,942	0,828
	lise	60	4,105	0,854
	üniversite	39	4,169	0,718
	Toplam	235	3,992	0,843
Duyguları Yönetme Becerileri	okuryazar değil	12	3,979	1,030
	ilkokulu	80	3,595	0,839
	ortaokul	44	3,733	0,900
	lise	60	3,974	0,832
	üniversite	39	3,748	0,871
	Toplam	235	3,763	0,871
Sosyal Beceri Toplamı	okuryazar değil	12	4,017	1,018
	ilkokulu	80	3,772	0,808
	ortaokul	44	3,924	0,764
	lise	60	4,055	0,782
	üniversite	39	4,067	0,720
	Toplam	235	3,934	0,794

Öğretmenlerin değerlendirmelerine göre, okuryazar olmayan ($\bar{x}=2,694$) anneye sahip öğrencinin sevgi değeri; ilkokul ($\bar{x}=2,386$), ortaokul ($\bar{x}=3,004$), lise ($\bar{x}=3,092$) ve üniversite ($\bar{x}=3,316$) okumuş anneye sahip öğrencilere göre daha düşük seviyededir.

Okuryazar olmayan ($\bar{x}=2,780$) anneye sahip öğrencinin saygı değeri; ilkokul ($\bar{x}=2,951$), ortaokul ($\bar{x}=3,168$), lise ($\bar{x}=3,130$) ve üniversite ($\bar{x}=3,346$) okumuş anneye sahip öğrencilere göre daha düşük seviyededir. (Tablo 12-C).

Tablo 12-C. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri

		Ortalamalar Farkı (I-J)	Std. Hata	p	
Sevgi	okuryazar değil	ilkokulu	-0,191	0,210	0,363
		ortaokul	-0,309	0,221	0,163
		lise	-0,398	0,214	0,065
		üniversite	-0,622	0,224	0,006
	ilkokulu	okuryazar değil	0,191	0,210	0,363
		ortaokul	-0,118	0,127	0,354
		lise	-0,206	0,116	0,076
		üniversite	-0,430	0,132	0,001
	ortaokul	okuryazar değil	0,309	0,221	0,163
		ilkokulu	0,118	0,127	0,354
		lise	-0,088	0,135	0,514
		üniversite	-0,312	0,149	0,037

Tablo 12-C. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri (DEVAM)

		Ortalamalar Farkı (I-J)	Std. Hata	p
lise	okuryazar değil	0,398	0,214	0,065
	ilkokulu	0,206	0,116	0,076
	ortaokul	0,088	0,135	0,514
	üniversite	-0,224	0,139	0,109
üniversite	okuryazar değil	0,622	0,224	0,006
	ilkokulu	0,430	0,132	0,001
	ortaokul	0,312	0,149	0,037
	lise	0,224	0,139	0,109
okuryazar değil	ilkokulu	-0,171	0,206	0,408
	ortaokul	-0,388	0,216	0,074
	lise	-0,350	0,210	0,097
	üniversite	-0,566	0,219	0,011
ilkokulu	okuryazar değil	0,171	0,206	0,408
	ortaokul	-0,217	0,125	0,083
	lise	-0,180	0,113	0,115
	üniversite	-0,395	0,130	0,003
ortaokul	okuryazar değil	0,388	0,216	0,074
	ilkokulu	0,217	0,125	0,083
	lise	0,038	0,132	0,775
	üniversite	-0,178	0,146	0,225
lise	okuryazar değil	0,350	0,210	0,097
	ilkokulu	0,180	0,113	0,115
	ortaokul	-0,038	0,132	0,775
	üniversite	-0,215	0,137	0,116
üniversite	okuryazar değil	0,566	0,219	0,011
	ilkokulu	0,395	0,130	0,003
	ortaokul	0,178	0,146	0,225
	lise	0,215	0,137	0,116

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri Sevgi boyutunda ($F=4.872$, $sd1=3;231$, $p=0.003$); Saygı boyutunda ($F=2.913$, $sd1=3;231$, $p=0.035$); Başlangıç Becerileri boyutunda ($F=3.323$, $sd1=3;231$, $p=0.021$); Akademik Destek Becerileri boyutunda ($F=3.185$, $sd1=3;231$, $p=0.025$) babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermekte, toplamda ve diğer tüm alt boyutlarda babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermemektedir (Tablo 13-A).

Tablo 13-A. Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sevgi	Gruplar arası	6,680	3	2,227	4,872	0,003
	Gruplar içi	105,566	231	0,457		
	Toplam	112,246	234			
Saygı	Gruplar arası	3,906	3	1,302	2,913	0,035
	Gruplar içi	103,258	231	0,447		
	Toplam	107,164	234			

Tablo 13-A. Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri (DEVAM)

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Başlangıç Becerileri	Gruplar arası	6,608	3	2,203	3,323	0,021
	Gruplar içi	153,146	231	0,663		
	Toplam	159,754	234			
Akademik Destek Becerileri	Gruplar arası	6,537	3	2,179	3,185	0,025
	Gruplar içi	158,033	231	0,684		
	Toplam	164,570	234			
Arkadaşlık Becerileri	Gruplar arası	5,284	3	1,761	2,528	0,058
	Gruplar içi	160,936	231	0,697		
	Toplam	166,220	234			
Duyguları Yönetme Becerileri	Gruplar arası	1,648	3	0,549	0,722	0,540
	Gruplar içi	175,721	231	0,761		
	Toplam	177,369	234			
Sosyal Beceri Toplamı	Gruplar arası	4,605	3	1,535	2,479	0,062
	Gruplar içi	143,012	231	0,619		
	Toplam	147,616	234			

Babanın eğitim durumu değişkenine göre öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 13-B’de verilmiştir.

Tablo 13-B. Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikler

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Sevgi	ilkokul	46	2,884	0,705
	ortaokul	56	2,839	0,660
	lise	64	3,023	0,693
	üniversite	69	3,261	0,652
	Toplam	235	3,022	0,693
Saygı	ilkokul	46	2,973	0,697
	ortaokul	56	2,954	0,672
	lise	64	3,116	0,686
	üniversite	69	3,268	0,629
	Toplam	235	3,094	0,677
Başlangıç Becerileri	ilkokul	46	3,932	0,916
	ortaokul	56	3,806	0,853
	lise	64	4,071	0,778
	üniversite	69	4,248	0,740
	Toplam	235	4,033	0,826
Akademik Destek Becerileri	ilkokul	46	3,833	0,952
	ortaokul	56	3,722	0,856
	lise	64	4,009	0,746
	üniversite	69	4,151	0,784
	Toplam	235	3,948	0,839
Arkadaşlık Becerileri	ilkokul	46	3,948	0,935
	ortaokul	56	3,802	0,870
	lise	64	3,961	0,811
	üniversite	69	4,205	0,753
	Toplam	235	3,992	0,843

Tablo 13-B. Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikler (DEVAM)

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Duyguları Yönetme Becerileri	ilkokul	46	3,702	0,955
	ortaokul	56	3,646	0,881
	lise	64	3,811	0,817
	üniversite	69	3,853	0,857
	Toplam	235	3,763	0,871
Sosyal Beceri Toplamı	ilkokul	46	3,854	0,889
	ortaokul	56	3,745	0,831
	lise	64	3,963	0,730
	üniversite	69	4,114	0,726
	Toplam	235	3,934	0,794

Öğretmenlerin değerlendirmelerine göre, ilkokul mezunu ($\bar{x}=2,884$) olan babaya sahip öğrencinin sevgi değeri; ortaokul($\bar{x}=2,829$) mezunu olan babaya sahip öğrenciye göre daha yüksek, lise($\bar{x}=3,023$) ve üniversite($\bar{x}=3,261$) mezunu olan babaya sahip öğrenciye göre daha düşük düzeydedir.

İlkokul mezunu ($\bar{x}=2,973$) olan babaya sahip öğrencinin saygı değeri; ortaokul($\bar{x}=2,954$) mezunu olan babaya sahip öğrenciye göre yüksek, lise ($\bar{x}=3,116$), üniversite ($\bar{x}=3,268$) mezunu olan babaya sahip öğrenciye göre daha düşük düzeydedir.

İlkokul mezunu ($\bar{x}=3,932$) olan babaya sahip öğrencinin başlangıç becerileri; ortaokul($\bar{x}=3,806$) mezunu olan babaya sahip öğrenciye göre yüksek, lise ($\bar{x}=4,071$), üniversite ($\bar{x}=4,268$) mezunu olan babaya sahip öğrenciye göre daha düşük düzeydedir.

İlkokul mezunu ($\bar{x}=3,833$) olan babaya sahip öğrencinin akademik destek becerileri; ortaokul($\bar{x}=3,722$) mezunu olan babaya sahip öğrenciye göre daha yüksek, lise ($\bar{x}=4,009$), üniversite ($\bar{x}=4,151$) mezunu olan babaya sahip öğrenciye göre daha düşük düzeydedir.(Tablo 13-C).

Tablo 13-C. Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin LSD İstatistikleri

			Ortalamalar Farkı (I-J)	Std. Hata	p
Sevgi	ilkokul	ortaokul	0,045	0,135	0,738
		lise	-0,139	0,131	0,288
		üniversite	-0,377	0,129	0,004
	ortaokul	ilkokul	-0,045	0,135	0,738
		lise	-0,184	0,124	0,138
		üniversite	-0,422	0,122	0,001
	lise	ilkokul	0,139	0,131	0,288
		ortaokul	0,184	0,124	0,138
		üniversite	-0,237	0,117	0,044
	üniversite	ilkokul	0,377	0,129	0,004
		ortaokul	0,422	0,122	0,001
		lise	0,237	0,117	0,044
Saygı	ilkokul	ortaokul	0,019	0,133	0,885
		lise	-0,143	0,129	0,269
		üniversite	-0,295	0,127	0,021
	ortaokul	ilkokul	-0,019	0,133	0,885
		lise	-0,163	0,122	0,185
		üniversite	-0,315	0,120	0,009
	lise	ilkokul	0,143	0,129	0,269
		ortaokul	0,163	0,122	0,185
		üniversite	-0,152	0,116	0,191
	üniversite	ilkokul	0,295	0,127	0,021
		ortaokul	0,315	0,120	0,009
		lise	0,152	0,116	0,191
Başlangıç Becerileri	ilkokul	ortaokul	0,126	0,162	0,438
		lise	-0,139	0,157	0,380
		üniversite	-0,315	0,155	0,043
	ortaokul	ilkokul	-0,126	0,162	0,438
		lise	-0,265	0,149	0,077
		üniversite	-0,441	0,146	0,003
	lise	ilkokul	0,139	0,157	0,380
		ortaokul	0,265	0,149	0,077
		üniversite	-0,177	0,141	0,213
	üniversite	ilkokul	0,315	0,155	0,043
		ortaokul	0,441	0,146	0,003
		lise	0,177	0,141	0,213
Akademik Destek Becerileri	ilkokul	ortaokul	0,111	0,165	0,502
		lise	-0,176	0,160	0,271
		üniversite	-0,318	0,157	0,045
	ortaokul	ilkokul	-0,111	0,165	0,502
		lise	-0,287	0,151	0,059
		üniversite	-0,428	0,149	0,004
	lise	ilkokul	0,176	0,160	0,271
		ortaokul	0,287	0,151	0,059
		üniversite	-0,142	0,144	0,325
	üniversite	ilkokul	0,318	0,157	0,045
		ortaokul	0,428	0,149	0,004
		lise	0,142	0,144	0,325

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri, annenin çalışma durumu değişkenine göre hiçbir boyutta farklılık göstermemektedir (Tablo 14).

Tablo 14. Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Becerilerin Karşılaştırılması

Annenin çalışma durumu nedir?		N	Arit. Ort.	Std. Sapma	t	sd	p
Sevgi	evet	90	3,122	0,703	1,751	233	0,081
	hayır	145	2,960	0,681			
Saygı	evet	90	3,186	0,692	1,640	233	0,102
	hayır	145	3,037	0,663			
Başlangıç Becerileri	evet	90	3,937	0,880	-1,399	233	0,163
	hayır	145	4,092	0,789			
Akademik Destek Becerileri	evet	90	3,899	0,920	-0,703	233	0,483
	hayır	145	3,978	0,786			
Arkadaşlık Becerileri	evet	90	3,958	0,909	-0,496	233	0,620
	hayır	145	4,014	0,802			
Duyguları Yönetme Becerileri	evet	90	3,703	0,987	-0,824	233	0,411
	hayır	145	3,799	0,792			
Sosyal Beceri Toplamı	evet	90	3,875	0,863	-0,904	233	0,367
	hayır	145	3,971	0,749			

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri, babanın çalışma durumu değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Babası çalışan öğrencilerin;

Sevgi Değeri ($\bar{x}$ =3,049)

Saygı Değeri ($\bar{x}$ =3,121)

Başlangıç Becerileri ($\bar{x}$ =4,067)

Akademik Destek Becerileri ($\bar{x}$ =3,984)

Arkadaşlık Becerileri ($\bar{x}$ =4,026)

Duyguları Yönetme Becerileri ($\bar{x}$ =3,792) boyutlarında ve

Sosyal Beceri Toplamında($\bar{x}$ =3,968)

sosyal değerleri ve sosyal becerileri babası çalışmayan öğrencilere göre daha yüksektir. Tüm değişkenlerde babası çalışan öğrencilerin çalışmayan öğrencilerinden daha olumlu olduğu gözlenmiştir (Tablo 15).

Tablo 15. Babanın Çalışma Durumu Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Becerilerin Karşılaştırılması

Babanın çalışma durumu nedir?		N	Arit. Ort.	Std. Sapma			
Sevgi	Evet	227	3,049	0,671	3,273	233	0,001
	Hayır	8	2,250	0,880			
Saygı	Evet	227	3,121	0,650	3,267	233	0,001
	Hayır	8	2,341	0,995			
Başlangıç Becerileri	Evet	227	4,067	0,793	3,495	233	0,001
	Hayır	8	3,053	1,167			
Akademik Destek Becerileri	Evet	227	3,984	0,791	3,668	233	0,000
	Hayır	8	2,906	1,426			
Arkadaşlık Becerileri	Evet	227	4,026	0,806	3,293	233	0,001
	Hayır	8	3,048	1,317			
Duyguları Yönetme Becerileri	Evet	227	3,792	0,855	2,839	233	0,005
	Hayır	8	2,916	0,953			
Sosyal Beceri Toplamı	Evet	227	3,968	0,759	3,537	233	0,000
	Hayır	8	2,981	1,194			

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri, annenin mesleği değişkenine göre hiçbir boyutta farklılık göstermemektedir (Tablo 16-A).

Tablo 16-A. Annenin Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Becerilere İçin ANOVA Testleri

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sevgi	Gruplar arası	1,281	3	0,427	0,889	0,448
	Gruplar içi	110,966	231	0,480		
	Toplam	112,246	234			
Saygı	Gruplar arası	0,889	3	0,296	0,644	0,587
	Gruplar içi	106,274	231	0,460		
	Toplam	107,164	234			
Başlangıç Becerileri	Gruplar arası	1,846	3	0,615	0,900	0,442
	Gruplar içi	157,908	231	0,684		
	Toplam	159,754	234			
Akademik Destek Becerileri	Gruplar arası	0,993	3	0,331	0,467	0,705
	Gruplar içi	163,578	231	0,708		
	Toplam	164,570	234			
Arkadaşlık Becerileri	Gruplar arası	0,391	3	0,130	0,181	0,909
	Gruplar içi	165,829	231	0,718		
	Toplam	166,220	234			
Duyguları Yönetme Becerileri	Gruplar arası	3,817	3	1,272	1,693	0,169
	Gruplar içi	173,552	231	0,751		
	Toplam	177,369	234			
Sosyal Beceri Toplamı	Gruplar arası	0,899	3	0,300	0,472	0,702
	Gruplar içi	146,717	231	0,635		
	Toplam	147,616	234			

Annenin mesleği değişkenine göre öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 16-B’de verilmiştir.

Tablo 16-B. Annenin Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Sevgi	ev hanımı	146	2,966	0,683
	özel sektörde görevli	51	3,137	0,694
	kamuda görevli	20	3,075	0,750
	Diğer	18	3,092	0,712
	Toplam	235	3,022	0,693
Saygı	ev hanımı	146	3,050	0,668
	özel sektörde görevli	51	3,159	0,680
	kamuda görevli	20	3,119	0,702
	Diğer	18	3,239	0,733
	Toplam	235	3,094	0,677
Başlangıç Becerileri	ev hanımı	146	4,097	0,785
	özel sektörde görevli	51	3,897	0,883
	kamuda görevli	20	4,025	0,914
	Diğer	18	3,904	0,896
	Toplam	235	4,033	0,826
Akademik Destek Becerileri	ev hanımı	146	3,986	0,786
	özel sektörde görevli	51	3,897	0,855
	kamuda görevli	20	3,971	0,930
	Diğer	18	3,759	1,112
	Toplam	235	3,948	0,839
Arkadaşlık Becerileri	ev hanımı	146	4,023	0,800
	özel sektörde görevli	51	3,937	0,911
	kamuda görevli	20	3,970	0,856
	Diğer	18	3,923	1,018
	Toplam	235	3,992	0,843
Duyguları Yönetme Becerileri	ev hanımı	146	3,809	0,788
	özel sektörde görevli	51	3,829	0,975
	kamuda görevli	20	3,383	0,875
	Diğer	18	3,616	1,125
	Toplam	235	3,763	0,871
Sosyal Beceri Toplamı	ev hanımı	146	3,979	0,747
	özel sektörde görevli	51	3,891	0,847
	kamuda görevli	20	3,838	0,828
	Diğer	18	3,801	0,996
	Toplam	235	3,934	0,794

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmeleri, babanın mesleği değişkenine göre hiçbir boyutta farklılık göstermemektedir (Tablo 17-A).

Tablo 17-A. Babanın Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sevgi	Gruplar arası	2,206	2	1,103	2,326	0,100
	Gruplar içi	110,040	232	0,474		
	Toplam	112,246	234			
Saygı	Gruplar arası	1,608	2	0,804	1,767	0,173
	Gruplar içi	105,556	232	0,455		
	Toplam	107,164	234			

Tablo 17-A. Babanın Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin ANOVA Testleri (DEVAM)

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Başlangıç Becerileri	Gruplar arası	0,452	2	0,226	0,329	0,720
	Gruplar içi	159,302	232	0,687		
	Toplam	159,754	234			
Akademik Destek Becerileri	Gruplar arası	0,354	2	0,177	0,250	0,779
	Gruplar içi	164,216	232	0,708		
	Toplam	164,570	234			
Arkadaşlık Becerileri	Gruplar arası	0,053	2	0,027	0,037	0,963
	Gruplar içi	166,167	232	0,716		
	Toplam	166,220	234			
Duyguları Yönetme Becerileri	Gruplar arası	3,826	2	1,913	2,558	0,080
	Gruplar içi	173,543	232	0,748		
	Toplam	177,369	234			
Sosyal Beceri Toplamı	Gruplar arası	0,425	2	0,213	0,335	0,715
	Gruplar içi	147,191	232	0,634		
	Toplam	147,616	234			

Babanın mesleği değişkenine göre öğrencilerin sahip oldukları sosyal değerler ve sosyal becerilerini öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 17-B’de verilmiştir.

Tablo 17-B. Babanın Mesleği Değişkenine Göre Sosyal Değerler ve Sosyal Beceriler İçin Betimsel İstatistikleri

		N	Arit. Ort.	Std. Sapma
Sevgi	özel sektörde görevli	130	3,109	0,719
	kamuda görevli	36	2,926	0,713
	Diğer	69	2,908	0,612
	Toplam	235	3,022	0,693
Saygı	özel sektörde görevli	130	3,168	0,709
	kamuda görevli	36	3,021	0,693
	Diğer	69	2,993	0,593
	Toplam	235	3,094	0,677
Başlangıç Becerileri	özel sektörde görevli	130	4,063	0,880
	kamuda görevli	36	4,053	0,831
	Diğer	69	3,965	0,721
	Toplam	235	4,033	0,826
Akademik Destek Becerileri	özel sektörde görevli	130	3,967	0,851
	kamuda görevli	36	3,990	0,938
	Diğer	69	3,889	0,767
	Toplam	235	3,948	0,839
Arkadaşlık Becerileri	özel sektörde görevli	130	4,005	0,865
	kamuda görevli	36	3,968	0,937
	Diğer	69	3,980	0,756
	Toplam	235	3,992	0,843
Duyguları Yönetme Becerileri	özel sektörde görevli	130	3,850	0,878
	kamuda görevli	36	3,484	0,902
	Diğer	69	3,742	0,819
	Toplam	235	3,763	0,871
Sosyal Beceri Toplamı	özel sektörde görevli	130	3,972	0,821
	kamuda görevli	36	3,874	0,843
	Diğer	69	3,894	0,721
	Toplam	235	3,934	0,794

7. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

Tablo 18. İstatistiksel Sonuçların Manidarlık Özeti

		Sevgi	Saygı	Başlangıç Becerileri	Akademik Destek Becerileri	Arkadaşlık Becerileri	Duygularını Yönetme Becerileri
A1	Çocuğun cinsiyeti?	✓	✓	✓	✓	✓	✓
A2	Çocuğun doğum sırası?	-	-	-	-	-	-
A3	Sosyo-ekonomik düzey?	✓	✓	-	-	-	-
A4	Ailenin kaç çocuğu var?	✓	✓	✓	-	-	-
A5	Annenin eğitim durumu?	✓	✓	-	-	-	-
A6	Babanın eğitim durumu?	✓	✓	✓	✓	-	-
A7	Annenin çalışma durumu?	-	-	-	-	-	-
A8	Babanın çalışma durumu?	✓	✓	✓	✓	✓	✓
A9	Annenin mesleği nedir?	-	-	-	-	-	-
A10	Babanın mesleği nedir?	-	-	-	-	-	-

Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- 1) Sosyal değerler ve sosyal beceriler **çocuğun cinsiyetine** göre farklılık göstermektedir.
- 2) Sosyal değerler ve sosyal beceriler **çocuğun doğum sırasına** göre farklılık göstermemektedir.
- 3) Sosyal değerler ve sosyal beceriler **ailenin sosyo-ekonomik düzeyine** göre farklılık göstermektedir.
- 4) Sosyal değerler ve sosyal beceriler **ailenin çocuk sayısına** göre farklılık göstermektedir.
- 5) Sosyal değerler ve sosyal beceriler **annenin eğitim durumuna** göre farklılık göstermektedir.

- 6) Sosyal değerler ve sosyal beceriler ***babanın eğitim durumuna*** göre farklılık göstermektedir.
- 7) Sosyal değerler ve sosyal beceriler ***annenin çalışma durumuna*** göre farklılık göstermemektedir.
- 8) Sosyal değerler ve sosyal beceriler ***babanın çalışma durumuna*** göre farklılık göstermektedir.
- 9) Sosyal değerler ve sosyal beceriler ***annenin mesleğine*** göre farklılık göstermemektedir.
- 10) Sosyal değerler ve sosyal beceriler ***babanın mesleğine*** göre farklılık göstermemektedir.

7.2. Tartışma

Türkiye’de değerler eğitimi akademik bir çalışma konusu olarak özellikle son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Konu ile ilgili literatürde sosyal değerlerin; sosyal-duygusal gelişimleri ve uyumlarına etkisi, Montesorri gibi farklı yöntemlerle öğrencilere kazandırılması, okul öncesi başta olmak üzere ilkokul, ortaokul, lise hatta niversite öğrencilerine olan etkileri, bu öğrencilerin davranışları üzerindeki verimlilikleri, yönetici ve öğretmenlerin gözünden nasıl göründüğü ve görüşleri, dramanın yöntem olarak kullanıldığındaki etkisi, fen bilimleri-matematik gibi sayısal derslerin konularıyla bütünleşmiş olarak verilmesi, çizgi filmlerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi gibi başlık ve konularda gerçekleştirilen çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu konu başlıklarındaki çalışmaların büyük bir kısmı öğrenciler üzerinde çalışılmış olsa da bir kısmı ise öğretmenler ve diğer faktörler ile çalışılmıştır. Genelde değerler eğitimi konusunda Türkiye’nin belli kısımlarında farklılıklar görülse de genel olarak tüm çalışmalar ele alındığında analizler sonucu birbirlerine çok yakındır. Değerler eğitimi konusunda gün geçtikçe daha fazla araştırma ve uygulama göze çarpmaktadır.

Türkiye’de sosyal değerler konusu olarak çok çeşitli alanlarda ele alınmıştır. Konu bazı çalışmalarda başlı başına ele alınırken, bazı çalışmalarda ise akademik başka bir konu ile ilişkilendirilerek çalışılmıştır. Yalnız literatürde

sosyal değerler ile sosyal becerilerin ilişkilendirildiği çalışmalara, gerek yabancı literatürde gerek ise Türkiye'deki çalışmalarda çok az rastlanmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, yorumlar ve sonuçlar alana fayda sağlayacaktır.

Sapsağlam (2015), yaptığı araştırmada “Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisi”ni incelemiştir. Bu araştırma anasınıfına devam eden çocuklar için sosyal değerler eğitimi programı geliştirilmesi ve sosyal değerler eğitimi programının anasınıfına devam eden çocukların sosyal beceri kazanımlarına etkisinin incelenmesi olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, “Ön Test- Son Test – Kontrol Gruplu Seçkisiz Desen” kullanılmıştır. Tokat il merkezinde yer alan ve aynı mahallede bulunan iki ilkokulun anasınıflarına devam eden 40 çocuk araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda; beş alt boyut ve 49 maddeden oluşan “Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği”nin anasınıfına devam eden çocukların sahip oldukları sosyal becerileri ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu ve sosyal değerlerin sosyal becerileri etkilediği tespit edilmiştir. Çalışma bu araştırma ile karşılaştırıldığında süreçte ‘okul öncesinde sosyal değerler ile sosyal becerilerin’ birbiriyle ilişkili olduğu açısından yüksek derecede benzerlik göstermektedir (Sapsağlam, 2015).

Turan Ve Aktan (2008) tarafından gerçekleştirilen “Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler” konulu araştırmada; öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre okul yaşamında var olan ve olması gerektiği düşünülen sosyal değerlerle, bunların okul yaşamında yer alma derecesi belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini, Bilecik iline bağlı Bozüyük ilçesi ilköğretim okullarında görev yapan 119 öğretmen ile 6. 7. ve 8. sınıflarda okuyan 112 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; okul yaşamında yer verilen ve verilmesi gerektiği düşünülen sosyal değerlerin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre farklılık gösterdiği görülmüştür.

Temur Doğan ve Yuvacı (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışma, okul öncesi değer eğitimi uygulanan okullardan seçilen değerlerin ve etkinliklerin incelenmesi ile ilgilidir. Çalışma nitel bir çalışma olup içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, değer eğitimi müfredatı uygulayan iki okul öncesi

eğitim kurumunda gerçekleşmiştir. Bu kurumlarda çalışan iki okul öncesi öğretmeni bir ay boyunca gözlemlenmiştir. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. Değer eğitimi uygulayan öğretmenlerin değer eğitimi verirken çocuklara model olması ve onlara konuyu anlatırken kendisinin de yapmaya çalışmasıdır. Bu durumun çocuklarda etkili olduğu görülmüştür. Ancak değerler eğitimi vermeyen öğretmenlerin öğrencilerinde de değerler eğitimi gözlenmemiştir.

Öztürk Samur (2011) araştırmasında, Değerler Eğitimi Programının anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal duygusal gelişimlerine etkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, değerler eğitimi programının çocukların sosyal duygusal gelişimlerini olumlu yönde desteklediği görülmüştür. Bizim çalışmamızla karşılaştırıldığında ise; sosyal becerilerin sosyal duygusal alanın alt boyutu olduğundan dolayı öğretmenlerin vermiş olduğu değerler eğitiminin çocuğun sosyal becerilerine de etkisi ortaya konulmuştur.

Uyanık Balat, Özdemir Beceren ve Adak Özdemir (2011), okulöncesi 5-6 yaş grubunda çocuğu alan ebeveynlerin çocuklarının hangi değerlere sahip olmalarını istedikleri ve bu değerlerin ev ortamında mı, okul ortamında mı öncelikli olarak verilmesine ilişkin görüşlerini almak amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışma 80 ebeveyn üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, ebeveynler çocuklarının sahip olmasını istedikleri evrensel değerleri sırasıyla dürüstlük, sorumluluk, sevgi ve saygı, mutluluk, adalet, merhamet ve güvenilirlik, iyi vatandaş olma ve barış şeklinde sıralamışlardır. Evde kazandırılmasını istedikleri değerler; saygılı olma, nazik ve dikkatli olmak, cana yakın iyi huylu olmak, kendine özenli ve sağlıklı olmak, özgüvenli olmak, başkalarına karşı duyarlı olmak şeklinde sıralamışlardır. Okulda kazandırılması istenen değerler ise, rekabetçi olmak, diğer çocuklarla işbirliği içinde çalışmak, toplumu geliştirmeye istekli olmak ve liderlik olarak sıralamışlardır. Bizim araştırmamızda ele aldığımız sevgi ve saygı değerleri, bu araştırmada da görülmesi istenilen değerlerin ilk sıralarında gözlenmiştir.

Demir (2008), adalet ve saygı içerikli karakter eğitimi programının 7. Sınıf öğrencilerinin ahlaki düzeyi üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmasını 20 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. 10 öğrenci deney, 10 öğrenci de kontrol grubuna dahil edilmiştir. Çalışma haftada 2 oturum her oturum yaklaşık bir saat olmak üzere toplam 14 oturum sürmüştür. Araştırma bulguları karakter eğitimi programının öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyinin gelişmesinde etkili olduğunu göstermiştir.

Yazar ve Erkuş (2013) tarafından gerçekleştirilen “Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi” konulu araştırmada; okul öncesi öğretmenlerinin, okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; öncelikle saygı, sevgi ve paylaşım değerlerinin çocuklara verilmesi gerektiği saptanmıştır. Okul öncesi eğitim programında yer alan değerler eğitiminin, öğretmen inisiyatifi dahilinde verildiği ve yetersiz bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca okul öncesi öğretmenlerinin, öğrenci sayılarının fazlalığı, ailelerin değerler eğitimi ile ilgili yeterli bilince sahip olmamaları, değerler eğitiminin sadece öğretmene bırakılması gibi sebeplerden dolayı güçlük çektikleri tespit edilmiştir. Bizim araştırmamızda da sevgi-saygı değerleri ele alınmış ve elde edilen sonuçların pozitif anlamda tutarlı olduğu gözlemlenmiştir.

Kapıkıran vd, (2006) tarafından okul öncesi çocuklarında sosyal beceriler durum saptaması yapılan çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri bazı demografik değişkenler açısından öğretmenlerin algılarına dayalı olarak belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan “Sosyal Beceri Ölçeği (SBÖ)” farklı sosyal beceri ölçeklerinden yararlanılarak geliştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini Denizli ilinde anaokuluna devam eden 4-6 yaşları arasında 196’ sı kız, 147’ si erkek olmak üzere 343 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, ilk kez okul öncesi eğitim kurumuna giden çocukların daha önce okul öncesi kurumuna giden çocuklara göre daha düşük sosyal beceri puanına sahip oldukları saptanmıştır. Dört yaşındaki çocukların, 5 ve 6 yaşındaki çocuklardan daha düşük sosyal becerilere sahip oldukları bulunmuştur. Ayrıca kızların uyum puanlarının erkeklerin uyum puanlarından

daha düşük olduğu bulunmuştur. Ancak bizim araştırmamızda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre hem sosyal değerlerde hem de sosyal becerilerde daha yüksek puanda olduğu gözlenmiştir.

Atılğan (2001) okul öncesi eğitim alan ve almayan öğrencilerin farklı değişkenler açısından sosyal beceri özelliklerini karşılaştırmıştır. Araştırmanın örneklemini Konya ilinde özel ve resmi ilköğretim okullarında öğrenim gören 251 çocuk oluşturmıştır. Araştırmada McClellan ve Katz tarafından 1993 yılında geliştirilen ve Bacanlı tarafından Türkçe’ ye çevrilen “Sosyal Özellikler Listesi” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular okul öncesi eğitim alan ve almayan öğrencilerin sosyal beceri özellikleri ve bireysel özellikleri arasında anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Özel veya resmi ilköğretim okullarına devam etmelerine göre öğrencilerin sosyal beceri özellikleri arasında da istatistiksel anlamda okul öncesi eğitime devam edenler lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin kardeş sayısı, cinsiyet, anne eğitim durumu ve başarı durumu, baba eğitim durumu, anne mesleği, baba mesleği değişkenine göre, öğrencilerin bireysel ve sosyal beceri özellikleri arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Babaların eğitim durumu üniversite düzeyinde olan çocuklar, baba eğitim durumu orta öğretim düzeyinde olan çocuklara kıyasla daha yüksek sosyal beceri puanları sergilemişlerdir. Annelerinin eğitim düzeyi üniversite olan çocukların, anne eğitim düzeyi ilköğretim olanlara göre daha yüksek sosyal beceri puanları sergiledikleri görülmüştür. Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgularla yüksek oranda benzerlik göstermektedir.

7.3. Öneriler

- a. Hizmet içi eğitim kapsamında öğretmenlerin sosyal değerler alanındaki yeterliliklerini geliştirmek için kurslar düzenlenmelidir. Böylece öğretmenlerin, öğrencilerin sosyal değerler gelişimlerine daha iyi destek olması sağlanabilir.

- b. Okullar, sosyal değer kazanımlarında, kullanılabilecek öğretim materyalleri açısından desteklenmelidir. Bu kapsamda video, slayt vb. materyaller hazırlattırılıp okullara gönderilebilir.
- c. Öğretmenler, öğrencilerin sosyal değerleri kazanımlarına olumlu yönde katkı yapacak öğretim materyallerini derslerinde kullanabilir.
- d. Sosyal değerlerden hoşgörü, sorumluluk, doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik, arkadaşlık, vatanseverlik, nezaket, arkadaşlık, işbirliği vb konuların da sosyal beceriler ile ilişkisine bakılabilir.
- e. Sosyal değerler daha geniş alanda (öğretmen, idareci, okul personeli, sokak, aile, medya, diziler) düşünülerek planlanabilir.
- f. Sosyal değerler sadece okul öncesi ile sınırlandırılmamalı; ilkokul, ortaokul, lise hatta üniversitede gözlenmelidir.
- g. Okul rehber öğretmenlerinin görevlerinin içinde sosyal değerler eğitime daha fazla ağırlık verilmeli, onların öncülüğünde diğer öğretmenlere ve velilere sosyal değerler eğitimi kazanımlarına yönelik bilgilendirme eğitimi verilebilir.
- h. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre risk gruplarının (doğum sırası son olması, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olması, üç ve daha üzeri aileler, okuryazar olmayan anne, anne ve babanın çalışması) sosyal değerler ve sosyal beceriler alt boyutlarındaki tutumlarını değiştirmek üzere eğitimler yapılabilir.
- i. Sosyal değerlerin (sevgi ve saygı) sosyal becerilerin farklı türleri ile ilişkisine de bakılabilir.
- j. Çocuklar öğrenmeye ailede başlamaktadırlar. Bu sebeple meslekleri ne olursa olsun ailelerin de değerler eğitimi hakkında bilgi, eğitim alması yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu sayede çocukların okulda öğrendiği değerler ile ailede öğrendiği değerler arasında paralellik sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akkök, F. (1996).**İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, Öğretmen El Kitabı**, 1. Baskı, MEB Yayınları, İstanbul.
- Akman, B. (2013). **Okulöncesi Dönemde Değerler Eğitiminin Rolü**. (Edt: A. Arıkan). Okul öncesi dönemde değerler eğitimi içinde. (3-26). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Alisinanoğlu, F. ve Özbey, S. (2011). **Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri Ve Problem Davranış Eğitimi Program Örnekleri**. İstanbul: Morpa Yayıncılık. 1. Baskı, 14-21.
- Alpöge, G. (2011). **Okul Öncesinde Değer Eğitimi**, 4. Basım, Bilgi Yayınevi. Ankara
- Aral, N.; Kandır,A.; Yaşar,M. (2002). **Okul Öncesi Eğitim Ve Okul Öncesi Eğitim Programı**, Yapa Yayınları: İstanbul.
- Arı, M. (2003). **Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**. Müzeyyen Sevinç (Ed.), *Türkiye’de erken çocukluk eğitimi ve kalitenin önemi*, Morpa Kültür Yayınları: İstanbul
- Arı, R., Deniz, M., Erişen, Y., Çeliköz, N. (2006). **Çocukların Okula Hazırlanması (Anne-Çocuk Eğitimi) Temel Araştırması**. Milli Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı Yayıncılık: Ankara.
- Artut, P. D. ve Tarım, K. (2004). **Okul Öncesi Kubaşık Öğrenme Uygulamaları: Toplama İşlemine Yönelik Bir Uygulama Örneği**. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(2), 1-10.
- Atabey, D. (2014). **Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Sosyal Değerler Eğitimi Programının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Değerler Kazanımına Etkisinin İncelenmesi**. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Atılgan, G. (2001). **Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden ve Etmeye İlköğretim I. Kademe ve I. Devre Öğrencilerinin Sosyal Beceri Özelliklerinin Karşılaştırılması**. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Konya.
- Atay, M. (2011). **Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 2. (1. Baskı)**.Ankara: Kök Yayıncılık.
- Avcıoğlu, H. (2004). **Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Beceri Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi İle Sunulan Öğrenim Programının Etkinliğinin İncelenmesi**. Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı. 5-11 Ekim Kuşadası, Bildiri Cilt:1. cilt.49. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Avcıoğlu, H. (2005). **Etkinliklerle Sosyal Beceri Eğitimi**. Ankara. Kök Yayıncılık.
- Avcıoğlu, H. (2007). **Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması (4-6 Yaş)**.Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (2), 87-101.
- Aydın, M, Z. (2011). **Değerler İşlevleri ve Ahlak**. Eğitime Bakış Dergisi, 19, 39-45.
- Aydın, M. Z. (2011). **Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi**.4. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Aydın, M.Z. ve Akyol-Gürler, Ş. (2014). **Okulda Değerler Eğitimi ve Yöntem Etkinlikler ve Kaynaklar**. 4. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (1999). **Sosyal Beceri Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bacanlı, H. (2000). **İlköğretimde Rehberlik**. (Ed. Y. Kuzgun). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balat Uyanık G. Ve Balaban Dağal A. (2011) **Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi Etkinlikleri**, 3. Basım, Kök yayıncılık, İstanbul.

- Balat, G., U., Dağal, A., B. (2009). **Okulöncesi Dönemde Değerler Eğitimi Etkinlikleri**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Balcı, N. (2008). **İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği**. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Baysal, N. (2013). **Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Berkowitz, M. W. ve Bier, M. C. (2005). **What works in character education: A report for policy maker sand opinion leaders. (Character Education Partnership)**. Retrieved September 10, 2005. Retrieved January 20th 2005, from http://www.character.org/atf/cf/{77B36AC3-5057-4795-8A8F-9B2FCB86F3EB}/practitioners_518.psd, Erişim tarihi: 20.08.2009 (Akt; Samur-Öztürk, 2011)
- Berkowitz, M. W. ve Bier, M. C. (2005), February, **Character Education Partnership**, John Templeton Foundation Washington DS (University of Missouri-St Louis) (Akt: Yuvacı, 2013).
- Biber, K. (2010). **Erken Çocukluk Eğitimi**. Songül Tümkaya, Fikret Gülaçtı (Ed.), *Okul Öncesi eğitimin tanımı, kapsamı, önemi ve temel ilkeleri*, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Bilgin, N. (1995). **Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar**, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- Boztaş, Ş. (2013). **Öğretmenlerin Mesleklerine Adanmışlık Düzeyleri İle Değerler Eğitimi Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki**. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Cartledge, G., J. Fellows Milburn (1995), **Teaching Social Skills to Children and Youth**, Massachusetts: Allynand Bacon (Akt: Gülaçtı, 2009).
- Çağdaş, A. (2008). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Çetin, F., Alpa Bilbay, A. ve Albayrak Kaymak, D. (2003). **Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler Grup Eğitimi**. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 29-31. Güven, N. ve Bal, S. (2004). Dil Gelişimi ve Eğitim. Epsilon Yayınları. İstanbul.
- Çıfci, İ. ve Sucuoğlu, B. (2004). **Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi**. Ankara. Kök Yayıncılık.
- Çubukçu, Z., Gültekin, M. (2006). **İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler**. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 37, 155-174.
- Curtis, A.M. (1991): **A Curriculum for the Preschool C/Üld: Learning to Learn**. Windsor. Nfer-Nelson: 1-3,32- 100 (Akt: Senemoğlu, 1994).
- Çüçen A.K. (2001). **Felsefeye Giriş**, Asa Kitapevi: Bursa.
- Demir, B. (2008). **Adalet Ve Saygı İçerikli Karakter Eğitimi Programının 7. Sınıf Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeyine Etkisi**. Yüksek Lisans Tezi, Yedi Tepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirhan İşcan, C. (2007). **İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği**. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Develioğlu, F. (1978). **Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat**. Ankara. Doğuş Matbaası.
- Diken, İ. (Ed.). (2010). **Erken Çocukluk Eğitimi**. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilmaç, B. (2007). **Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması**. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Doğan, İ. (2008). **Toplumsal Davranış Kalıpları**. *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*. Pegem Yayıncılık: Ankara.
- Doğanay, A. (2006). **Değerler Eğitimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım**. (Edt: Cemil Öztürk). Ankara: Pegem Akademi.

- Doğanay, A. (2011). **Değerler Eğitimi**. Öztürk, C. (Edt). Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaş eğitimi. Ankara: Pegem A.
- Dökmen, Ü. (1995). **Sosyometri ve Psikodrama**. İstanbul. Sistem Yayıncılık.
- Durualp, E. ve Aral, N. (2011). **Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi**. Ankara: VizeYayınları.
- Ediger, M. (1999). **Social Development and Curriculum**. <http://proquest.umi.com/pqdlink?did=45409592&Fmt=3&clientId=42977&RQT=309&VName=PQD> (12.04.2005) (Akt: Ekinci Vural, 2006).
- Ekinci Vural, D. (2006). **Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal Ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi**. Yüksel Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Elkin, F. (1995). **Çocuk ve Toplum, Çocuğun Toplumsallaşması**. (Çeviren: Nezife Güngör), İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Erbil Kaya, Ö. M. (2015). **Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitiminde Okul-Öğretmen-Ailenin Rolü**. (Edt: Sevcan Yağan Güder). *Okul Öncesi ve İlkokul Döneminde Değerler Eğitimi*. Eğiten Kitap Yayınları, Ankara.
- Ergin, Demirali; Dişci, Sümeyye (2018). **Okul Öncesi Dönemde Sevgi-Saygı Değerleri Kazanımı Gözlem Formunun Geliştirilmesi**. IBANESS Konferans Serisi – Tekirdağ (24-25 Mart).
- Erten, H. (2012). **Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri, Akran İlişkileri Ve Okula Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İzlenmesi**. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Denizli
- Gülaçtı, F. (2009). **Sosyal Beceri Eğitime Yönelik Programın Üniversite Öğrencilerinin, Sosyal Beceri, Öznel Ve Psikolojik İyi Olma Düzeylerine Etkisi**. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Gülay, H., Akman, B. (2009). **Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler**. 1.Basım. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Girgin, M. (2012). **Pedagojik Değerler**.(1. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Gündüz, T. (2010). **Üstün Zekâlı Çocuklarda Ahlâk Gelişimi Ve Eğitimi**. İÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), 157-177.
- Güngör, E. (1993). Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, Ötüken Yayınevi, İstanbul (Akt; Akbaş, 2004)
- Gresham, F M. And Elliott, S.N. (1990), **Social Skills Rating System**. MN: Circle Pines, AGS (Akt: Seven, 2008).
- Halstead, J. M. ve Taylor M. J. (2000). **Learning and teaching about values: a review of recent research**. Cambridge Journal of Education, 30 (2), 169-202 (Sağsağlam, 2015).
- Hargie, O. (Ed.). (1986), **A Hand book Of Communication Skills**, New York: New York University Press (Akt: Seven, 2008).
- Hartup, W. (2000). **The Company They Keep Friendship and Their Developmental Significance**, Childhood Social Development, Massachusetts and Oxford, Blackwell Publishers (Akt: Erten, 2012).
- Hökelekli, H. (2013). **Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi**. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kale, N. (2007). Nasıl Bir Değerler Eğitimi?, R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, M Zengin (Editörler). **Değerler ve Eğitimi**. İstanbul. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 313–322.
- Kanad, H. F. (1951). **Deneyisel Pedagoji**. Birinci Cilt. 7.-8. Basım. Ankara: Örnek Matbaası (Akt; Boztaş, 2013).
- Kapıkıran, M. A., İvrendi, A. B. ve Adak, A. (2006). **Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması**, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:19, 19-27.

- Karatekin, N (2013). **PERESE Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı**8:SABİR. (3. baskı). EDAM Karakter Okulu Kitaplığı, İstanbul: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi.
- Kaymakcan, R., Meydan H. (2014). **Ahlak Değerler ve Eğitimi**. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kelly, A. V. (2003). **The Curriculum**. Theory and Practice. Sage, London (Akt; Boztaş, 2013).
- Kılınç, F.E. (2015). **Okul Öncesi ve İlkokul Döneminde Değerler Eğitimi**. Edt. Sevcan Y. Güder, Eğiten Kitap Yayıncılık. Ankara. Syf. 21-32.
- Kirschenbaum, H. (1995). **A Comprehensive Model for Values Education and Moral Education**. Phi Delta Kappan, 74, 771-776 (Akt; Boztaş, 2013, Özdaş, 2013).
- Kirschenbaum, H. (2000). **From values clarification to character education: A personel journey**. Journal of Humanistic Counselling, Education and Devolepment, 39 (1), 4-20 (Akt; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).
- Kuşdil, M.E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). **Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri Ve Swartz Değer Kuramı**. Türk Psikolojisi Dergisi, 15 (45), 59-76.
- Leming, S. J. (1997). **Teaching values in social studies education past practices and current trends**. http://www.usoe.k12.ut.us/curr/char_ed/fedproj/hist/teaching.htm web adresinden 16. 11. 2006 tarihinde alınmıştır (Akt; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008)
- McClelland, M. M. and Morrison, F. J. (2003). **The Emergence of Learning-Related Social Skills in Preschool Children**, Early Childhood Research Quarterly, 18, 2, 206-224.
- MEB (2010). **İlk Ders Genelgesi** (B.080.TTK.O.72.02.00), Ankara.
- MEB, (1993). **Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Sekreterliği, On dördüncü Milli Eğitim Şurası, Okul Öncesi Eğitim Komisyon Raporu**, 27-29 Eylül, MEB Yayınları: Ankara.

- MEB, (2014). **Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Sekreterliği, On Sekizinci Milli Eğitim Şurası, Okul Öncesi Eğitim Komisyon Raporu** https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.psd (11.01.2017 tarihinde alınmıştır.).
- MEB. (2014) **Okul Öncesi Çocuklar İçin Sosyal Beceri Destek Eğitimi Öğretmen Rehber Kitabı.** http://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_06/02034638_okuloncesicuklariinsosyalbeceridestekegitimiretmen_rehberkitab.psd sayfasından erişilmiştir.
- Mili Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, (2006). **Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri.** Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Naylor, D, T. Ve Diem, R. (1987). **Elementary and Middle School Social Studies.** New York: Rondon House (Akt; Sapsağlam, 2016).
- Northview Public Schools (1990). **Grand Rapids MI, The Projections Students Value: A Report To Interested Citizens.** ED: 041334 (Akt; Öztürk, 2011).
- Oktaç, A. (2000) **Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem**, 2. Baskı, Epsilon yayıncılık, İstanbul.
- Orçan, M. (2008). **Sosyal Gelişim – Erken Çocukluk Döneminde Gelişim.** (Edt: M.Engin DENİZ). Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Ömeroğlu,E. Büyükoztürk,Ş. Çakan,M. Aydoğan,Y. Kılıç-Çakmak,Y. Gültekin-Akduman,G. Özyürek, A. Gündindi,Y. Kutlu,Ö. Çoban,A. Yurt,Ö. Koğar,H. Karayol,S. (2014). **Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği Anne-Baba Formuna Ait Norm Değerlerinin Belirlenmesi ve Yorumlanması.** Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4 (2), s.102-115.
- Önder. A. (2005). **Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Drama Uygulamaları.** Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.

- Özdaş, F. (2013). **Ortaokullarda Değerler Eğitimi Ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi**. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Özeri, Z.N. (1994). **Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi Ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Beş Yaş Çocuğunun Adalet Gelişimine Etkisinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özgüven, İ. E. (1998). **Bireyi Tanıma Teknikleri**. Ankara. Pdrem Yayınları.
- Öztürk, N. (2011). **61-72 Aylık Çocuklar İçin Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği'nin Geçerlik Ve Güvenirlilik Çalışması (Ankara Örneklemi)**.Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk Samur, A. (2011). **Ayrıntılı Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Ve Duygusal Gelişimine Etkisi**. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Selçuk Üniversitesi Konya
- Rokeach, M. (1973). **The Nature of Human Values**, The Free Press, New York (Akt; Akbaş,2004)
- Sağnak, M. (2004). **Örgütlerde Değerler Yönünden Birey-Örgüt Uyumu Ve Sonuçları**. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 10 (37), 72–95.
- Samur- Öztürk, A. (2011). **Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Ve Duygusal Gelişimlerine Etkisi**. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sapsağlam, Ö. (2015). **Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi**. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sapsağlam, Ö. (2016). **Okul Öncesi Dönemde Karakter ve Değerler Eğitimi**. (Edt. Esra Ömeroğlu). Pegem Akademi: Ankara.

- Senemoğlu, N. (1994). **Okul Öncesi Öğretim Programı Hangi Yeterlilikleri Kazandırmalıdır?** Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10;21-30.
- Seven, S.(2008). **Yedi - sekiz yaş çocuklarının sosyal becerilerinin incelenmesi.** *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 151-174.
- Schwartz, S. ve Sagie, G. (2000). **Value consensus and importance: a cross national study.** *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31 (4), 465–497 (Akt: Baysal, 2013)
- Slater, L. (2003). **Raising a Good-Hearted Child**, Dec-JAn, vol.16, Issue 10, p.88, 5p.
- Şengün, M. & Kaya, M. (2007). **Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması.** On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,24(24-25), 51-64.
- Tanyol, C. (1960). **Sosyal Ahlak.** İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Taymur, Z. A. (2015). **İlkokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, Batman İl Örneği.** Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Temur Doğan Ö., Yuvacı Z. (2014). **Okul Öncesi Değer Eğitimi Uygulayan Okullardan Seçilen Değerlerin ve Etkinliklerin İncelenmesi.** Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(1) 122-149 TDK. (2016)
- Turaşlı, K. N. (2009). **Okul Öncesi Eğitime Giriş.** Gelengür Haktanır (Ed.), Okul öncesi eğitimi, tanımı, kapsamı ve önemi, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Turan, S., & Aktan, D. (2008). **Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler.** *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259. Web: http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2008_cilt6/sayi_2/227-259.pdf adresinden 21 Kasım 2017 tarihinde alınmıştır.

- Tüy, S.P. (1999). **3-6 Yaş Arasındaki İşitme Engelli Ve İşiten Çocukların Sosyal Beceri Ve Problem Davranış Yönünden Karşılaştırılmaları.** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2014). **Değerler Eğitimi.** Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Unesco (2002). **Framework for Action On Values Education Early Childhood.** <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001287/128712e.psd> adresinden 6 Haziran 2017 tarihinde alınmıştır.
- US Department of Education. (2007). CharacterEducation. Ours hare dresponsibility (Brochure). Retrievesdrom US Department of Education. 04/03/2015 tarihinde <http://www2.ed.gov/admins/lead/chacter/brochure.html> adresinden alınmıştır.
- Uz Bas, A. (2003). **İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Beceri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.** Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Uzun, Ç. (2013). **Anne-Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Çocuklarda Depresyon Ve Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi.** Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uyanık Balat, G., Özdemir Beceren, B. ve Adak Özdemir, A. (2011). **The evaluation of parents' views related to helping pre-schoolchildren gain some universal values.** Procedia Social and Behavioral Sciences (15) 908-912.
- Ünal, C. (1980). Genel Tutumların Veya Değerler Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi, DTCF Yayınları No:1, Ankara (Akt; Akbaş,2004)
- Welton, D. A. Ve Mallen, J. T. (1999). **Child and their world: Strategies for teaching social studies(6th. ed.)** New York: Houghton Mifflin Company (Akt: Doğanay, 2011).

- Whitney, I. B. (1986). **'The Status of Values Education in the Middle And Junior High Schools Of Tennessee'**, Unpublished doctor atethesis, Tennessee State University (Akt: Yiğittir ve Kaymakçı, 2012).
- Veugeliers, W. (2000). **Different Ways Of Teaching Values**. Educational Review. 52(1) 38-46 (Akt; Demirhan İşcan, 2007, Akt: Ulusoy ve Dilmaç, 2014).
- Yavuzer, H. (2007). **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2009). **Çocuğunuzun İlk Altı Yılı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazar, T., & Erkuş, S. (2013). **Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programındaki Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi**. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 196 - 211. Web: http://www.zgefdergi.com/Makaleler/882045524_20_14_ID_310.pdf adresinden 21 Kasım 2017 tarihinde alınmıştır.
- Yel, S ve Aladağ, S. (2009). **Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi**. (Edt:Mustafa Safran). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (Ed). (2005). **Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yılmaz, N.(2003). **Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**. Müzeyyen Sevinç (Ed.), Türkiye'de okul öncesi eğitim, Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Yiğittir, S. & Kaymakçı, S. (2012). **Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzunda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi**. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13 (2), 49-73.
- Yuvacı, Z. (2013). **Okul Öncesi Değerler Eğitimi Uygulayan Okullarda Seçilen Değerlerin Ve Etkinliklerin İncelenmesi**. (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.

- Yüksel, G. (2004). **Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı**. Ankara : Asil Yayın Dağıtım.
- Zembat, R. (2001). **Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Nitelik Açısından İncelenmesi, Bir Araştırma Örneği**, Marmara Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Ziebert, H.G. (2007). **Çok Kültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri**. (ed. R .Kaymakcan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin) Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Dem Yay., s. 445-466 (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012).

EK A. ANKET

Sayın Öğretmen;

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans programındaki “Okul Öncesi Dönemde Çocukların Sosyal Değerleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki” başlıklı tez çalışmamın zorunlu bir aşaması olan bu araştırma için sizin görüşlerinize ihtiyaç duyulmuştur. Bu anket formu bireyleri tek tek değil genel bir değerlendirme yapmak için hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevaplar yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Elde edilen cevaplar gizli tutulacak ve bilimsel amaçlar için kullanılacağından tüm soruları içtenlikle yanıtlamanız beklenmektedir. Bu soruları yanıtlarken sizin durumunuz için en uygun olan seçeneğin karşısındaki ☐ içine + işareti koyunuz.

Göstereceğiniz ilgi ve tüm yardımlarınız için teşekkür ederim. Saygılarımla,

Sümeyye DİŞCI
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilimdalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilimsel Öğrencisi

1. Çocuğun cinsiyeti?
 - ☐ a) Kız
 - ☐ b) Erkek
2. Çocuğun doğum sırası?
 - ☐ a) İlk
 - ☐ b) Ortanca
 - ☐ c) Son
3. Sosyo-ekonomik düzey?
 - ☐ a) Düşük
 - ☐ b) Orta
 - ☐ c) Yüksek
 - ☐ d) Çok yüksek
4. Ailenin kaç çocuğu var?
 - ☐ a) 1
 - ☐ b) 2
 - ☐ c) 3 ve üzeri
5. Annenin eğitim durumu nedir?
 - ☐ a) Okuryazar değil
 - ☐ b) İlkokulu
 - ☐ c) Ortaokul
 - ☐ d) Lise
 - ☐ e) Üniversite
6. Babanın eğitim durumu nedir?
 - ☐ a) Okuryazar değil
 - ☐ b) İlkokulu
 - ☐ c) Ortaokul
 - ☐ d) Lise
 - ☐ e) Üniversite
7. Annenin çalışma durumu nedir?
 - ☐ a) Evet
 - ☐ b) Hayır
8. Babanın çalışma durumu nedir?
 - ☐ a) Evet
 - ☐ b) Hayır
9. Annenin mesleği nedir?
 - ☐ a) Ev hanımı
 - ☐ b) Özel sektörde görevli
 - ☐ c) Kamuda görevli
 - ☐ d) Diğer...
10. Babanın mesleği nedir?
 - ☐ a) Özel sektörde görevli
 - ☐ b) Kamuda görevli
 - ☐ c) Diğer...

EK B. SEVGİ-SAYGI DEĞERLERİ GÖZLEM FORMU

Aşağıdaki ifadeleri okuyarak, öğrencinizin durumuna uygunluk derecesine göre her ifadenin karşısında bulunan seçeneklerden yalnızca birinin içine **X** koyarak içtenlikle cevaplayınız.

		Hiçbir zaman	Nadiren	Çoğu zaman	Her zaman
	SEVGİ	☐	☐	☐	☐
1.	Sevgi kavramını tanımlar.	☐	☐	☐	☐
2.	Kişiler arası ilişkilerde birbirine sevgi ile yaklaşmanın önemini kavrar.	☐	☐	☐	☐
3.	Birbirlerine sevgi sözcükleri ifade edebilir.	☐	☐	☐	☐
4.	Çatışmaların çözümünde sevginin önemini fark eder.	☐	☐	☐	☐
5.	Sevgi ve saygının ilişkisini kavrar.	☐	☐	☐	☐
6.	Kendini sevmenin önemini fark eder.	☐	☐	☐	☐
	SAYGI	☐	☐	☐	☐
7.	Saygının nasıl bir duygu ve yaşantı olduğunu fark eder.	☐	☐	☐	☐
8.	Saygılı ve saygısız insanların özelliklerini öğrenir.	☐	☐	☐	☐
9.	Saygı kavramının anlamını bilir.	☐	☐	☐	☐
10.	Saygılı bir toplum olmanın gerekliliğini kavrar.	☐	☐	☐	☐
11.	Hayvanlara saygılı olma davranışlarını benimser.	☐	☐	☐	☐
12.	Saygısız davranışların sonuçlarını kavrayabilir.	☐	☐	☐	☐
13.	Saygı gösterilmesi gereken durumları fark eder.	☐	☐	☐	☐
14.	Görgülü ve nazik olmanın bir saygı davranışı olduğunu kavrayabilir.	☐	☐	☐	☐
15.	Kendine saygı ve saygıdeğer kavramını tanımlar.	☐	☐	☐	☐
16.	Farklılıklara saygı ile ilgili bilinç geliştirir.	☐	☐	☐	☐
17.	Büyüklerle saygı davranışını geliştirir.	☐	☐	☐	☐

EK C.OKUL ÖNCESİ SOSYAL BECERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ - OSBED ÖĞRETMEN FORMU

Değerli Öğretmenimiz,

Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği, Milli Eğitim Bakanlığı adına TÜBİTAK-KAMAG projesi olarak yürüttüğümüz araştırmanın veri toplama araçlarından biri olarak geliştirilmiştir. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çocuklara ve size ilişkin bazı kişisel bilgileri toplamaya yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, çocukların tanımlanan sosyal becerileri ne kadar iyi kullandıklarını belirlemeye yönelik ifadelerle yer verilmiştir. Lütfen tüm soruları cevaplayınız.

AÇIKLAMA: Aşağıda 36-72 aylık çocukların sahip olması beklenen sosyal becerileri verilmiştir. Farklı durumlardaki gözlemlerinize dayanarak çocuğun her bir davranışı ne derece iyi kullandığını aşağıda açıklanan beşli derecelendirme ölçeğinden uygun gördüğünüz seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

- 1 Bu beceriyi kullanmada **hemen hemen** hiç iyi değil
- 2 Bu beceriyi kullanmada **nadiren** iyi
- 3 Bu beceriyi kullanmada **bazen** iyi bazen de iyi değil
- 4 Bu beceriyi kullanmada **çoğu zaman** iyi
- 5 Bu beceriyi kullanmada **hemen hemen** her zaman iyi

BÖLÜM 2: SOSYAL BECERİLER

	Hemen Hemen Hiç	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Hemen Hemen Her Zaman
I. BAŞLANGIÇ BECERİLERİ (1-12)					
01. Selamlaşma: Farklı ortamlarda başkalarıyla karşılaştığında sözle ya da bedeniyle selam verir mi?	1	2	3	4	5
02. Akranlarına ismiyle hitap etme: Akranlarıyla konuşurken isimleriyle hitap eder mi?	1	2	3	4	5
03. Kendini tanıtma: Yeni tanıştığı insanlara kendini tanıtır mı?	1	2	3	4	5
04. Anlaşılır bir ses tonu ile konuşma: Konuşurken anlaşılır bir ses tonu kullanır mı?	1	2	3	4	5
05. Başkalarını tanıtma: Yanındaki insanları gerektiğinde başkalarına tanıtır mı?	1	2	3	4	5
06. Teşekkür etme: Kendisine bir iyilik yapıldığında, bir hediye verildiğinde veya iltifat edildiğinde karşısındakine teşekkür eder ya da başka bir sözle vefasını gösterir mi?	1	2	3	4	5
07. İzin isteme: Gerektiği durumlarda bir işi yapmadan önce anne baba, öğretmen ya da diğer yetişkinler ve arkadaşlarından izin ister mi?	1	2	3	4	5
08. Özür dileme: Yanlış bir davranış yaptığında muhatabı olan kişilerden özür diler mi?	1	2	3	4	5

09. Yardım isteme: İhtiyaç duyduğunda, yardım edebilecek kişilerden uygun bir yolla yardım ister mi?	1	2	3	4	5
10. Vedalaşma: Bulunduğu ortamdan ayrılırken orada bulunan akranlarına ve diğer kişilere günün zamanına uygun veda sözcükleri (hoşça kal, iyi geceler, allahaismarladık vb.) kullanır mı?	1	2	3	4	5
11. Soru sorma: Merak ettiği bir konuda uygun soru ifadesi ve ses tonuyla soru sorar mı?	1	2	3	4	5
12. Duygularını ifade etme: Ne hissettiğini sözel olarak ifade eder mi?	1	2	3	4	5
II. AKADEMİK DESTEK BECERİLERİ (13-24)					
13. Dinleme: Başkaları konuştuğunda dinliyor mu? (Dinlediği kişiyle göz teması kurarak sözünü kesmeden, jest ve mimikleriyle dinlediğini belli ediyor mu?)	1	2	3	4	5
14. Soruya cevap verme: Kendisine bir soru yöneltildiğinde uygun bir üslupla açıklamaya çalışır mı?	1	2	3	4	5
15. Yönergelere uyma: Verilen yönergeleri anlar ve yönerge doğrultusunda davranışlar gösterir mi?	1	2	3	4	5
16. Alternatif çözümler üretebilme: Var olan bir probleme ilişkin farklı çözüm yolları önerebilir mi?	1	2	3	4	5
17. Başladığı etkinliği sonlandırma: Başladığı bir işi bitirene kadar kararlı bir şekilde devam eder mi?	1	2	3	4	5
18. Kendini meşgul etme: Kendisini oyalayacak etkinlikler bulup kendi kendine zaman geçirebilir mi?	1	2	3	4	5
19. Amaca ulaşmak için çaba gösterme: Belirlenen amaca ulaşmak için gerekli davranışlarda bulunur mu?	1	2	3	4	5
20. Uygun zamanda söze girme: Söze girmek için uygun zamanı bekleyip söze girer mi?	1	2	3	4	5
21. Söz alma: Söz almak istediği zaman nazik bir ifade ya da beden dilini kullanarak söz ister mi?	1	2	3	4	5
22. Düşüncelerini ifade etme: Düşüncelerini sözel yollarla ifade eder mi?	1	2	3	4	5
23. Eleştiri yapma: Kırıcı olmadan nazik ifadelerle eleştiri yapar mı?	1	2	3	4	5
24. Eleştiriye açık olma: Kendisine yönelik eleştirileri kızmadan sabırla dinler mi?	1	2	3	4	5
III. ARKADAŞLIK BECERİLERİ (25-37)					
25. Arkadaşlarının duygularını anlama: Arkadaşlarının konuşmalarından onların üzüntülü ya da sevinçli gibi hangi duygulara sahip olduklarını anlar mı?	1	2	3	4	5
26. Başkalarının haklarını koruma: Arkadaşlarının haklarını korumak için çaba harcar mı?	1	2	3	4	5
27. Arkadaşlarının fikirlerine uygun tepki verme: Arkadaşları farklı fikirler beyan ettiğinde, beyan edilen görüşe katılıp katılmadığını sözle ya da beden diliyle nazik bir şekilde ifade eder mi?	1	2	3	4	5
28. Arkadaşlarıyla işbirliği yapma: İhtiyaç olduğunda arkadaşlarıyla işbirliği yapar mı?	1	2	3	4	5
29. Arkadaşlarını takdir edebilme: Arkadaşlarının takdir edilecek davranışlarını takdir eder mi?	1	2	3	4	5
30. Akran gruplarına katılma: Uygun yolları kullanarak devam etmekte olan bir aktivite ya da gruba katılır mı?	1	2	3	4	5
31. Sırasını bekleme: Sıra beklemesini gerektiren durumlarda kendi sırasının gelmesini bekler mi?	1	2	3	4	5
32. Paylaşma: Oyuncaklarını ya da materyallerini arkadaşlarıyla paylaşır mı?	1	2	3	4	5

33. Yardım önerme: Arkadaşları yardıma ihtiyaç duyduğunda ya da açıkça yardım istediklerinde yardım önerir mi?	1	2	3	4	5
34. Oyuna davet etme: Arkadaşlarını oyuna davet eder mi?	1	2	3	4	5
35. Oyunun sonuçlarını kabul etme: Oyunun sonucuna ilişkin duygu ve düşüncelerini sakın bir şekilde söyler mi?	1	2	3	4	5
36. Oyunun kurallarına uyma: Oyun oynarken oyunun gerektirdiği kurallara uyar mı?	1	2	3	4	5
37. Arkadaşlarının duygularına uygun tepki verme: Arkadaşlarının içinde bulunduğu duygu durumuna (sevinçli, hüzünlü, kızgın vb.) göre uygun tepkiler verir mi?	1	2	3	4	5
IV. DUYGULARINI YÖNETME BECERİLERİ (38-49)					
38. Duygularını başkalarını rahatsız etmeden gösterme: Duygularını, başkalarını fiziksel ya da sözel olarak rahatsız etmeden gösterir mi?	1	2	3	4	5
39. Engellenme durumuyla baş etme: Engellendiğinde sakın kalarak durumu kabul eder mi?	1	2	3	4	5
40. Hatalarıyla baş etme: Hata yaptığını kabul eder, söyler ve hatasını telafi edecek alternatif çözüm yolları arar mı?	1	2	3	4	5
41. Başkalarının duygularını anlama: Başkalarının jestlerinden, mimiklerinden ya da konuşmalarından neler hissettiğini anlar mı?	1	2	3	4	5
42. Baskı altında sakın kalma: Kendini baskı altında hissettiğinde duygularını kontrol edip sakın kalır mı?	1	2	3	4	5
43. Alay etmeyle baş etme: Kendisiyle alay edildiğinde, duygusunu ifade ederek ya da görmezden gelerek alay etme durumuyla baş eder mi?	1	2	3	4	5
44. Hayır cevabını kullanma: Yapmak istemediği durumları nedenleriyle ifade ederek karşısındakini kırmadan hayır der mi?	1	2	3	4	5
45. İsteğini erteleme: İsteğinin ertelenmesi gerektiği durumlarda sakince bekler mi?	1	2	3	4	5
46. Tepki vermeden önce düşünme: Tepki vermeden önce sonuçları hakkında düşünerek ona göre tepki verir mi?	1	2	3	4	5
47. Hayır cevabını kabul etme: Kendisine hayır cevabı verildiğinde ısrar etmeden kabullenir mi?	1	2	3	4	5
48. Hakkını koruma: Hakkını başkalarına zarar vermeden korur mu?	1	2	3	4	5
49. Kendiliğinden çözülecek sorunları görmezden gelme: Müdahale etmeden çözülebilecek sorunları tepki vermeden bekleyebilir mi?	1	2	3	4	5

EK D.ANKET UYGULAMA İZİN ONAYI

Evrak-Tarih ve Sayısı: 05/07/2017-73574

T.C.
TEKİRDAĞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 43996270/44/10157654
Konu : Anket Uygulaması

03.07.2017

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)
Balkan Yerleşkesi 22030 EDİRNE

İlgi : 12/06/2017 tarih ve 59426830-044-E.67570 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi SümeYYe DİŞÇİ'nin "Okul Öncesi Dönemde Çocukların Sosyal Değerleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkisi" konulu tez çalışmasında kullanılmak üzere, İlimiz Çerkezköy İlçesi Zübeyde Hanım Anaokulu, Veliköy ve Kızılpınar İlkokulu öğretmenlerine yönelik anket uygulama çalışması, Müdürlüğümüz Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş, çalışmanın uygulanmasında bir sakınca görülmemiştir.

Konu ile ilgili olarak Valilik Makamının 30/06/2017 tarih ve 10052679 sayılı olurları ekte gönderilmiş olup yapılacak çalışmalar sonucunda hazırlanacak raporun bir örneğinin Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü'ne gönderilmesini arz ederim.

Ersan ULUSAN
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:
-Valilik Oluru ve Ekleri (7 Sayfa).

Güvenli Elektronik
İmzalı Aslı İle Aynıdır.

05/07/2017

Cengiz ÇETİNKAYA
Şef

Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü - Valilik Binası Zemin Kat No:26 59030 /TEKİRDAĞ
Tel: (0 282) 261 20 11 (Dahili 1041) Faks: (0 282) 261 87 22
E-Posta : stratejigelistirme59@mcb.gov.tr Web Sayfası : http://tekirdag.mcb.gov.tr

İrtibat: M.KOCA Teknisyen

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.mcb.gov.tr adresinden 64ed-e774-3f3d-b230-dc30 koda ile teyit edilebilir.

EK E. UYGULAMA YAPILAN OKULLAR

(TEKİRDAĞ İLİ ÇERKEZKÖY İLÇESİ OKULLAR)

Zübeyde Hanım Anaokulu

Kızılpınar İlkokulu

Veliköy İlkokulu

